

การอนุรักษ์และพัฒนากาการทอเสื่อกก: กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

นายบุญพรรค อวบอ้วน

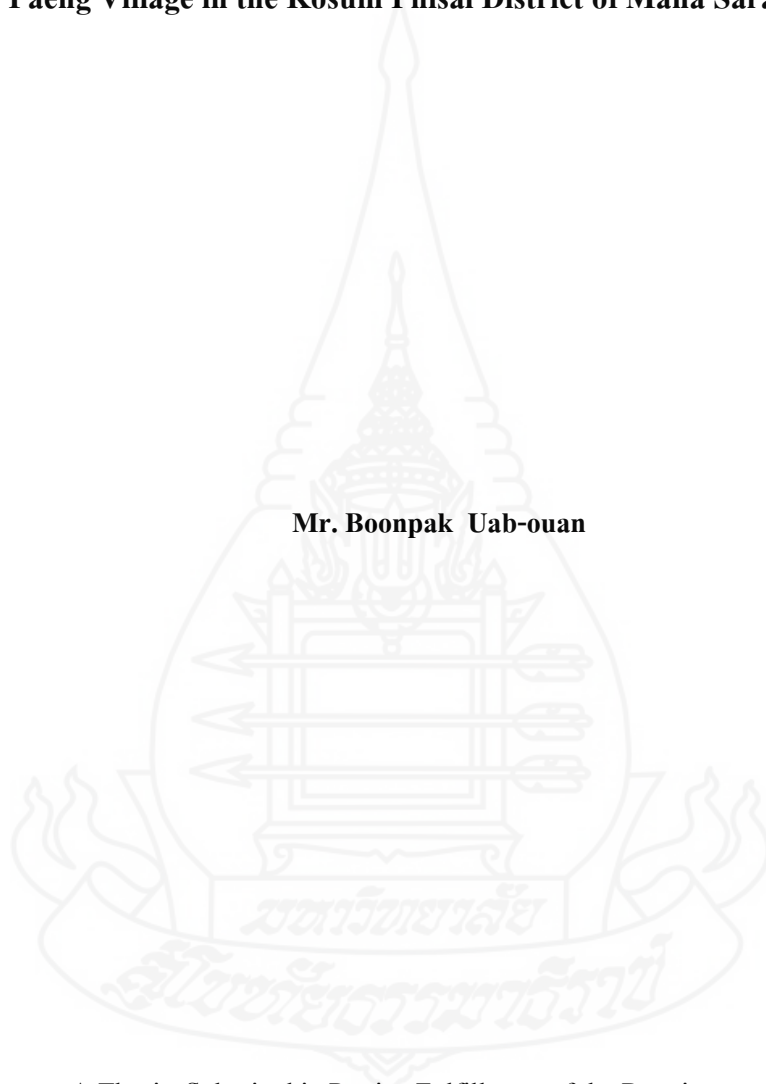

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2554

**Conservation and Development of Traditional Reed Mat Weaving: a Case Study
of Baan Paeng Village in the Kosum Phisai District of Maha Sarakham Province**

Mr. Boonpak Uab-ouan

A Thesis Submitted in Partian Fulfillment of the Requirement for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

ชื่อและนามสกุล นายบุญพรรค อวอฮ้วน

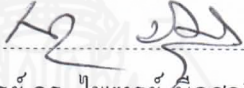
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

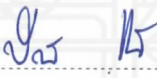
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

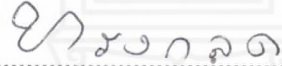
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นฉัตร หมอชาติ
2. รองศาสตราจารย์ทรงกลด จารุสมบัติ

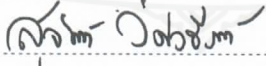
วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2555

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นฉัตร หมอชาติ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ทรงกลด จารุสมบัติ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวเลือกก: กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย นายบุญพรรค อวบน้ำวัน **รหัสนักศึกษา** 2521000642 **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(ไทยคดีศึกษา) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณัฏฐ์ หมอชาติ
(2) รองศาสตราจารย์ทรงกลด จารุสมบัติ **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยวเลือกกที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (2) แนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเลือกกที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 3 กลุ่มได้แก่ ผู้รู้ 15 คน ผู้ปฏิบัติ 20 คน และประชาชนที่ไปซื้อเลือกกที่ศูนย์ OTOP ตำบลแพง 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ประวัติความเป็นมาการท่องเที่ยวเลือกกที่บ้านแพง เป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษกว่า 100 ปีแล้ว โดยเริ่มแรกเป็นการท่องเที่ยวจากคันปรี้อเพื่อใช้สอยและแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ ในปี 2521 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยได้สนับสนุนในการส่งตัวแทนกลุ่มแม่บ้านสตรีท่องเที่ยวไปศึกษา ดูงานที่อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี และได้นำความรู้กลับมาเผยแพร่ให้กับชาวบ้านแพง โดยได้เปลี่ยนการท่องเที่ยวจากคันปรี้อมาเป็นเลือกก ต่อมาในปี 2544 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสอนการมัดหมี่เลือกกหลายลาย ได้แก่ ลายหมี่ ลายเปีย ลายกระจับ ลายรูปภาพและลายตัวหนังสือทำให้เลือกกมีลวดลายหลากหลาย สีสดใสสวยงาม เป็นสินค้า OTOP 5 ดาว (2) แนวทางการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเลือกกบ้านแพงควรมีรูปแบบการอนุรักษ์โดยควรตั้งกลุ่มแม่บ้านท่องเที่ยวเลือกก การสร้างศูนย์ OTOP การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นการท่องเที่ยวเลือกกให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ของโรงเรียนบ้านแพงหนองเหนือ ส่วนแนวทางการพัฒนาควรพัฒนาทางด้านคุณภาพพันธุ์ก คุณภาพเส้นก อุปกรณ์ในการท่องเที่ยวเลือกก ลายเลือกรูปแบบของผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ และแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์

คำสำคัญ เลือกก การอนุรักษ์ การพัฒนา

Thesis title: Conservation and Development of Traditional Reed Mat Weaving:
a Case Study of Baan Paeng Village in the Kosum Phisai District of
Maha Sarakham Province

Researcher: Mr. Boonpak Uab-ouan; **ID:** 2511000016;

Degree: Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Dr. Pannachat Moryadee, Assistant Professor;
(2) Songklode Jarusombat, Associate Professor; **Academic year:** 2011

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the history of traditional reed mat weaving in Baan Paeng Village in the Kosum Phisai District of Maha Sarakham Province; and (2) ways to conserve and develop traditional reed mat weaving in the village.

This was a qualitative study. The sample consisted of 15 key informants, 20 weavers and 30 people who came to purchase mats at the One Tambol, One Product (OTOP) center in Paeng District. Data were collected using in-depth structured interview forms, a participatory observation form, and a non-participatory observation form. Data were analyzed using descriptive analysis.

The results showed that (1) the art of reed mat weaving has been passed down in the village for more than 100 years. It started with villagers weaving stalks of cat tail reeds (*Typha angustifolia*) to make mats for use at home or to trade. In 1978, the Kosum Phisai community development office sent some representatives of local weavers to study mat weaving in the Laem Sing District of Chanthaburi Province. They switched from using cat tail reeds to using sedges in the genus *Carex* as their weaving material. In 2001, the government's Cooperatives Promotion Department sent teachers to the village to teach them to weave special patterns into their mats, such as traditional designs used for silk weaving like Mee design, Bia design, Krajab design, as well as letters and images. This helped the weavers create a wide variety of colorful designs and their products earned five-star status in the OTOP program. (2) To conserve this art, a weavers group should be organized, an OTOP center should be built, products should be shown at mobile exhibitions, and a curriculum should be developed to teach weaving to 4th- to 6th- graders at the local schools. The product should be developed by improving the seeds and fiber of the sedge plant, developing better weaving tools, developing new kinds of woven products and designs, improving packaging and expanding sales channels.

Keywords: Reed mat, Traditional weaving, Conservation, Development

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นนัตร์ หมอชาติ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ แขนงวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้ข้อคิดและคำแนะนำเกี่ยวกับหัวข้อ วิทยานิพนธ์ การเลือกกรอบแนวคิดทฤษฎี วิธีดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจแก้ไข การปรับปรุงและติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดตลอด 2 ปี ที่ผ่านมา รวมถึง รองศาสตราจารย์ทรงกลด จารุสมบัติ ที่ได้ให้ความรู้และให้ความช่วยเหลือเพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัว ที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้

บุญพรรค อวอ้วน

ธันวาคม 2554

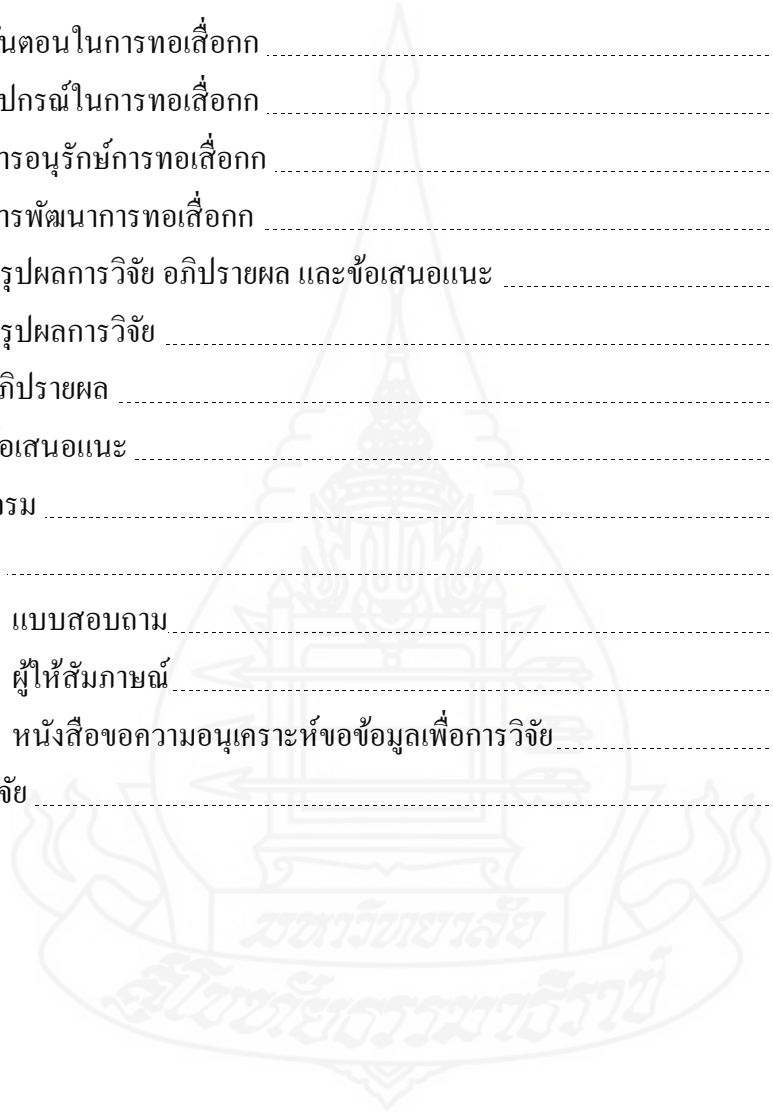

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 เอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ความหมายของกก ชนิดของกกที่ใช้ในการทอเสื่อและประโยชน์ของกก	5
การทอเสื่อกก	8
บริบทพื้นที่วิจัย	9
ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง	22
ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่	22
แนวคิดโลกาภิวัตน์	24
แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง	27
แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการค้นคว้าวิจัย	41
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	41
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล	43
การวิเคราะห์ข้อมูล	44
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	44

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยว	45
ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว	45
ขั้นตอนในการท่องเที่ยว	48
อุปกรณ์ในการท่องเที่ยว	65
การอนุรักษ์การท่องเที่ยว	73
การพัฒนาการท่องเที่ยว	83
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	104
สรุปผลการวิจัย	104
อภิปรายผล	107
ข้อเสนอแนะ	112
บรรณานุกรม	114
ภาคผนวก	118
ก แบบสอบถาม	119
ข ผู้ให้สัมภาษณ์	123
ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูลเพื่อการวิจัย	128
ประวัติผู้วิจัย	132

ณ

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนหลังคาเรือนและประชากร พ.ศ. 2554 14

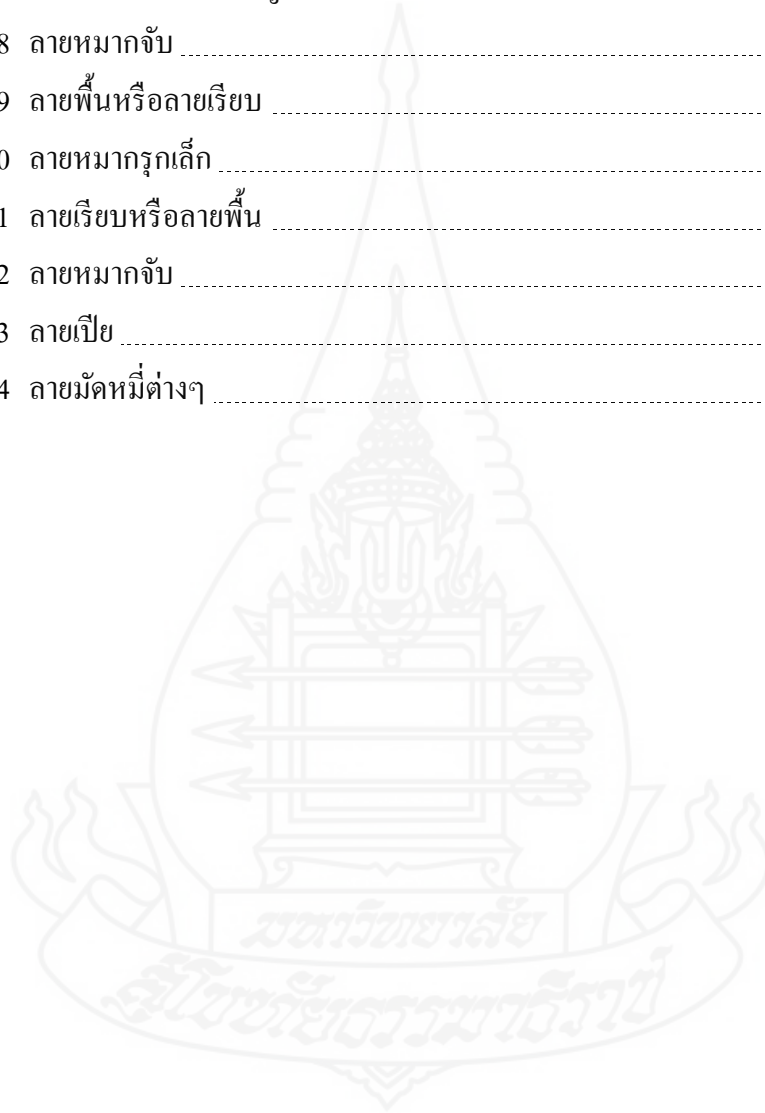

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	30
ภาพที่ 4.1 ทางเข้าหมู่บ้านแพง หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม	46
ภาพที่ 4.2 ศูนย์แสดงสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ของบ้านแพง	47
ภาพที่ 4.3 หน่ออกกที่เตรียมไว้สำหรับปลูก	49
ภาพที่ 4.4 การไถและการคราดดินเพื่อเตรียมปลูกกก	50
ภาพที่ 4.5 การปลูกกก	52
ภาพที่ 4.6 การตัดหรือการเก็บเกี่ยวต้นกก	54
ภาพที่ 4.7 การคัดขนาดหรือคัดรุ่นต้นกก	55
ภาพที่ 4.8 ไม้คัดขนาดหรือไม้วัดความสูงของกก	56
ภาพที่ 4.9 การจักหรือการซอยต้นกก	57
ภาพที่ 4.10 การตากต้นกกและเส้นกก	58
ภาพที่ 4.11 การมัดหมีเส้นกก	60
ภาพที่ 4.12 การข้อมสี่เส้นกก	62
ภาพที่ 4.13 การร้อยเชือกไนลอนเข้าพื้บนโครงกึ่งทอ	63
ภาพที่ 4.14 การทอเสื่อเป็นผืน	64
ภาพที่ 4.15 กี่ทอหรือโองสาด	65
ภาพที่ 4.16 เหล็กสอดคืนเสื่อ	66
ภาพที่ 4.17 พื้มทอเสื่อกก	67
ภาพที่ 4.18 ไม้สอดเส้นกก	68
ภาพที่ 4.19 ไม้รองใต้เสื่อ	69
ภาพที่ 4.20 มีดจักกก	70
ภาพที่ 4.21 ไม้รองนั่งสำหรับผู้ทอ	71
ภาพที่ 4.22 เชือกไนลอนที่ใช้สำหรับเป็นเส้นยืน	72
ภาพที่ 4.23 มีดใช้สำหรับตัดเชือกไนลอนและตัดแต่งเสื่อ	73
ภาพที่ 4.24 หนังสือหลักสูตรท้องถิ่นการทอเสื่อกก	81
ภาพที่ 4.25 ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่แปรรูปจากเสื่อกก	88

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.26 บรรจุภัณฑ์	90
ภาพที่ 4.27 การป้องกันและแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นรา	93
ภาพที่ 4.28 ลายหมากจับ	96
ภาพที่ 4.29 ลายพื้นหรือลายเรียบ	97
ภาพที่ 4.30 ลายหมากรุกเล็ก	98
ภาพที่ 4.31 ลายเรียบหรือลายพื้น	99
ภาพที่ 4.32 ลายหมากจับ	100
ภาพที่ 4.33 ลายเปีย	101
ภาพที่ 4.34 ลายมัดหมี่ต่างๆ	102

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมที่เด่นด้านงานช่างพื้นบ้านที่สร้างสรรค์จากวัสดุพื้นบ้านมากมายหลายประเภท การสร้างสรรค์งานพื้นบ้านเหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต ซึ่งมีตั้งแต่เรื่องการกิน การอยู่ การนอน การทำมาหากิน ฯลฯ โดยในแต่ละชุมชนมีงานพื้นบ้านที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศและได้สืบทอดงานเหล่านี้ไว้เป็นแบบแผนของแต่ละท้องถิ่น

งานช่างพื้นบ้านนี้สังคมไทยสร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยประสบการณ์ ความพากเพียร สั่งสมความรู้ สร้างสรรค์สิ่งของต่างๆ ขึ้นไว้ได้ใช้ประโยชน์สืบเนื่องมาจนปัจจุบันนี้ (บุหลง ศรีกนก 2546 : 325) ซึ่งงานช่างพื้นบ้านที่มีความหลากหลายนี้การทอเสื่อหรือจักสานนี้ โดยเป็นสิ่งที่มียู่ทุกภูมิภาคของประเทศ

“เสื่อ” เป็นงานช่างพื้นบ้านของสังคมไทยประเภทหนึ่ง เสื่อเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีประโยชน์มากมายในการดำเนินชีวิตของคนไทยเกือบทุกครอบครัวมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนไทยใช้เสื่อในการปูรองนั่ง รองนอน ใช้สอยในครอบครัว แจกญาติพี่น้องเป็นของ ที่ระลึกหรือเป็นของฝากแก่ผู้มาเยี่ยม ทำบุญถวายเป็นปัจจัยไทยทาน เป็นเครื่องอัฐบริวารในงานประเพณีทางพุทธศาสนาของท้องถิ่น เช่น พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า พิธีอุปสมบท (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2532: 57) ขณะเดียวกันยังขายหรือแลกเปลี่ยนเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นๆ เสื่อใช้ตกแต่งอาคารสถานที่ แปลงรูปเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น ดังนั้น การทอเสื่อจึงเป็นงานพื้นบ้านที่มีความสำคัญสำหรับคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ

การทอเสื่อจัดเป็นงานเครื่องจักสานที่ทำด้วยวิธีการจักสาน โดยใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลัก เช่น หวาย ไม้ไผ่ กระจูด ย่านลิเภา และกก (บุหลง ศรีกนก 2546: 320) เสื่อ หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือผลิตผล ที่ได้จากการสานหรือการทอ เป็นต้น โดยแหล่งทอเสื่อที่สำคัญและมีชื่อเสียงของประเทศไทย ได้แก่ เสื่อกกจากจันทบุรี เสื่อหวายบ้านเกาะหงส์ จังหวัดนครสวรรค์ และเสื่อกกบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอีกแห่งหนึ่งที่มีการทอเสื่อออกมาตั้งแต่แรกตั้งหมู่บ้าน

การประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชาวบ้านบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีการจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ (สมปอง ชุนบุญมา 2554 : สัมภาษณ์) ประกอบอาชีพการทอเสื่อกกเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพการทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา แต่ประชาชนส่วนมากในชุมชนชาวบ้านแพงมักประกอบอาชีพการทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริมมากกว่าอาชีพหลัก และแม้ว่าการทอเสื่อกกจะเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว แต่ก็ยังเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ให้กับชุมชน ช่วยทำให้เศรษฐกิจของชาวบ้านบ้านแพงดีขึ้น (เดลินิวส์ 2550 : 32)

การทอเสื่อกกที่บ้านแพงสันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว โดยเริ่มแรกทอเสื่อจากต้นปรีอ (ฝื่อ) เพื่อใช้สอยในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ภายในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง ต่อมาพระที่วัดบ้านแพงได้นำพันธุ์กกกระจูดมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดจันทบุรีมาปลูก ทำให้ในภายหลังเริ่มมีการทอเสื่อจากกกแทนต้นปรีอ เนื่องจากคุณสมบัติของต้นกกกระจูดจะมีความเหนียว ความมัน มีความทนทานมากกว่าต้นปรีอ ดังนั้นเมื่อนำมาทอเป็นผืนเสื่อแล้วจึงใช้งานได้ยาวนานกว่า ดีกว่าและสวยงามกว่าเสื่อที่ทอจากต้นปรีอ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแพง 2550 : แผ่นพับ)

การทอเสื่อกกมีขั้นตอนในการผลิตหลายขั้นตอน ซึ่งทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตใช้ความละเอียด ความประณีต และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้ได้เสื่อกกที่มีความสวยงาม คุณภาพดี และคงทน

แต่ปัจจุบันด้วยสภาพปัจจุบันที่สังคมไทยมีการติดต่อกับวัฒนธรรมจากภายนอก ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป เสื่อที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนทุกระดับจึงได้รับผลกระทบไปด้วย โดยจะเห็นได้ในปัจจุบันว่าเสื่อได้รับความนิยมในการนำมาใช้งานน้อยลง และแม้ว่าผู้ผลิตจะพยายามแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของตลาด มีการพัฒนาทั้งเรื่องสีและรูปแบบผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋า ที่รองแก้ว รองจาน ฯลฯ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความนิยมบริโภคเพิ่มขึ้นได้เพียงพอกับผลผลิตที่มาจากหลายแหล่งผลิต

จากสภาพทางสังคมความต้องการบริโภคผลิตภัณฑ์จากเสื่อลดน้อยลงมากในปัจจุบันก็อาจจะส่งผลให้ผู้ผลิตเสื่อกกไม่สามารถผลิตได้อีก เมื่อผู้ผลิตไม่สามารถผลิตได้ก็ต้องเลิกผลิตไป การเลิกผลิตเสื่อกกไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การไม่มีเสื่อกกใช้ในสังคมไทย แต่ยังหมายถึงการไร้ซึ่งการสืบทอดงานพื้นบ้านไทยในส่วนของเครื่องจักสานไปด้วยเช่นกัน

ด้วยปัญหาดังกล่าวนี้จึงเป็นที่มาในการศึกษาการทอเสื่อกกที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากบริเวณดังกล่าวยังคงมีการทอเสื่อกกสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นแหล่งการทอเสื่อกกที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย ดังนั้นจึงเห็นความสำคัญของ

การศึกษาประวัติความเป็นมาของการทอเสื่อกก กระบวนการทอเสื่อกก กรณีบ้านแพง อำเภอ โกลุุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และแนวทางในการพัฒนาการทอเสื่อกกที่บ้านแพง เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาการทอเสื่อกกยังพื้นที่บริเวณอื่นๆ ที่ยังคงดำรงอาชีพการทอเสื่อกก เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อันจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการทอเสื่อกกที่บ้านแพง อำเภอ โกลุุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2.2 เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการทอเสื่อกกที่บ้านแพง อำเภอ โกลุุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ด้านเนื้อหา ประวัติความเป็นมาของการทอเสื่อกก กระบวนการทอเสื่อกก รูปแบบการอนุรักษ์และแนวทางในการพัฒนาการทอเสื่อกกที่บ้านแพง อำเภอ โกลุุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3.2 ด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะพื้นที่ที่บ้านแพง หมู่ที่ 1 อำเภอ โกลุุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3.3 ด้านเวลา เริ่มจาก พ.ศ. 2517 เนื่องจากเริ่มมีการทอเสื่อจากต้นกก ถึงปัจจุบัน พ.ศ.2554 เนื่องจากเป็นปีปัจจุบันในการศึกษาวิจัย

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาสภาพเดิมหรือการประยุกต์การทอเสื่อกก การฝึกอบรม การถ่ายทอดความรู้และทักษะการทอเสื่อกกของชาวบ้านแพง อำเภอ โกลุุมพิสัย มายังรุ่นปัจจุบันและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้รู้คุณค่า แล้วช่วยกันรักษาให้คงอยู่ต่อไป

4.2 การพัฒนา หมายถึง การทอเสื่อกกของชาวบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย ไปสู่สถานะที่พึงประสงค์ของชุมชนและเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการดีขึ้น งอกงามขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปตามแผนที่ได้วางไว้ล่วงหน้า

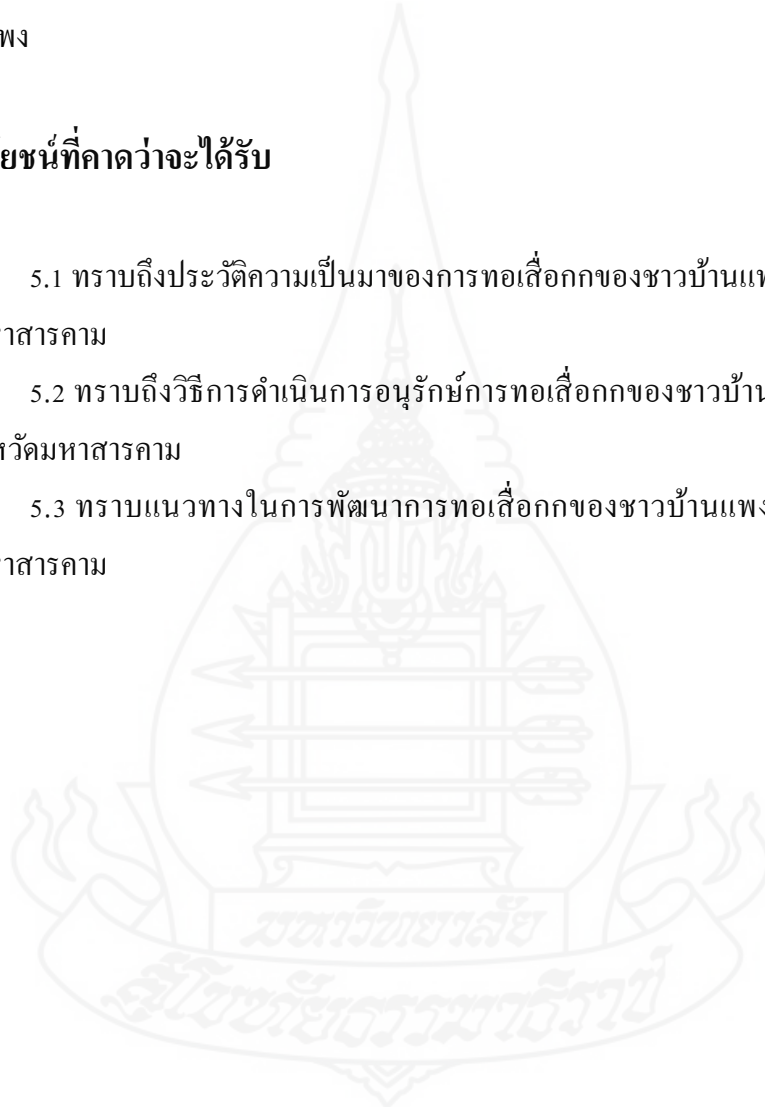
4.3 การทอเสื่อกก หมายถึง การผลิตเสื่อกกของชาวบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย โดยวิธีการนำเส้นกกแห้งมาทอเป็นผืนเสื่อตามความต้องการ ในที่นี้ศึกษาการทอเสื่อกกเฉพาะของชาวบ้านแพง

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการทอเสื่อกกของชาวบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

5.2 ทราบถึงวิธีการดำเนินการอนุรักษ์การทอเสื่อกกของชาวบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

5.3 ทราบแนวทางในการพัฒนาการทอเสื่อกกของชาวบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการทอเสื่ออกก: กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ผู้วิจัยได้รวบรวม ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและเพื่อช่วยให้สามารถอธิบายเรื่องราวที่จะศึกษาวิจัยได้อย่างละเอียดครบถ้วน ดังนี้

1. ความหมาย ชนิดของกกที่ใช้ในการทอเสื่อ และประโยชน์ของกก
2. การทอเสื่ออกก
3. บริบทพื้นที่วิจัย
4. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่
 - 4.2 แนวคิดโลกาภิวัตน์
 - 4.3 แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
 - 4.4 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมาย ชนิดของกกที่ใช้ในการทอเสื่อ และประโยชน์ของกก

ความหมายของกก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542 : 1) หมายถึง ไม้ล้มลุก (Herb) อยู่ในวงศ์ (Family) *Cyperaceae* มีชื่อสามัญ เรียกว่า *Sedge* พบกระจายอยู่ทั่วโลกมีประมาณ 4,000 ชนิด ชอบเกิดในที่ชุ่มชื้น และ ขึ้นในระดับที่ต่ำ ตามหนอง บึง ทางระบายคันคูน้ำและโคลนเลนใน 46 ประเทศ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2546 : แผ่นพับ) กกที่ชนิดลำต้นกลมใช้ทอหรือสานเสื่อ เรียกว่า กกกลมหรือกกเสื่อ (*Cyperus corymbosus* Rottb, *C tegetiformis* Roxb) กกที่ลำต้นเป็นสามเหลี่ยม เช่น กกลังกา (*C altermifolius* L.) กกสามเหลี่ยม (*Schoenoplectus grussus* (L.F.) Palla) กกขนากหรือกกกระหนาก (*C.difformis* L)

ชนิดของกกที่ใช้ในการทอเสื่อ

ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการทอเสื่อ คือ ต้นกก ซึ่งมีทั้งขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเพาะปลูกเพื่อใช้ทอเสื่อโดยเฉพาะ ซึ่งต้นกกที่ใช้ในการผลิตเสื่อนั้นมี 6 ประเภท คือ

1. กกสามเหลี่ยม มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Scirpus Grossus* หรือกกเหลี่ยม *Cyperus Mallaccensis Lam* เรียกว่า ผือ มีลำต้นเป็นรูปสามเหลี่ยมสีเขียว ด้านทั้งสามเว้าเข้าหาแกนกลาง แต่ไม่เข้มนและไม่เป็นมัน ลำต้นสูง 1 - 2 เมตร ดอกรวมกันเป็นกระจุกเป็นกลุ่มช่อดอกย่อยรวมเป็นกลุ่มช่อดอกใหญ่ รูปร่างกลมรี ใบเรียวยาวแหลมสั้นหนา สีน้ำตาลเข้ม ต้นหนึ่งมีใบประมาณ 2 - 3 ใบ แต่ละช่อดอกย่อยรวมกันเป็นกลุ่มช่อดอกใหญ่ ใบประดับช่อดอกมีขนาดใหญ่ยาวกว่าความยาวของช่อดอกขอบขึ้นริมฝั่งคลอง ท้องนาในที่ลุ่มเลชื้นแฉะทุกภาค พบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำมาทำเสื่อ เรียกว่า เสื่อผือ หรือปรี้อ บางที่เรียก กกควาย เพราะเป็นอาหารของควาย เมื่อแห้งจะแข็งเปราะ มีคุณภาพต่ำ เสื่อราคาถูก (กองส่งเสริมเทคโนโลยี 2534 : 3)

2. กกลังกา มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ *Cyperus Digitatus Roxb* ไม่มีการปลูก ขึ้นเองตามธรรมชาติ ชอบขึ้นในนา ลำต้นกลม กลุ่มช่อดอกย่อยมีลักษณะเรียงกัน เป็นพู่คล้ายแปรงล้างขวดอยู่รวมกันบานกระจายเป็นกลุ่มช่อดอกใหญ่ ใบประดับช่อดอกยาวกว่าช่อดอก บางที่นำมาทอเสื่อกกชนิดนี้ลำต้นเมื่อตากแห้งแล้ว จะแข็งกว่ากกกลม (ไหล) พบที่บ้านม่วงโพธิ์ศรีบ้านม่วงคล้า เขตติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์ กกลังกาเจริญเติบโตดี และมีขึ้นมากทางเขตรอยต่อของจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ขอนแก่น (กองส่งเสริมเทคโนโลยี 2534: 3)

3. กกกลม มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cyperus Legetiformis Roxb* เรียกว่า กกเสื่อลำต้นกลมเรียวยาวคล้ายต้นคล้า ผิวสีเขียวแก่ ข้างในลำต้นมีเนื้ออ่อนสีขาว โคนต้นวัดรอบประมาณ 1 เซนติเมตร สูง 1.50-1.80 เมตร ไม่มีใบ รากกกมีลักษณะเป็นเหง้าคล้ายรากข่าและเจริญเติบโตเป็นกอ กอหนึ่งๆ มี 5-6 ต้น การแพร่พันธุ์ใช้ปลูกด้วยหน่อกกที่เกิดจากรากเหง้า ชอบดินโคลนมีน้ำท่วม ตามริมคลอง หนอง บึงหรือคูน้ำริมถนน กกชนิดนี้มีขึ้นทั่วไปเป็นกกที่นำมาใช้ทอเสื่อมากที่สุด เสื่อที่ได้มีคุณภาพดี ขายได้ราคาสูง (พระมหาวิฑูรย์ เป็นกระโทก 2551 : 12)

4. กกจันทบูรณ มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cyperus Corybosus Rottb* ลำต้นกลมเฉพาะส่วนปลายให้ดอกเป็นสามเหลี่ยม ลำต้นสีเขียวเป็นมันสูง 1-2 เมตร ดอกขนาดเล็กเป็นฝอยรวมเป็นช่อดอก เมื่อยังอ่อนมีสีเขียวพอแก่จะมีสีน้ำตาลอ่อน ใบประดับของช่อดอกเป็นแผ่น ใบยาวเรียวยาวกว่าความยาวของช่อดอก ปลูกทางแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พระมหาวิฑูรย์ เป็นกระโทก 2551: 12)

5. กกยูนนาน มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Scirpus Lacustris Validus (Vaht)* ลำต้นกลมมันมีสีเขียวเข้มสูง 1.5-2 เมตร ช่อดอกย่อยรวมกันเป็นกระจุกมีสีน้ำตาล เมื่อดอกแก่บริเวณปลายกระจุก

ช่อดอกจะแตกบานออกเล็กน้อย ใบประดับของช่อดอกเป็นแผ่น ใบเรียวยาวๆ สั้นกว่าความยาวของช่อดอก เป็นกอกที่ปลูกมากที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย (พระมหาวชิรุย์ เป็นกระโทก 2551: 12)

6. กกกระจูด มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lepironia Articulata* มีปลุกและขึ้นเองแถบดินเลนชายทะเลทางภาคใต้ เช่น จังหวัดนราธิวาส พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ต้นกระจูดมีอยู่ 2 ชนิด คือ กระจูดใหญ่ และกระจูดหนู กระจูดใหญ่นำไปใช้ประโยชน์ได้มาก ส่วนกระจูดหนูมีลำต้นเล็กและสั้น มีความเหนียวน้อยกว่ากระจูดใหญ่ ลำต้นของกระจูดหนูจะมีลักษณะกลมกลวงเป็นปล้องมีข้อภายในลักษณะเป็นเชือกบาง เส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นประมาณขนาดราวแท่งดินสอดำ มีความสูงประมาณ 1-3 เมตร จะมีความสูงมากถ้าขึ้นในที่ร่ม ไม่มีใบเนื่องจากใบจะเปลี่ยนรูปไปเป็นกาบหุ้มใบดอกมีลักษณะเป็นกระจุกแน่นออกดอกข้างลำต้น ตอนที่อยู่ได้ยอดของลำต้นลงมาเล็กน้อย คล้ายคลึงกับลักษณะการออกดอกของหญ้าทรงกระเทียม (*Scirpus Articulates*) อันที่จริงตำแหน่งที่ออกดอกนั้น คือ ยอดของลำต้น ส่วนปลายที่เล็กลงจากช่อดอกขึ้นไป และดูเหมือนกับเป็นส่วนของลำต้นนั้น ความจริงคือใบประกอบช่อดอกที่มีลักษณะตรง คล้ายคลึงกับส่วนของลำต้น ต้นกระจูดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจะมีขนาดเล็กและไม่ยาวนักนอกจากต้นกระจูดที่กล่าวมานี้แล้ว ยังมีกกอีกชนิดหนึ่งทางภาษามลายูเรียกกันว่า Kerchut มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Scirpus Mucronatus* ลำต้นเป็นสามเหลี่ยมสูงราวเมตรเศษๆ ในต่างประเทศมีอยู่ทั่วไปตั้งแต่ยุโรปตลอดเอเชียมาถึงออสเตรเลีย ในประเทศไทยก็มีแพร่หลายชุกชุม ตามชายหนองคลองบึงและตามทุ่งนาร้างบางท้องที่เรียกว่า หญ้าสะแลบหรือหญ้าลาน้อย ต้นใช้ทำเสื่อกันมากที่ เรียกว่า เสื่อกระจูด ก็คงจะทำมาจากกกชนิดนี้ด้วย (พระมหาวชิรุย์ เป็นกระโทก 2551: 12)

ประโยชน์ของกก

กก เป็นพืชที่อยู่ในวงศ์ *Cyperaceae* ซึ่งส่วนมากจะเป็นวัชพืชที่ชอบขึ้นในที่ลุ่ม มีกกหลายชนิดที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดประโยชน์ได้ในอนาคตอันใกล้ ซึ่งประโยชน์ของต้นกกมีดังนี้ (กองส่งเสริมเทคโนโลยี 2534 : 10)

1. ใช้สำหรับเป็นอาหาร แห้วจีน ซึ่งเป็นพืชตระกูลเดียวกับกก มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Eleocharis tuberosa* Schult มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร คือ ส่วนลำต้นใต้ดิน ซึ่งทำหน้าที่สะสมอาหารเรียกว่า “แห้ว” (Corn) ลักษณะเป็นหัวกลมแบน มีข้อและปล้องเป็นวงรอบหัวประมาณ 3-4 ข้อ ขนาดหัวกว้าง 3 เซนติเมตร เป็นส่วนที่นำมารับประทานเป็นอาหารได้ทั้งดิบและทำให้สุก โดยแห้วจีนถูกนำเข้าสู่ประเทศไทยประมาณปีพุทธศักราช 2493 โดยการนำเข้ามาปลูกครั้งแรกที่จังหวัดสุพรรณบุรีแต่ยังไม่ค่อยได้ผลมากนัก ต่อมามีการปรับปรุงวิธีการปลูกให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จนทำให้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ คือ ประมาณ 8,000 กิโลกรัมต่อไร่

ปัจจุบันมีการทำนาเหี่ยวเงินกันเป็นจำนวนมากในอำเภอศรีประจันต์ ตามเขตตำบลต่างๆ ของจังหวัด สุพรรณบุรี รวมไม่น้อยกว่า 4,000 ไร่

2. ใช้ตกแต่ง อาคารสถานที่ เช่น กออีลิปต์ กอรั้งกา ใช้ปลูกประดับตามสวนน้ำเพื่อความสวยงาม

3. ใช้ผลิตเป็นสิ่งของ เครื่องใช้ ในชีวิตประจำวัน เช่น กอจันทบูรณ ฐูปถาณีกกสามเหลี่ยม

4. ใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ฐูปถาณีกช่วยเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดินองค์ประกอบของฐูปถาณีกนอกจากจะมีแร่ธาตุอาหารหลายชนิดแล้ว องค์ประกอบอื่น ๆ สามารถให้ประโยชน์แก่ดินในแง่ของอินทรีย์วัตถุ (Organic matter) ได้ การไถกลบเศษซากฐูปถาณีกหรือการที่วัชพืชถูกกำจัดโดยเกษตรกรในช่วงแรกของการแก่งแย่งแข่งขันในพืชปลูก ก็เท่ากับเป็นการเพิ่มอินทรีย์วัตถุลงในดินนี้ก็เป็นกระบวนการเหมือนกับการทำปุ๋ยพืชสด (Green manure) โดยการไถกลบ ฐูปถาณีกสามารถกำจัดไนโตรเจนจากน้ำเสียในที่ลุ่มต่อไร่ได้ถึง 400 กิโลกรัมต่อปีและสามารถดูดเก็บโพแทสเซียมต่อไร่ได้ถึง 690 กิโลกรัมต่อปี จึงเป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่จะมีบทบาทเป็นพืชเศรษฐกิจในอนาคต

5. ใช้เป็นอาหารสัตว์ เช่น ฐูปถาณีก กกสามเหลี่ยม

6. ใช้ทำปุ๋ยพืชสดหรือปุ๋ยหมักเพื่อบำรุงดินหรืออาจใช้เป็นวัสดุคลุมผิวดิน (Mulching) เพื่อลดการสูญเสียน้ำชื้นออกจากผิวดินหรือลดการปะทะของน้ำฝนที่ตกลงมาเป็นวิธีการปฏิบัติในแปลงปลูกพืชยืนต้น พวกไม้ผลชนิดต่างๆ

7. ใช้ทำกระดาษ เช่น กออีลิปต์ ฐูปถาณีก

2. การทอเสื่อ

ความหมายของการทอเสื่อ

เสื่อ หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลที่ได้จากการสานหรือการทอใช้สำหรับปูนั่งและนอนและเป็นเครื่องอัฐบริวารในประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น พิธีอุปสมบท พิธีทอดผ้าป่า พิธีทอดกฐิน เป็นต้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2532 : 57) เสื่อ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากต้นกก ด้วยการนำต้นกกมาสานหรือทอเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า คำว่า “เสื่อ” คนบางพื้นที่หรือบางภาคในประเทศไทยโดยเฉพาะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมเรียก “สาต” การใช้นิยามว่า “เสื่อ” เป็นเครื่องสานนั้นอาจไม่ตรงกับลักษณะของผลิตภัณฑ์นัก เพราะการผลิตเสื่อส่วนมากจะใช้วิธีการทอ

แต่ก็มีสื่อที่ผลิตโดยวิธีการสาน ก็คือ สื่อ กระจูด ที่ทำกันทางภาคใต้หรือสื่อหวาย สื่อค้ำหรือ สื่อลำแพน ส่วนสื่ออกที่จันทบุรีและมหาสารคามใช้วิธีการทอ (จิตบุณย์ กุลสุวรรณ 2551: 52)

สื่ออกที่ทอในประเทศไทยนั้นไม่แน่ชัดว่ามีการเริ่มทอในสมัยใด แต่จากการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่นพบว่า การทอสื่ออกนั้นเป็นการทำตามบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคนแล้ว การทอสื่ออกมักทำเป็นอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นอาชีพที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและใช้แรงงานในครัวเรือนหลังฤดูทำนา (เฉลิมวิทย์ 2550: 32) หลังฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลหลักที่นิยมทำกันอย่างแพร่หลายจนสามารถจัดกักเป็นพืชเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น เช่น ที่จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น และมีจังหวัดอื่นที่ผลิตสื่อจากกกกลม และกกสามเหลี่ยม คือ จังหวัดตราด ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร ชัยภูมิ หนองคาย นครพนม เป็นต้น

3. บริบทพื้นที่วิจัย

บ้านแพงเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ รวม 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 13 และหมู่ที่ 14 อยู่ในตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดมหาสารคาม โดยอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 40 กิโลเมตร มีสภาพต่างๆ โดยทั่วไป ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านแพงตั้งอยู่ที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 450 กิโลเมตร ตั้งหมู่บ้านเมื่อประมาณ พ.ศ. 2369 หรือเมื่อ 175 ปีมาแล้วในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (สำเนียง รักษาเคน 2529 : 1) นับว่าเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่พอสมควร ในอดีตบ้านแพงมีราษฎร 2 กลุ่มมาตั้งหมู่บ้าน ราษฎรกลุ่มแรกอพยพมาจากบ้านจิวและบ้านโนนในเขตอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคามในปัจจุบัน อพยพมา 15 ครอบครัว ผู้เป็นหัวหน้าฝ่ายชาย คือ ญาพ่อเฒ่าสุริโย ผู้ติดตามคือ ญาพ่อเฒ่าจำปา ญาพ่อเฒ่าอ้อ ญาพ่อเฒ่าพลกร และผู้เป็นหัวหน้าฝ่ายหญิงคือ ญาแม่เฒ่าใหญ่พันธุ์ กับญาแม่เฒ่าบัวไข มาตั้งหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านแพง ที่ตั้งชื่อว่า “บ้านแพง” โดยตั้งชื่อตามต้นไม้ชนิดหนึ่งคือ “ต้นแพง” ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น มีลักษณะเหมือนต้นพลวง (ต้นกง) ลักษณะใบมีความยาวและใหญ่คล้ายๆ กัน ซึ่งต้นแพงมีมากภายในหมู่บ้านนี้ เกิดขึ้นหนาแน่นกว่าต้นไม้ชนิดอื่นๆ จึงตั้งชื่อ

หมู่บ้านนี้ว่า “บ้านแพง” ญาพ่อเต่าสุริโยผู้เป็นหัวหน้าก็ปรึกษาหารือกับชาวบ้านจัดสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้าน เรียกว่า วัดใต้ หรือวัดชัยมงคล (สำเนียง รักษาเคน 2529 : 1)

ต่อมาได้มีราษฎรอีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากบ้านท่าสวนยายอยู่ทางทิศเหนือริมฝั่งบึงคันชา (บึงบ้านท่า) มาอยู่ที่บ้านแพงอีก โดยอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านแพงเดิม โดยผู้เป็นหัวหน้า คือ พ่ออุปฮาด มีราษฎรอาศัยอยู่ประมาณ 20 ครอบครัว เรียกว่า คุ่มสำโรง ที่เรียกว่า คุ่มสำโรง เพราะว่า บริเวณคุ่มนี้มีต้นสำโรงอยู่ แล้วสร้างวัดขึ้นใหม่ในหมู่บ้านของตนอีกวัดหนึ่งชื่อ วัดเหนือ หรือ วัดชัยประสิทธิ์ (สำเนียง รักษาเคน 2529: 1)

ดังนั้นบ้านแพงในอดีตจึงมีคนที่มาอาศัยอยู่ 2 กลุ่ม แต่ต่อมาราษฎรเริ่มมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จำนวนครัวเรือนมากขึ้นเรื่อยๆ ทางราชการโดยอำเภอโกสุมพิสัย จึงประกาศยกฐานะแต่งตั้งให้บ้านแพง เป็นตำบลแพง เมื่อ พ.ศ. 2410 โดยมีกำนันที่ปกครองบ้านแพงหมู่ที่ 1 และตำบลแพงจากอดีตถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) ดังนี้

- คนที่ 1 นายผุย รัตนเสนา
- คนที่ 2 นายสง สุทธิสาร
- คนที่ 3 นายสน คำแพง
- คนที่ 4 นายบัวหาร ลำยอง
- คนที่ 5 พ่อเต่าใหญ่พิรมย์ (ขุนพิรมย์)
- คนที่ 6 นายพร ฮาตระวัง
- คนที่ 7 นายกลิ่น สมบูรณ์ (ขุนแพงพลรักษ์)
- คนที่ 8 นายหนู มุ่งสวัสดิ์
- คนที่ 9 นายสุข จันทะรัตน์
- คนที่ 10 นายบุญมา มูลตะกร
- คนที่ 11 นายไพบูลย์ สมศรีลัย
- คนที่ 12 นายบุญพรรค อวบอ้วน (พ.ศ. 2531 – ปัจจุบัน)

สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านแพง ตั้งอยู่ที่ราบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอโกสุมพิสัย ห่างจากอำเภอโกสุมพิสัยประมาณ 10 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 39 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดขอนแก่นประมาณ 32 กิโลเมตร การคมนาคมติดต่อกับภายนอกใช้ถนนสาย 208 มหาสารคาม – ขอนแก่น ซึ่งเป็นถนนลาดยาง มีรถเมล์ประจำทางวิ่งผ่านตลอดทั้งวัน การเดินทางไปบ้านแพงจากตัวจังหวัดมหาสารคามใช้

เส้นทางหลวงหมายเลข 208 (มหาสารคาม – โกสุมพิสัย – ขอนแก่น) ถึงอำเภอโกสุมพิสัยแล้วซ้าย มุ่งหน้าไปทางจังหวัดขอนแก่น จากอำเภอโกสุมพิสัยไป 10 กิโลเมตรก็ถึงบ้านแพง ส่วนอาณาเขตของหมู่บ้านติดต่อกับหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียงดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2549: 2)

ทิศเหนือ ติดต่อบ้านม่วงน้อย หมู่ที่ 5 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อบ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพง กับบ้านหลวง - หนองเวง ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อบ้านหนองบอน ตำบลหนองบอน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อบ้านสองคอน บ้านโนนเมือง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม MAHA SARAKHAM TOURIST MAP

ภาพที่ 2.1 แผนที่จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา : <http://www.novabizz.com/Map/img/map-37-mahasarakham.gif>

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านแพง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมบึงแพง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 8,116 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มซึ่งเป็นทุ่งนา ลักษณะดินส่วนมากเป็นดินร่วนปนทรายแต่ก็มีดินเหนียวบ้างบริเวณทุ่งนาที่อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน มีถนนหลวงหมายเลข 208 ตัดผ่านหรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า ทุ่งใหญ่ และมีดินเค็มบ้างในบางพื้นที่ มีการตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเหมือนการตั้งบ้านเรือนทั่วไปของชาวอีสาน ราษฎรประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพรองคือการทอเสื่อกก มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2549: 16)

1. บึงแพง เนื้อที่ประมาณ 987 ไร่ มีน้ำขังตลอดปี อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้านและรอบๆ บึงแพงเป็นแหล่งปลูกกกที่สำคัญทางผู้นำของบ้านแพงทั้ง 5 หมู่บ้าน ยังได้กำหนดเขตสงวนพันธุ์นกและพันธุ์ปลาในบึงแพง เนื้อที่ประมาณ 80 ไร่ อยู่ทางตะวันออกของบึงแพง เขตสงวนพันธุ์นกและพันธุ์ปลาแห่งนี้เป็นที่พำนักที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีทิวทัศน์ที่สวยงาม ในฤดูหนาวจะมีนกเป็ดน้ำจากไซบีเรียมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

2. หนองแวง เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของบึงแพง เป็นหนองน้ำที่รองรับการระบายน้ำออกจากบึงแพงผ่านฝายน้ำล้นลงสู่หนองแวง หนองแวงเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านแพงใช้ปลูกกกเต็มพื้นที่

3. ห้วยลำบาง มีความยาวประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นลำห้วยที่สำคัญเพื่อระบายน้ำลงสู่บึงแพง

4. โลกหนองเม็กหนองแสง เนื้อที่ประมาณ 600 ไร่ อยู่ทางทิศใต้ของบ้านแพงอยู่ห่างจากถนนหลวงสาย 208 มหาสารคาม – ขอนแก่น ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เกิดขึ้นตามธรรมชาติมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง ไม้ประดู่ ไม้ยาง เป็นต้น เป็นป่าไม้ที่มีไม้ขึ้นหนาแน่น ชาวบ้านแพงทั้ง 5 หมู่บ้านและบ้านหนองเหนือร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแพงได้กำหนดให้โลกหนองเม็กหนองแสงเป็นเขตห้ามตัดไม้ทำลายป่า ใครฝ่าฝืนมีโทษทั้งทางแพ่งและอาญา

5. หนองเม็ก เป็นหนองน้ำที่อยู่ในโลกหนองเม็กหนองแสง เนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ เป็นหนองน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร มีปลาและสัตว์น้ำต่างๆ อาศัยอยู่ซึ่งชาวบ้านก็อาศัยหนองน้ำแห่งนี้จับปลาทำเป็นอาหาร นอกจากนั้นหนองเม็กยังเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและเลี้ยงสัตว์

6. หนองแสง เป็นหนองน้ำที่อยู่ในโลกหนองเม็กหนองแสงเช่นกันเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ มีความอุดมสมบูรณ์และมีการใช้ประโยชน์จากหนองแสงเหมือนกับหนองเม็ก

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านแพงได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มี 3 ฤดูคือ (จิตร เสนะ 2534: 17)

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายนของทุกปี มีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านและมีพายุดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้พัดผ่านทำให้มีฝนตกชุก

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวเพราะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านนำเอาความหนาวเย็นมา

ฤดูร้อน เริ่มจากเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมอากาศร้อนอบอ้าว

ประชากร

บ้านแพง ประกอบไปด้วยหมู่บ้านจำนวน 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 13 และหมู่ที่ 14 มีจำนวนหลังคาเรือน 801 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมดใน พ.ศ. 2554 จำนวน 3,634 คน เป็นชายจำนวน 1,804 คน เป็นหญิงจำนวน 1,830 คน ดังรายละเอียดในตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนหลังคาเรือนและประชากร พ.ศ. 2554

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนหลังคาเรือนและประชากร พ.ศ. 2554

หมู่ที่	หลังคาเรือน	ประชากร		รวม
		ชาย	หญิง	
1	188	418	444	862
9	202	427	421	848
11	199	459	461	920
13	115	267	269	536
14	97	233	235	468
รวม	801	1,804	1,830	3,634

ที่มา: สำนักบริหารการทะเบียน อำเภอโกสุมพิสัย ณ 3 ธันวาคม 2554

สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจ ของชาวบ้านแพง โดยทั่วไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เช่น ทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ ส่วนอาชีพรองคือการทอเสื่อกก และบางส่วนก็ประกอบอาชีพการบริการ ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป หลังเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยวก็มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานที่กรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัด โดยได้รับค่าจ้างแรงงานในอัตราที่ต่ำ เนื่องจากเป็นแรงงานไร้ฝีมือเพราะขาดโอกาสทางการศึกษาและการอบรมฝีมือแรงงาน อาชีพของประชาชนชาวบ้านแพงแยกออกดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เกษตรกรรม เป็นอาชีพดั้งเดิมซึ่งทำติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ปู ยา ตา ยาย บางครอบครัวก็เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นแล้ว แต่ก็ยังมีชาวบ้านจำนวนมากที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2549 : 5)

- การทำนา ชาวบ้านแพงส่วนมากจะทำนาหว่าน การทำนาดำจะมีเป็นส่วนน้อย ผลผลิตต่อไร่จะได้ไม่มากเท่าไร เพราะดินเสื่อมคุณภาพดินไม่มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต ถ้าต้องการผลผลิตมากขึ้นต้องเร่งด้วยปุ๋ยเคมี ปุ๋ยเคมีมีราคาแพงจึงเป็นปัญหาในการทำนา ปัจจุบันในการไถนา คราดนา ไม่ใช่แรงงานสัตว์คือวัวและควายแล้ว ใช้ควายเหล็กหรือรถไถเดินตาม ซึ่งการทำนาของชาวบ้านแพงในทุกวันนี้ ถือว่าขาดทุนเสียเป็นส่วนมาก เพราะขั้นตอนการผลิตในการทำนาว่าจ้างทั้งนั้น รวมทั้งปุ๋ยใส่ข้าวก็ซื้อทั้งนั้น แต่ชาวบ้านก็ต้องจำยอมทำนา เพราะอย่างน้อยมีข้าวใส่ยุ้งฉางไว้บริโภค ไม่ได้ซื้อข้าวและวัฒนธรรมข้าวเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่มาแต่โบราณ พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกคือพันธุ์ข้าวเหนียว กข.6 รองลงมาคือข้าวเจ้าหอมมะลิ ผลผลิต 40-50 ถัง/ไร่

- การทำไร่ ชาวบ้านแพงทำไร่มันสำปะหลังและอ้อย จะปลูกในพื้นที่ดอนหรือที่สูง การทำไร่จะมีชาวบ้านทำรายน้อยกว่าการทำนา เพราะชาวบ้านส่วนมากมีที่ดินซึ่งเป็นที่นามากกว่าที่ดินที่เป็นที่ไร่สำหรับปลูกพืชไร่ ผลผลิตต่อไร่ อ้อยจะได้ผลผลิตมากกว่ามันสำปะหลัง ผลผลิตอ้อยประมาณ 15-20 ตัน/ไร่ ผลผลิตมันสำปะหลังประมาณ 2-5 ตัน/ไร่

- การเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพที่ทำเงินรายได้เข้าสู่ครอบครัวของประชาชนมากพอสมควร รวมทั้งเลี้ยงไว้เป็นอาหาร เช่น เป็ด ไก่ หมู วัวและควาย ประชาชนส่วนมากจะนิยมเลี้ยงวัวเนื้อและวัวสวยงาม วัวเนื้อนิยมเลี้ยงพันธุ์รามัน ส่วนวัวสวยงามนิยมเลี้ยงพันธุ์อินดูบราซิล

2. การค้าขาย ร้านค้าขายในบ้านแพงมี ร้านขายของชำและร้านขายอาหารและร้านขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากกก รัยขายของชำและร้านขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากที่มีอยู่ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละหลายร้าน ส่วนร้านขายอาหารที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ดั้งเดิมคือร้านอาหารบ้าน

แพงรสเด็ด จำหน่ายอาหารที่เป็นของฝากซึ่งเป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว และยังมีร้านอาหารริมบึงบ้านแพง อีก 7 ร้านที่มีอาหารที่อร่อย บรรยากาศดี คูทิวทัศน์ที่สวยงามของบึงแพง ทั้งร้านอาหารบ้านแพงรสเด็ดและร้านอาหารริมบึงบ้านแพง อยู่ริมถนนสายมหาสารคาม-โกสุมพิสัย – ขอนแก่น (จิตร เสนะ 2534 : 19)

3. การบริการ เป็นอีกอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเจ้าของกิจการมากพอสมควร เช่น อาชีพช่างซ่อมจักรยานยนต์ และช่างซ่อมเครื่องยนต์และซ่อมตัวถังรถยนต์ ปะพู่ เคาะ พันสี นอกจากนี้ยังมีโรงสีข้าว ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย (จิตร เสนะ 2534 : 20)

4. รับราชการ บุคคลที่รับราชการที่มีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านแพงประกอบด้วยการข้าราชการ ครู ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการทหาร เจ้าหน้าที่ปกครอง เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พยาบาล และอื่นๆ นับร้อยคน (บรรจง มูลโพธิ์ 2553 : สัมภาษณ์)

5. รับจ้างทั่วไป ชาวบ้านแพงทั้งวัยหนุ่มสาวและวัยกลางคนที่ต้องการหารายได้เสริมเมื่อเวลาว่างจากการทำนาและหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยว ได้เดินทางไปรับจ้างทำงานที่ต่างจังหวัด และที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการย้ายถิ่นชั่วคราว เพื่อหารายได้ช่วยครอบครัวบางคนก็ไปทำงานต่างประเทศ เพื่อหาเงินส่งกลับมาให้ทางบ้านเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีบางกลุ่มรวมกันไปทำงานก่อสร้างโดยเป็นช่างและกรรมกรที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม (จิตร เสนะ 2534 : 20)

6. การทอเสื่อกกและช่างแปรรูปเสื่อกก อาชีพทอเสื่อกกและอาชีพช่างแปรรูปเสื่อกก รวมทั้งช่างเย็บเสื่อกก เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้เข้าสู่หมู่บ้านเข้าสู่ชุมชนบ้านแพง ปีละหลายล้านบาท เสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้กับบ้านแพงทำให้คนทั่วไปรู้จักบ้านแพงมากยิ่งขึ้นและสามารถทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวบ้านแพงดีขึ้น (สัมฤทธิ์ ชาญาศึก 2553 : สัมภาษณ์)

สภาพทางสังคม

บ้านแพงมีจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 801 หลังคาเรือนมีประชากรทั้งหมด 3,634 คน แยกเป็นชาย 1,804 คน หญิง 1,830 คน ลักษณะการดำรงชีวิตของประชาชนชาวบ้านแพงส่วนมากเป็นแบบสังคมเมือง แต่ก็ยังมีบางส่วนที่มีการดำรงชีวิตแบบวิถีชาวบ้านอยู่กับแบบญาติพี่น้อง ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน เคารพและเชื่อฟังผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน โดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้อาวุโสประจำตระกูล เช่น เมื่อมีเรื่องทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านหรือมีคดีความในหมู่บ้านซึ่งเป็นคดีที่ย่อมความกันได้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้อาวุโส จะเป็นผู้มีบทบาทในการประนีประนอมไกล่เกลี่ยจนเรื่องราวยุติลงเสมอไม่จำเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้อาวุโสจะ

ไม่ให้มีการฟ้องร้องกันถึงโรงถึงศาล ลักษณะทั่วไปทางสังคมของหมู่บ้านแพงมีดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2549: 10)

1. ครอบครัว ครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุดในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ในครัวเรือน มีความหนาแน่น โดยเฉลี่ยครอบครัวหนึ่งมีสมาชิกประมาณ 4 คน ลักษณะครอบครัวส่วนมากจะเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก แต่บางครอบครัวประกอบไปด้วย พ่อแม่ ลูก ตาและยาย หรืออาจเป็น พ่อ แม่ ลูก ปู่ และย่า สมาชิกในครอบครัวต่างทำหน้าที่ในครอบครัวอย่างเต็มที่และช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพเพื่อจะทำให้เศรษฐกิจของครอบครัวของตนเองมีฐานะมั่นคงในสังคม

การปลูกบ้านที่อยู่อาศัยจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มญาติ ญาติพี่น้องจะอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือใกล้ๆ กัน การช่วยงานกันในกลุ่มเครือญาติก็มีความสำคัญมาก เช่น การจัดงาน การทำบุญต่างๆ หรือแม้แต่การเจ็บป่วย ญาติพี่น้องต่างก็พากันไปช่วยเหลือ ช่วยงานและให้กำลังใจกันตลอดจนงานนั้นประสบความสำเร็จ นับว่าความสัมพันธ์กันในกลุ่มเครือญาติมีความสำคัญมาก

2. กลุ่มเพื่อนบ้านหรือกลุ่มอาชีพ มนุษย์เราดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ จำเป็นต้องมีเพื่อนบ้านช่วยเหลือในบางสิ่งบางอย่าง เป็นที่ปรึกษาหรือพบปะพูดคุย เมื่อมีความจำเป็นหรือเดือดร้อนก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน กลุ่มเพื่อนบ้านเริ่มแรกเป็นกลุ่มเล็กๆ มีเฉพาะกลุ่มญาติหรือกลุ่มเครือญาติภายในบริเวณบ้านใกล้เคียงกันหรือภายในบริเวณคุ้มบ้านเดียวกันหรือภายในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ในปัจจุบันได้ขยายวงกว้างออกไปมากและยังมีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการขึ้นในหมู่บ้านแพง โดยใช้หลักความสามัคคีปรองดองกลุ่มต่างๆ มีการบริหารจัดการร่วมกันแสวงหากำไรเข้ากลุ่ม บางกลุ่มก็เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ให้ประชาชนมีความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มอาชีพในบ้านแพงมีมากมายหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มสตรีทอเสื่ออก กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพง กลุ่มดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์กอก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มแม่บ้านสุขภาพดี กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเครือข่ายหัตถกรรมทอเสื่ออก กลุ่มสตรีดอกไม้ประดิษฐ์ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นว่ากลุ่มเพื่อนบ้านหรือกลุ่มอาชีพจึงมีความสำคัญมากในบ้านแพง

3. สถาบันการศึกษา การศึกษามีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องมีการศึกษา ต้องมีความรู้ การศึกษาทำให้คนมีวุฒิภาวะ รู้คิด รู้ถูก รู้ชั่ว รู้ดี รู้จักสังคมและวัฒนธรรม ปฏิบัติตนตามกฎหมาย เมื่อคนมีความรู้และดำเนินชีวิตในกรอบระเบียบสังคมจึงทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสงบและเป็นระเบียบ

สถานศึกษาในบ้านแพง คือ โรงเรียน 1 โรงเรียน ชื่อโรงเรียนบ้านแพงหนองเหนือ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ โรงเรียนบ้านแพงหนองเหนือ (ส่วนใน) ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 บ้านแพง และโรงเรียนบ้านแพงหนองเหนือ (ส่วนนอก) นอกจากนี้ยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านแพง

สภาพการปกครอง

รูปแบบการปกครองของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับ พ.ศ. 2545 ได้กำหนดการปกครองแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (สมคิด เลิศไพฑูรย์ 2550: 20 - 21)

1. การปกครองส่วนกลาง รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่ในการบริหารประเทศ หน่วยงานที่เป็นกลไกต้องนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ กระทรวง ทบวงและกรม
2. การปกครองส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน
3. การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล

ส่วนบ้านแพง หมู่ที่ 1 เป็นหน่วยงานการปกครองที่เรียกว่า “หมู่บ้าน” เป็นหน่วยงานที่เล็กที่สุดของการปกครองส่วนภูมิภาคซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองอีกหนึ่งรูปแบบในสามรูปแบบของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลจะถูกรเรียกว่า “การปกครองส่วนท้องถิ่น” ซึ่งจะปกครองและบริหารงานภายในหมู่บ้านและตำบลควบคู่ไปกับองค์การบริหารส่วนตำบลแพง บ้านแพงหมู่ที่ 1 ขึ้นกับตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีผู้นำในการปกครองหมู่บ้านคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านแพง หมู่ที่ 1 ยังเป็นเขตพื้นที่ของการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลแพง ซึ่งมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแพง หมู่ที่ 1 จำนวน 2 คน ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแพง หมู่ที่ 1 บ้านแพง (ยุทธภูมิ กุรัตน 2553: สัมภาษณ์)

ศาสนาและความเชื่อ

ศาสนา เป็นสถาบันหลัก ที่ชาวบ้านแพงนับถือมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ชาวบ้านแพงนับถือศาสนาพุทธทุกหลังคาเรือน ซึ่งวัดเป็นจุดศูนย์กลางในการประกอบพิธีทางศาสนา พระสงฆ์เป็นตัวเชื่อมให้ทุกคนได้มาทำบุญร่วมกันที่วัด ศาสนาเป็นการรวมประชาชนที่มีความเชื่อเหมือนกันเข้าด้วยกันกลายเป็นระบบความเชื่อแล้วประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ศาสนาจึง

เป็นศูนย์รวมน้ำใจประชาชนจนกลายเป็นพลังแห่งความสามัคคี จึงเกิดความเข้มแข็งในชุมชน ชาวพุทธมีความเชื่อถือเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว ชาวบ้านแพงจึงมีความศรัทธาในการทำบุญให้ทานในพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญในการที่จะให้พระสงฆ์ได้พักพิงและจำพรรษาปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับศาสนาและยังมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านเป็นคนดี ทำความดี ละเว้นจากการทำความชั่ว ยึดหลักตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนครองชีวิตอย่างเป็นสุขตลอดไป บ้านแพง หมู่ที่ 1 มีวัดอยู่ 1 วัด คือ วัดชัยประสิทธิ์ มีเจ้าอาวาส คือ พระครูพิทักษ์ชัยประสิทธิ์ เจ้าคณะตำบลหนองกงสุวรรณค์ (พระครูพิทักษ์ชัยประสิทธิ์ 2553: สัมภาษณ์)

ความเชื่อ ในเรื่องของความเชื่อนั้นชาวบ้านแพงยังมีความเชื่อต่างๆ อยู่หลายอย่าง เช่น

- **ความเชื่อทางศาสนา** เชื่อว่าหากใครปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาแล้วจะมีความสุขในการดำเนินชีวิตและครอบครัวจะอยู่เย็นเป็นสุข ครอบครัวใดที่มีลูกชาย เมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ หากได้บวชให้พ่อแม่ทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชน เวลาตายไปพ่อแม่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ (วิโรจน์ บุญโต 2553: สัมภาษณ์)

- **ความเชื่อเรื่องบุญเบิกฟ้า** เชื่อว่าในวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 เป็นวันที่ฟ้าเปิด กบไม่มีปาก พญานาคไม่มีรูทวาร สัตว์ทั้ง 2 ชนิดนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องฟ้าฝน กบไม่ต้องขอฝน พญานาคก็จะทำให้ฝนตกได้ ถ้ามนุษย์ทำบุญเบิกฟ้าในวันนี้จะทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ฟ้าหน้าจะอุดมสมบูรณ์ และชาวเกษตรกรทุกคนในวันนี้จะนำปุ๋ย ส่วนมากจะเป็นปุ๋ยคอกไปใส่ที่นา ที่ไร่ ที่สวน หรือที่ดินที่ไ้ทำการเกษตร เชื่อว่าหากปฏิบัติตามนี้พืชผลต่างๆ มีความอุดมสมบูรณ์ผลผลิตจะได้มาก (วิโรจน์ บุญโต 2553: สัมภาษณ์)

- **ความเชื่อเรื่องหลักบือบ้าน** คำว่า “บือ” เป็นภาษาอีสาน แปลว่า สะคือ หลักบือบ้านจึงแปลว่า หลักที่เป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน สำหรับบ้านแพงหลักบือบ้านอยู่ที่ หมู่ที่ 1 หน้าวัดชัยประสิทธิ์ อยู่ในบริเวณศาลาประชาคม (ศาลากลางบ้าน) ก่อนจะลงทำไร่ทำนาตามฤดูกาลในเดือน 6 จะมีพิธีทำบุญหลักบือบ้าน ชาวบ้านแพงทั้ง 5 หมู่บ้านจะมาร่วมทำบุญ โดยในตอนเย็นจะนิมนต์พระคุณเจ้ามาเจริญพระพุทธมนต์ (ตั้งบุญคุณ) 3 วันหลังจากนั้นรุ่งเช้าวันที่ 4 จะมีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าแก่พระคุณเจ้า (พระสงฆ์) เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งชาวบ้านทั่วไปเชื่อว่าเพื่อความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน เพื่อเสริมดวงชะตาหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนชาวบ้านแพงแคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่างๆ ถ้าได้ทำบุญหลักบือบ้านและจะทำทุกปี (สมบัติ แก่นสุวรรณ 2553: สัมภาษณ์)

- **ความเชื่อเรื่องผีปูด** ชาวบ้านแพงนับถือผีบรรพบุรุษถึงแม้ว่าท่านเหล่านั้นจะตายไปแล้วแต่ก็ยังเคารพต่อวิญญาณของท่านเหล่านั้นเพราะสมัยท่านยังมีชีวิตอยู่มีความสำคัญต่อลูกหลาน

เป็นผู้มีพระคุณ และเมื่อท่านตายไปดวงวิญญาณเหล่านั้นจะคอยปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานอยู่ดี
กินดีเสมอมา บ้านแพง หมู่ที่ 1 มีศาลปู่ตา 1 ที่ คือ ศาลปู่ตา ที่อยู่หลังศูนย์ OTOP บ้านแพง
ชื่อศาลพ่อใหญ่ตาปู่

ทุกเดือน 6 (พฤษภาคม) ของทุกปี ซึ่งถัดจากการทำบุญหลักบ็อบ้านแล้วจะทำบุญ
เลี้ยงบวงสรวงศาลปู่ตาต่อ เครื่องบวงสรวงเช่นไว้ ได้แก่ เหล้า บุหรี่ ดอกไม้ ธูปเทียน หมู เห็ด
เป็ด ไก่ เหมือนเครื่องบวงสรวง ผี สาง เทวดา ทั่วไป ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถ้าทำพิธีเลี้ยงศาลปู่ตา
หรือผีปู่ตาแล้ว ชาวบ้านจะมีความโชคดี แคล้วคลาดจากภัยพิบัติต่างๆ ตลอดปีและยังมีการบน
บานต่อศาลปู่ตาอยู่เรื่อยๆ ชาวบ้านแพง มีเรื่องที่จะให้ผีปู่ตาช่วยในเรื่องต่างๆ ก็จะมาบนบานที่ศาล
ปู่ตา หากมีความสำเร็จตามที่บนบาน ชาวบ้านคนที่บนบานนั้นจะมาเลี้ยงแก้บน (เช่น ไหว้)
ด้วย เหล้า 1 ไหว้ ไก่ต้มสุกแล้ว 1 ตัว ดอกไม้ ธูป เทียน (คอง รักษาเคน 2553: สัมภาษณ์)

- ความเชื่อเรื่องผีตาแฮก ผีตาแฮก หมายถึง ผีที่เป็นผีไร่ผืนนา ไร่และรักษาไร่
รักษา มีความเชื่อว่าเป็นทุกๆ ปี ก่อนจะลงมือทำไร่ทำนาต้องทำพิธีเลี้ยงผีตาแฮก ถ้าชาวบ้านซึ่ง
เป็นชาวนาหรืออาชีพเกษตรกรรม ถ้าทำพิธีเลี้ยงผีตาแฮกอย่างถูกวิธีจะทำให้ผลิตผลได้มาก
อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารที่ปลูกไว้ในไร่นา ปราศจากภัยต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในการ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น น้ำไม่ท่วม ฝนไม่แล้ง เป็นต้น

- ความเชื่อทางธรรมชาติ เช่น เวลาฝนตกท้องฟ้าเป็นสีแดง จะเกิดมีลมพัดแรง
ถ้าหากเห็นมดดำตัวเล็กๆ มีการย้ายรังหรือแตกรังขึ้นบนที่สูงมักจะเกิดฝนตก (บุญเลิศ วิชา 2553:
สัมภาษณ์)

- ความเชื่อ นอกเหนือจากธรรมชาติ เช่น โขกลาง ไสยศาสตร์ เวทมนต์ การอาบ
น้ำมนต์ การบนบานพระแม่ธรณี การแต่งแก้สะเดาะเคราะห์ และการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญในงาน
ต่าง ๆ เช่น บายศรีสู่ขวัญภาคในงานอุปสมบท บายศรีสู่ขวัญเจ้าบ่าวเจ้าสาวในงานแต่งงาน และ
บายศรีสู่ขวัญผู้ที่หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังเป็นความเชื่อที่มีอยู่ของชาวบ้าน
(วิโรจน์ บุญโต 2553: สัมภาษณ์)

ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนชาวบ้านแพงนั้นยึดถือปฏิบัติเป็นแบบแผนกันมาช้านาน
ซึ่งเป็นประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติตามประเพณี 12 เดือนที่เรียกตาม
ภาษาอีสานว่า “ฮีตสิบสอง” มีดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2549: 11)

เดือนอ้าย	บุญเข้ากรรมคือเป็นเดือนที่พระสงฆ์ทำปริวาสกรรม
เดือนยี่	บุญคุณลาน คือการทำบุญขวัญข้าว หลังจากเก็บเกี่ยว

เดือนสาม	บุญข้าวจี
เดือนสี่	บุญเวส (พระเวสสันดร) หรือบุญมหาชาติ
เดือนห้า	บุญขึ้นปีใหม่โบราณ (ปีใหม่ไทยโบราณ) หรือตรุษสงกรานต์
เดือนหก	บุญบั้งไฟ
เดือนเจ็ด	บุญชำระหรือบุญชำระ คือการชำระสิ่งที่ไม่ดีแก่ชาวบ้าน
เดือนแปด	เข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดินคือการทำบุญให้กับเปรตหรือบรรดาญาติๆ ที่

ตายไปแล้ว ข้าวประดับดิน ได้แก่ ของควา ของหวาน หมาก พลู บุหรี่ห่อใบตองกล้วย แล้วไป
ห้อยไว้ตามต้นไม้หรือวางไว้กับพื้นดิน

เดือนสิบ	บุญข้าวสากคือทำบุญสลากภัต (คำว่า สาก มาจาก สลาก คือ การเขียนชื่อตนเอง) ลงในสำรับข้าว นำไปใส่บาตรให้กับพระสงฆ์จับสลาก หากถูกพระสงฆ์องค์ ใดก็ถวายของคั้น
----------	--

เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา มีการตักบาตรเทโว ในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น
--------------	---

เดือนสิบสอง	บุญกฐิน
-------------	---------

วัฒนธรรมอีกอย่างที่เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ที่สร้างชื่อเสียงให้กับชาวบ้านแพง
คือ วัฒนธรรมหมอลำ ซึ่งเป็นหมอลำเพลิน ในอดีตมีอยู่ 3 คณะ คือ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง
คณะเมฆขลารุ่งลำเพลิน และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน ปัจจุบันเหลือ 2 คณะ คือ สาวน้อยเพชร
บ้านแพงและบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน ทั้ง 2 คณะมีชื่อเสียงโด่งดังมาก เคยชนะเลิศรับโล่พระราชทาน
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (สงกรานต์ นามวงษา 2553: สัมภาษณ์)
ในการประกวดหมอลำเพลินภาคอีสานทั้ง 2 คณะ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะสาวน้อยเพชร
บ้านแพงยังเคยแสดงละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นละครหลังข่าวเรื่อง ดาวจรตฟ้า ออกอากาศทาง
สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เมื่อปลาย พ.ศ. 2551 วัฒนธรรมหมอลำถือว่าเป็นอาชีพอีกอาชีพหนึ่งที่ทำ
รายได้ให้กับชาวบ้านแพงพอสมควร ซึ่งคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง ผู้จัดการคณะคือ
นายสงกรานต์ นามวงษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแพง หมู่ที่ 14
บ้านแพง ส่วนหัวหน้าคณะคือนายมานพ นามวงษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14
บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (มานพ นามวงษา 2553: สัมภาษณ์)

4. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

4.1 ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ (Structural - Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ นับเป็นทฤษฎีแม่บทที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทฤษฎีหนึ่งในบรรดาทฤษฎีแม่บททั้งหลาย ทั้งในแง่ของความเก่าแก่ มีชีวิตยาวนานจากอดีตและในแง่ของความนิยมของสังคมวิทยา ในสหรัฐอเมริกาทฤษฎีนี้ได้รับความนิยมนสูงสุดในช่วงปี 1940 – 1965 และเสื่อมถอยลงบ้างแต่ยังมีอิทธิพลไม่น้อยจนถึงปัจจุบัน

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดที่ว่า โครงสร้างของสังคมเปรียบเสมือนร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่างๆ และหน้าที่ของสังคมก็คือ การทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายนั่นเอง โดยแต่ละส่วนจะทำหน้าที่ช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ โดยทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมุติฐานที่ว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง มีองค์ประกอบต่างๆ ที่หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดมีเสถียรภาพ (Stability) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มีองค์ประกอบของทฤษฎี 2 ส่วน (Macionis 1998: 17-18) คือ โครงสร้างของสังคม (Social Structure) หมายถึง รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม ส่วนหน้าที่ของสังคม (Social Functions) กล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกลุ่มสังคม (นิเทศ ดินณะกุล 2546: 19) โดยข้อสมมุติของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ คือ สังคมต้องมีความมั่นคง ไม่ต้องมีความสนใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง เพราะเชื่อว่าถ้าส่วนประกอบหนึ่งส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป ส่วนประกอบอื่นก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อที่จะให้สังคมส่วนรวมมีความมั่นคงไปด้วย (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข 2536: 70)

ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ได้มีข้อสมมุติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ดังนี้

1. ทุกสังคมจะประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่างๆ หรือส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบต่างๆ ทางสังคม
2. ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่ หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม
3. ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาคุณภาพ
4. ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและความเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องสถานภาพและค่านิยม ฯลฯ

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่มีบุคคลที่มีความสำคัญกับทฤษฎีนี้ คือ ทาลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parsons) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน (ทาลคอตท์ พาร์สัน ค.ศ. 1951 : 11-12) ได้เขียนหนังสือชื่อ Social System และ Toward a General Theory of Action พาร์สัน ได้กล่าวว่า ระบบการกระทำ (Action System) ทุกระบบไม่ว่าจะเป็นระบบวัฒนธรรม (Cultural) สังคม (Social) บุคลิกภาพ (Personality) และอินทรีย์ภาพ(Organism) จะต้องแก้ไขปัญหา 4 ประการ ซึ่งมีความจำเป็นเพื่อให้ระบบอยู่รอด ปัญหา 4 ประการ มีดังนี้

1. การปรับตัว (Adaptation) = A หมายถึง ระบบการกระทำทั้งหมด ต้องหาหรือหรือจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในสังคม ให้เกิดประโยชน์ และเหมาะสม ถ้าเป็นระบบสังคม สถาบันเศรษฐกิจจะมีบทบาทสำคัญในการคิดหาเทคนิค วิธีการ และการจัดการกับทรัพยากรให้แก่ สมาชิกอย่างเกิดประโยชน์และเหมาะสมเช่นเดียวกัน

2. การบูรณาการรวมหน่วย (Integration) = I หมายถึงระบบการกระทำทั้งหมด ต้องผสมผสานส่วนต่างๆ ภายในอย่างกลมกลืน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกหน่วยในสังคมสามารถทำงานร่วมกันมีความสามัคคีกัน

3. การดำเนินไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) = G ระบบการกระทำทั้งหมด ต้องมีวัตถุประสงค์ และการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของระบบ

4. ความเครียด (Latency) = L ระบบการกระทำทั้งหมด ต้องมีการจัดการให้เกิดประโยชน์กับระบบ และช่วยลดความตึงเครียดภายในระบบสังคม

ขณะเดียวกัน พาร์สัน ได้เสนอแนวคิดที่ว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุล (Equilibrium) หากระบบย่อยทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถกระทำหน้าที่ได้ (Dysfunction) จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างสมดุลใหม่ หรือเปลี่ยนสภาพเป็นระบบใหม่ การเปลี่ยนแปลงของระบบเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปจะดำรงอยู่ได้ด้วยการปรับตัวและการควบคุมทางสังคม

ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น พาร์สัน มองว่า เกิดจากความสมดุลภายในสังคมถูกทำลายอันมีสาเหตุมาจาก สาเหตุจากภายนอกสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม ฯลฯ และสาเหตุจากภายในสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ฯลฯ โดยเมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนอื่นๆ ก็จะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดหนึ่งส่วนหนึ่งหรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สัน จึงเน้นให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อ

บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคมนั้นๆ ว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวยึดเหนี่ยวให้สังคมมีการรวมตัวกัน และเป็นตัวต้านการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคมด้วย

สรุปทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ถูกนำมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้เน้นให้ถึงสังคมจะดำรงความเป็นสังคมอยู่ได้ต้องมีโครงสร้าง (Structreres) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ (Function) ต่างๆ ในสังคม ซึ่งทุกๆ คนในสังคมต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถให้สำเร็จแต่ละสังคม แต่ละชุมชนต่างก็มีการประกอบอาชีพหลายอาชีพหรือแตกต่างกันออกไปแต่ละอาชีพก็มีการถ่ายทอดความรู้ให้กันจากรุ่นไปสู่อีกรุ่น ดังนั้น สังคมจะดำรงอยู่ได้จะต้องอาศัยสมาชิกในสังคมทำหน้าที่อย่างเต็มที่เปรียบเสมือนกลไกที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม ชุมชนและบุคคลที่ร่วมกันในสังคมอยู่ในสภาพสมดุลเคลื่อนที่ คือ ทุกส่วนของสถาบันสังคมจะต้องปรับตัวเข้ากันตามความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและภูมิศาสตร์

4.2 แนวคิดโลกาภิวัตน์

คำว่า “โลกาภิวัตน์” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Globalization” ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2549 : 1044) ได้อธิบายความหมายของ โลกาภิวัตน์ หมายถึง การแพร่กระจายไปทั่วโลก การที่ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้ สัมพันธ์หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง ซึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ เป็นต้น

ขณะที่ แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน กล่าวถึงคำว่า โลกาภิวัตน์ หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ของระบบความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยีของสังคมมนุษย์ที่เชื่อมโยงถึงกัน โดยมีพัฒนาการของระบบการสื่อสารเป็นตัวเร่งหรือเป็นตัวเชื่อม (ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2549 : 103) ดังนั้น “โลกาภิวัตน์” หรือ Globalization จึงหมายถึง ปรากฏการณ์ที่ประเทศต่างๆ และประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่จุดใดก็สามารถรับรู้ สัมพันธ์ หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยคำว่าโลกาภิวัตน์ สันนิษฐานว่าเริ่มใช้กันครั้งแรกเมื่อประมาณ 30 ปี หรือประมาณต้นศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา แต่ได้มีการบัญญัติศัพท์ขึ้นในภาษาไทยเมื่อประมาณ 6 - 7 ปีที่ผ่านมา

โลกาภิวัตน์ ลิขิต ชีรวะกิน ได้กล่าวไว้ว่าเป็นโลกยุคใหม่ที่เรียกว่า โลกยุคข่าวสารข้อมูล เป็นยุคที่ทำให้โลกเล็กลงด้วยการข้ามแดนของข่าวสารข้อมูล และการเดินทางของประชาชนชาติต่างๆ การติดต่อที่ฉับพลันโดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ทำให้โลกกลายเป็นหมู่บ้านที่ติดต่อถึงกันได้ ความพลวัตของการพัฒนาในด้านข่าวสารข้อมูลและในด้าน

อื่นๆ ทำให้มีผลกระทบต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลก ประเทศเหล่านี้จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในวิทยาการด้านต่างๆ มิฉะนั้นจะกลายเป็นประเทศล้าหลังไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ (<http://www.dhiravegin.com>) สังกมไทยเป็นอีกสังคมหนึ่งที่กำลังเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และพยายามหมุนตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ สังกมไทยต้องพยายามหมุนตามโลกให้ทันด้วยการศึกษา และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปการศึกษายุคโลกาภิวัตน์จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวจะขึ้นอยู่กับสองตัวแปรใหญ่ คือ การศึกษา และวัฒนธรรม โดยกระแสโลกาภิวัตน์เป็นกระแสที่เขี่ยกราก ประเทศที่ตามไม่ทันจะล้าหลัง ดังนั้นประเทศจึงจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ตระหนักถึงความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูปการเมืองการปกครอง การบริหาร การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การปรับปรุงระบบการศึกษา และปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อให้กระบวนการโลกาภิวัตน์สามารถเกิดขึ้นได้ในอัตราที่สามารถจะก้าวทันกับอัตราที่รวดเร็วในกระแสโลกาภิวัตน์ (<http://www.dhiravegin.com>)

ประเทศไทยถ้าพิจารณาให้ดีๆ จะเห็นได้ว่า ไทยเริ่มเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์มาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ เมื่อชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสได้เข้ามายึดครองประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบเป็นอาณานิคม และวางแผนที่จะเข้ายึดครองดินแดนไทย ซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักถึงภัยคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า ลัทธิล่าอาณานิคมหรือลัทธิจักรวรรดินิยมเป็นเหตุให้รัชกาลที่ 4 ทรงต้องปรับปรุงบ้านเมืองเพื่อให้เท่าทันกับชาติตะวันตก และได้มีการปรับปรุงประเทศขนานใหญ่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดจนถึงปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นกระแสหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมแทบทุกสังคม และสังคมไทยก็เป็นสังคมหนึ่งที่กำลังเผชิญกับกระแสดังกล่าวอันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม

กระแสโลกาภิวัตน์ ได้กลายเป็นกระแสที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างรุนแรงและเพิ่มมากขึ้นจนยากที่จะต้านทานได้ โดย ศรีสักร วัลลิโภดม มองว่า “ท้องถิ่นไม่สามารถรักษาวัฒนธรรมของตนเองได้ เพราะที่ผ่านมารัฐบาลเปิดโอกาสให้คนข้างนอกเข้ามา มีบทบาทมาก ผิดกับเมื่อก่อนเวลาเราเข้าไปในท้องถิ่น เราจะต้องไปตีสนิทกับชุมชนก่อน เข้าไปปรับวัฒนธรรมของเขามันถึงจะทำได้ นั่นคือความมั่นคงของวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ปัจจุบันคนข้างนอกพวกเข้าไปในท้องถิ่น เข้าไปย่ำยีจนยับเยิน โดยเฉพาะนายทุนไปซื้อที่เขาแล้วเป็นใหญ่ ซึ่งมันไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ไม่ใช่การขานรับสมัยใหม่ แต่เป็นการทำลายท้องถิ่นโดยตรง เป็นความอัปยศของรัฐที่ไม่ได้นึกถึงท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมองว่า กล่าวถึงการต้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผ่าน

มาว่า คือกระบวนการท้องถิ่นพัฒนาหรือวัฒนา ของการอยู่รอดในสังคมปัจจุบันเป็นการพึ่งโลก พึ่งรัฐไม่ได้ ต้องพึ่งกลุ่มเล็กๆ ของตัวเอง ซึ่งกลุ่มเล็กๆ จะต้องมียุทธศาสตร์คือพลังท้องถิ่นนั่นเอง แล้ว เกิดขึ้นได้อย่างไรก็ต้องเกิดจากมนุษย์อยู่เป็นกลุ่ม แต่เมื่อใดที่ถูกอบรมให้เป็นปัจเจกเมื่อไหร่พึ่งเมื่อ นั้น ฉะนั้นการเคลื่อนไหวของ “Localization” เท่ากับเป็นการควบคุมให้มีคุณภาพและควร จะเริ่ม” (ศรีศักร วัลลิโภดม 2547 : 7)

โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม จะเป็นการเคลื่อนไหวถ่ายเทแลกเปลี่ยนความรู้และวิถี ชีวิตระหว่างกันของมนุษยชาติในโลก ปรากฏการณ์ลักษณะดังกล่าวมีมานานและยิ่งทวีความ เข้มข้นมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะในยุคที่การติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว ซึ่งผลกระทบทางวัฒนธรรมจากกระแส โลกาภิวัตน์อาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ 3 ประการ คือ (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว 2547 : 6)

1. วัฒนธรรมรวมตัว (Cultural Homogenization) กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำมาซึ่ง “มาตรฐาน” ของการยอมรับในระดับสากล จนกลายเป็นการบีบบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือ เกิดการลอกเลียนวัฒนธรรมกันด้วยความเต็มใจ เมื่อเป็นเช่นนี้วัฒนธรรมท้องถิ่นก็เริ่มสูญเสียคุณค่า ที่เคยมีทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดการแปรสภาพและเปลี่ยนไปตามกระแสความนิยมของโลก อย่างไร้จุดยืน

2. วัฒนธรรมแตกตัว (Cultural Heterogenization) โลกาภิวัตน์ทำให้เกิด การแปลกแยกกระหว่างวัฒนธรรมจนยากเกินกว่าจะรวมขอมกันได้ โดยฝ่ายที่ต้องการอนุรักษ์ วัฒนธรรม “พันธุ์แท้” ของตนเอง กับฝ่ายที่ลุ่มหลงอยู่กับวัฒนธรรมตะวันตก จนผลที่ตามมาคือ การปะทะถึงขั้นแตกหักรุนแรง หรืออย่างดีที่สุดก็คือสภาพต่างคนต่างอยู่ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับ อีกต่อไป การใช้หลักยึดมั่นถือมั่น ไม่ยอมลดราวาศอกให้กัน ทำให้เกิดการประจันหน้าและอาจ นำไปสู่ศึกสงคราม เพื่อทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม ผลสุดท้ายคือความสูญเสียด้วยกันทั้งสองฝ่าย

3. วัฒนธรรมลูกผสม (Cultural Hybridization) คือ การผสมผสานทาง วัฒนธรรม จนยากเกินกว่าจะแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกัน วัฒนธรรมลักษณะนี้มักเกิดเมื่อมี การไปมาหาสู่กัน ซึ่งรวมทั้งเมื่อมีการติดต่อสื่อสารกันแบบรวมขอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย ซึ่ง สังคมไทยและสังคมอื่นๆ ในโลกล้วนแล้วแต่ก่อกำเนิดวัฒนธรรมขึ้นได้ ก็ด้วยการหยิบยืมและ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันไปมา

สรุปแนวคิดโลกาภิวัตน์ถูกนำมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากโลกาภิวัตน์เป็น กระแสการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและรุนแรงนำพาทุน สินค้า และบริการ ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี รวมทั้งวัฒนธรรมต่างๆ เข้าสู่ประเทศไทย ก่อให้เกิดการ ผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างชาติ แต่คนไทยสามารถปรับตัว

ให้เข้ากับสถานการณ์ได้ ด้วยการนำวัฒนธรรมมาเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ นำแนวคิดมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศเพื่อให้แข่งขันกับต่างประเทศได้ นำวัฒนธรรมไทยมาพัฒนาสินค้าและบริการ เช่น สินค้า OTOP หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ นำมาซึ่งการเพิ่มรายได้ของชุมชนและรายได้ของประเทศ

4.3 แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) ที่ประชาชนชาวไทยได้ยืมได้ฟังมาช้านานเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ พ.ศ.2517 แต่กลับเริ่มมาได้รับความสนใจอย่างจริงจังเมื่อภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 ซึ่งพระองค์ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้อุดหนุน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และมีความสุขอย่างยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด รวมทั้งยังทรงแนะนำการพัฒนาและบริหารประเทศ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ทางสายกลาง” การคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ ไม่ว่าจะประสบกับวิกฤตด้านใด หรือสังคมโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม หากนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติอย่างถูกวิธีย่อมนำมาซึ่งการใช้ชีวิตอย่างปกติสุข และสามารถยืนหยัดอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างเข้มแข็ง ไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง โดย *สุเมธ ตันติเวชกุล* ได้อธิบายความหมายของคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเรา โดยแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกสาขาอาชีพ ทั้งพ่อค้า ข้าราชการ และพนักงานบริษัทต่าง ๆ ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบเสมือนเป็นการปักเสาเข็มก่อนการสร้างบ้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการวางรากฐานของบ้านให้มีความมั่นคงนั่นเอง (*สุเมธ ตันติเวชกุล 2543: 285*)

ประเวศ วะสี ยังกล่าวให้เห็นถึง หลักการที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชทานให้แก่ประชาชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โดยทุกคนควรมีจิตสำนึกในการดำเนินวิถีชีวิตไม่เอาเปรียบช่วยเหลือส่วนรวม มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยเริ่มจากการดำรงชีวิตตามแบบสายกลาง โดย *ประเวศ วะสี* ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า ต้องพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ (1) พอเพียงสำหรับทุกคน (2) จิตใจพอเพียง (3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง (4)

ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง (5) ปัญหาพอเพียง (6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง (7) มีความมั่นคงพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็จะเกิดเป็นความสมดุลหรือเรียกว่า “เศรษฐกิจสายกลาง” ที่เชื่อมโยงทุกอย่างเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (ประเวศ วะสี 2544: 111 - 112)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มมีผู้ให้ความสนใจอย่างจริงจังทั้งจากภาครัฐและเอกชนก็เมื่อประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ พ.ศ.2540 สำหรับภาครัฐได้เริ่มมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่แนวทางการปฏิบัติ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในด้านเศรษฐกิจและสาขาวิชาต่างๆ มาร่วมกันเพื่อประมวลและกลั่นกรองพระราชดำริเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 – 2549) เพื่อเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ โดยมีแนวทางดังนี้ (สมพร เทพสิทธา 2548: 13-14)

1. ทางสายกลาง ไม่พัฒนาไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งจนเกินไป
2. ความสมดุลและความยั่งยืน เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม
3. ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความพอดีทั้งในการผลิตและการบริโภค
4. ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
5. การเสริมสร้างคุณภาพคน เน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีตรียมธรรม เอื้ออาทร มีความเพียร มีวินัย มีสติ และไม่ประมาท ฯลฯ

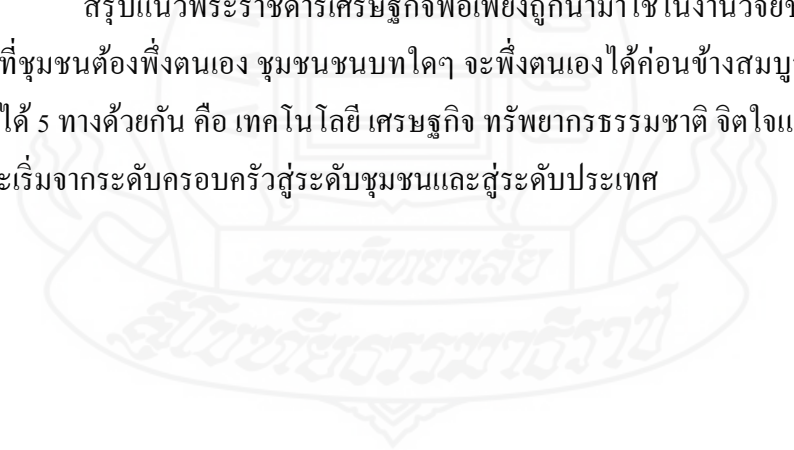
การนำกระแสพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ได้ดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 แผนนี้ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจให้ลดลงและสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง ซึ่งจะตั้งอยู่บนวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างทั่วถึง ด้วยการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม จนสามารถพึ่งตนเองอย่างมีภูมิคุ้มกัน รวมทั้งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน แต่จะต้องรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเอาไว้ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการดูแลจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

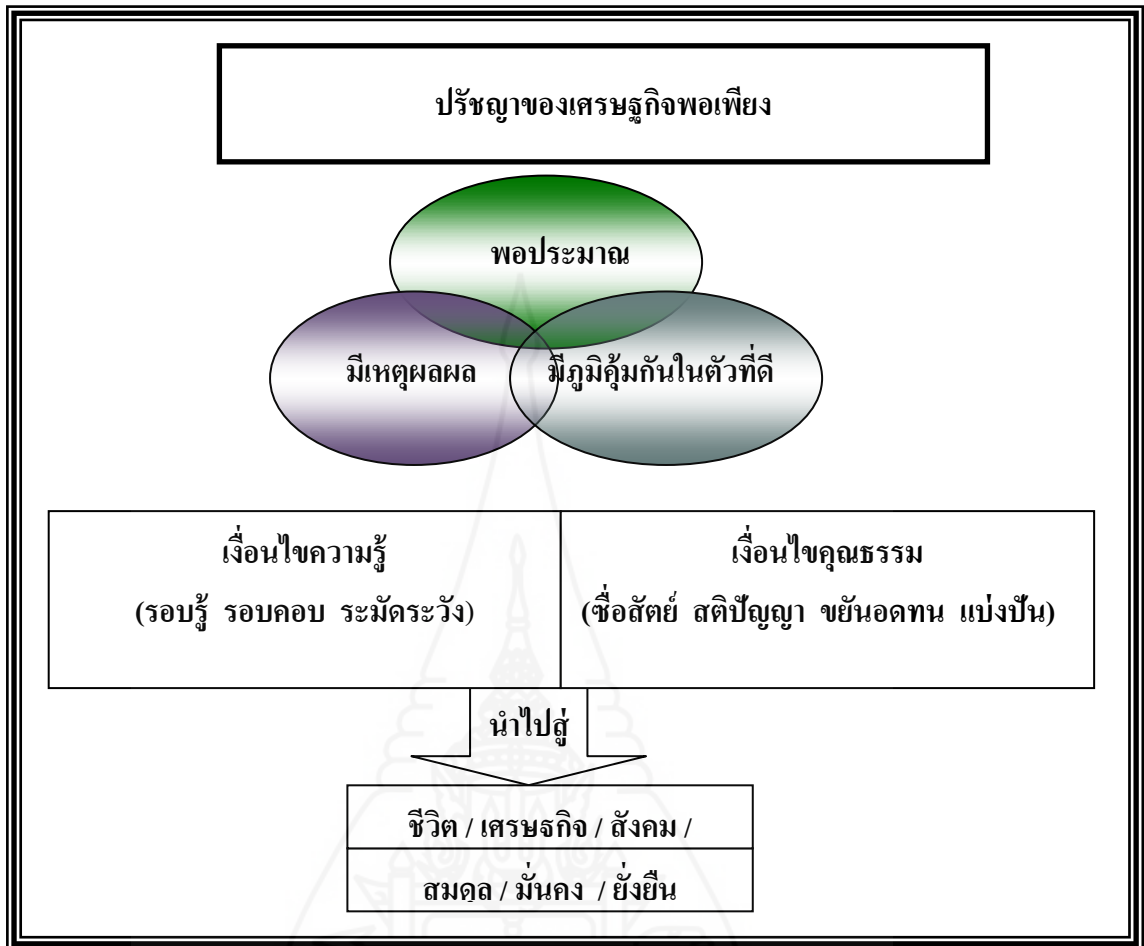
โดยหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้น ได้ให้ความหมายของความพอเพียงว่าต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงชี้แนะและทรงมอบแนวทางในการดำรงชีวิตในทางสายกลางที่สมดุลที่สุด คือ มีความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ที่เรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้สามารถต้านทานกับกระแสและปัญหาที่เกิดจากวิกฤติต่างๆ ที่สังคมไทยเผชิญอยู่ได้ โดยชุมชนในสังคมไทยหลายชุมชนเริ่มมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

สรุปแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากเป็นเศรษฐกิจที่ชุมชนต้องพึ่งตนเอง ชุมชนชนบทใดๆ จะพึ่งตนเองได้ค่อนข้างสมบูรณ์ ชุมชนนั้นต้องพึ่งตนเองได้ 5 ทางด้วยกัน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคม ซึ่งความพอเพียงจะเริ่มจากระดับครอบครัวสู่ระดับชุมชนและสู่ระดับประเทศ

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: www.nesdb.go.th สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4.4 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

คำว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หมายถึง วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีแต่งกาย วิธีการทำงาน วิธีการพักผ่อนและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณหนึ่งที่คนกลุ่มหนึ่งมาอาศัยอยู่ร่วมกัน แต่ถ้าพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมชุมชนจากนักวิชาการและนักปราชญ์ชาวบ้านหลาย ๆ ท่าน อาจทำให้เข้าใจความหมายของวัฒนธรรมชุมชนได้ดีขึ้น

คำว่า “วัฒนธรรมชุมชน” บำรุง บุญปัญญา (2549: 155) นักพัฒนาอาวุโสและผู้นำทางความคิดคนสำคัญยุคแรกๆ ในสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชน กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชน เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาทางประวัติศาสตร์ ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นซึ่งไม่ต้องการระบบความคิดแบบวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์แต่อย่างใดและประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อประชาชนในระดับล่างของทุกส่วน ขณะเดียวกัน บุญเทียน ทองประสาน

(2531 : 65-72) มองว่า วัฒนธรรมชุมชน คือ ระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ดังปรากฏการณ์ที่มีให้เห็นในหลายๆ ชุมชน เช่น การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ หรือความเชื่อในเรื่องการทำความดี ฯลฯ พบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นและสามารถทำให้ดำรงอยู่ได้อย่างสอดคล้องเพื่อรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาทางวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งนอกจากจะมีวัฒนธรรมส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้ว ยังมีวัฒนธรรมในส่วนที่สร้างจากอำนาจของรัฐเพื่อใช้ครอบงำชุมชน และชุมชนดั้งเดิมก็มีความพยายามที่จะต่อต้าน จึงทำให้เกิดส่วนที่เกิดจากการปรับตัวหรือการสร้างความคิด อุดมการณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบกับชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548 : 175-176) มองว่า ในสภาพความเป็นจริงเศรษฐกิจชาวบ้านจะฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม ขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านควรเป็นแบบองค์รวมจะมีพลังกว่า สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขาที่เป็นจริงกว่า ระบบทุนจะแปลงทุกอย่างเป็นเศรษฐกิจทำให้เป็นสินค้า ระบบทุนเป็นระบบเศรษฐกิจที่หลุดออกจากระบบวัฒนธรรม แล้วจะกลับมาทำลายคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ถ้าจะต่อสู้ทางเศรษฐกิจก็ต้องสู้กับระบบทุนตรงที่ระบบทุนเข้มแข็งที่สุด ดังนั้นควรสู้ด้วยวิถีชีวิตอันเป็นองค์รวมคือ วัฒนธรรม วัฒนธรรมคือสินทรัพย์สำคัญที่ชุมชนมีมาช้านาน จึงเรียกแนวคิดนี้ว่า วัฒนธรรมชุมชน ขณะที่ *ยศ สันตสมบัติ* (2539: 57) มองว่า วัฒนธรรมชุมชน คือ วิธีการจัดการผลิต การถือครองที่ดิน การแลกเปลี่ยนและการค้า รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เน้นความสำคัญต่อผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนความยั่งยืนของส่วนรวม การมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลและการประสานประโยชน์ว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายมีคุณค่า ที่จะต้องสืบทอดมากกว่าประโยชน์สูงสุดของผลผลิตต่อหน่วย ระบบการผลิตหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของระบบคุณค่าและวิถีคิดที่ชุมชนพัฒนาขึ้นและสืบสานต่อกันมา

ยุกติ มุกดาวิจิตร (2548 : 113) ได้เสนอว่า แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนไม่ได้มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์กลุ่มใดๆ เพียงเพื่อเรียนรู้แบบแผนการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนั้นๆ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจะมีเป้าหมายทางสังคมอย่างชัดเจนดังนี้

1. สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่จะอาศัยวิถีชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตสืบไป
2. ปฏิเสธอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้าครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชน

ประเทศไทยเริ่มให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ดังนี้

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนา ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

มาตรา 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขปโภค และสาธารณสุขการตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุม และจำกัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้กำหนดสิทธิชุมชนไว้ในมาตราต่างๆ ดังนี้

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของคนย่อมได้รับการคุ้มครองตามความเหมาะสม

อภิชาติ ทองอยู่ มองว่าการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน คือ การสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้ชาวบ้านค้นหาทางออกในงานของการพัฒนาด้วยตนเอง ไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่จะต้อง

ยอมสยบกับวัฒนธรรมแบบใหม่โดยการฝึกแบบแผนอันดีของสังคมแม่บททิ้งไปพร้อมกับสร้างภาพความพรั่มัวของคุณค่าชีวิตอันแท้จริงและนุดั้งให้ตกต่ำลง ดังนั้นการแก้ปัญหาที่ดีของหมู่บ้านหรือชุมชน ด้านหนึ่ง คือ จะต้องฟื้นฟูทางจิตใจและการถ่ายทอดความดีงามแก่คนรุ่นใหม่ต่อไป อีกด้านหนึ่ง คือ จะต้องพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตให้มากขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่ทำได้ (อ้างในฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2548: 179) ขณะเดียวกัน ประเวศ วะสี (อ้างอิงจาก ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2547: 180-182) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน สรุปได้ 3 ประเด็น คือ

1. ต่อต้านรัฐ โดยเสนอว่า รัฐหรือระบบราชการไม่เข้าใจชุมชนรัฐจะออกกฎระเบียบมากมายเพื่อผูกมัดประเทศ ทำให้ประเทศเป็นอัมพาตเพราะการปิดกั้นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดย ประเวศ เสนอว่า “ต้องลดอำนาจข้าราชการลงอย่าให้ขึ้นไปถึงชุมชนให้ ชุมชนมีสิทธิมีเสียงที่จะวางแผนหรือตัดสินใจที่จะลงมือทำอะไรซึ่งเขาจะทำได้มากมาย อันเป็นการโอนอำนาจ คืนอำนาจการตัดสินใจไปให้ประชาชนในชุมชน”

2. ส่งเสริมชุมชน คือ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ เบญจฉัตร ชุมชนได้แก่

2.1 จิตใจที่มีธรรมะ ขยันหมั่นเพียร และสันโดษ

2.2 แบบแผนการผลิตเป็นแบบเพื่อกินเอง และเป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน

2.3 สอดคล้องกับระบบธรรมชาติแวดล้อม

2.4 พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่ต้องพึ่งพาภายนอก

2.5 มีชีวิตชุมชน มีสถาบันครอบครัว วัด และวัฒนธรรมชุมชนที่มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและชุมชนลักษณะนี้ควรจะพัฒนาความรู้ความสามารถจากความรู้เดิมที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปรีชาญาณท้องถิ่นผสมเข้ากับวิชาการสากล การผสมผสานและเชื่อมโยงวัฒนธรรม ชุมชนเข้ากับวัฒนธรรมสากล นอกจากนี้ยังเสนอให้มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้มีการรวมตัวให้การช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกภายในชุมชนแต่ละคน

3. มีศาสนธรรม เสนอว่า การพัฒนาที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป คือ ควรที่จะเน้นความมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยเชื่อว่า หากปราศจากฐานคุณธรรมและจริยธรรมแล้วชุมชนก็ไม่อาจพัฒนาจริงๆ ได้

โดยสรุป “การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน” คือ การสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งแนวคิดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนจะช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ในยามวิกฤต แนวคิดนี้กำลังได้รับความนิยมและให้ความสำคัญอย่างมากในการนำไปใช้ เนื่องจากเป็นทั้งเหตุและผลของการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับ การทอเสื้อกมียู่ก่อนข้างหลากหลาย โดยในที่นี้ขอยกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา ดังนี้

จุฬาลักษณ์ ถาชินเลิศ และดวงดาว สิงห์ชัย (2551 : บทคัดย่อ) เรื่อง “การพัฒนาอุปกรณ์ผ้าต้นกกสำหรับการทอเสื้อกมียู่” พบว่า กลุ่มผู้ใช้งานเป้าหมายมีความยอมรับในความสามารถของอุปกรณ์ผ้าต้นกก และเส้นกกที่ผ้าได้ มีคุณลักษณะที่กลุ่มผู้ทอเสื้อกมียู่ยอมรับ โดยเส้นกกที่ผ้าหรือชอยมีขนาดบาง สม่่าเสมอและไม่เสียว และความสูญเสียที่เกิดจากใช้อุปกรณ์ต้นแบบมีเพียงร้อยละ 1.10 การผ้าหรือชอยด้วยมีดร้อยละ 8.43 ซึ่งความสูญเสียจากการผ้าด้วยอุปกรณ์ต้นแบบมีน้อยกว่าการผ้าด้วยมีด ดังนั้นอุปกรณ์ต้นแบบสำหรับผ้าหรือชอยต้นกกเพื่องานทอเสื้อกมียู่จึงสามารถใช้งานได้ดี

ฉัฐมา อาจารย์รัฐและภรดี พันธุภากร (2532: 7) เรื่อง “การทอเสื้อจันทบูรณ์” พบว่า เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื้อจันทบูรณ์ได้ 3 ประเภท คือ 1) เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการเตรียมทอเสื้อกมียู่ เช่น อุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดกก ได้แก่ มีดบางหรือเคียว อุปกรณ์ที่ใช้ในการจักกก ได้แก่ มีดแหลม หรือเหล็กปลายแหลม อุปกรณ์ที่ใช้ในการตากกก ได้แก่ ไม้ไผ่เป็นราว อุปกรณ์ที่ใช้ในการข้อมสิกก ได้แก่ เตาปิ้งหรือหม้อต้ม ฟืน ไม้พาย 2) เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื้อประกอบด้วย โครงกมียู่ 3 แบบ คือ แบบนอน แบบตั้งและแบบพัฒนาเพิ่มไม้ส่งกก ไม้รองใต้เสื้อ ไม้รองนั่ง ไม้ไผ่ กรรไกร ไช้สัตว์ ตระกร้าใส่อุปกรณ์ 3) เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ จักรเย็บผ้า กรรไกร มีด เข็ม ค้าย ดินสอด ไม้บรรทัด อุปกรณ์ตัดเย็บและผ้าก๊ัก

ชวนพิศ อวบน้ำวน (2551: 7) เรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบบริหารจัดการบูรณาการผลิตภัณฑ์ชุมชนกับการท่องเที่ยวตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” พบว่า

1. การเรียนรู้และพึ่งตนเองได้ สร้างความเข้มแข็ง การมุ่งสนับสนุนให้ท้องถิ่นได้มีการประกอบกิจกรรมที่เป็นธุรกิจ เกิดการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจ เรียนรู้ระบบบัญชีการบริหารจัดการกิจกรรมในชุมชนอย่างเป็นระบบ เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์รวมถึงการนำเอาเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่มาใช้กับท้องถิ่น ประชาชนในชุมชนได้มีการพัฒนาควบคู่การกับสร้างรายได้และโอกาสสำหรับการแข่งขันด้านการตลาด

2. การเรียนรู้ที่จะอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น จุดแข็งในการสร้างศักยภาพของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้มแข็งระดับล่าง เชื่อมโยงไปสู่ศักยภาพท้องถิ่นในระดับประเทศ กลุ่มอาชีพทอเสื้อกมียู่เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นสู่ลูกหลาน

เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเป็นการสร้างโอกาสการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาของตนเอง สรุปรูปแบบการจัดการด้านพื้นที่ การผสมผสานวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น ผู้จัดการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงสู่การพัฒนา รูปแบบการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนอย่างมีระบบสู่การบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพ

ยุทธาวดี น้อยวงศ์ และพิทักษ์ น้อยวงศ์ (2543: บทคัดย่อ) เรื่อง “กระบวนการข้อมเสี้ยนกด้วยสิทธรมชาติกับสิวิทยาศาสตร์ และกระบวนการทอ รวมทั้งการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสือกก” พบว่า เสี้ยนกข้อมด้วยสิทธรมชาติจากเปลือกไม้ ผล ใบ หัว ดอก และจากมูลครั้งรวม 14 ชนิด สีแดงจากมูลครั้งสีติดดีมาก สีเหลืองจากขมิ้น สีเขียวจากใบย่านาง เป็นอันดับรองตามลำดับ ส่วนสีเหลืองจากเปลือกกระโดน สีเขียวจากฝักคูณ และสีเขียวจากสมอพิเภก สีติดน้อยที่สุด จากการทดสอบความคงทนต่อแสงแดด และซักด้วยน้ำผงซักฟอก พบว่าสีเหลืองจากขมิ้นมีความคงทนมากที่สุด เสี้ยนกข้อมด้วยสิวิทยาศาสตร์ จำนวน 6 สี ได้แก่ สีเหลือง สีเขียว สีแดง สีน้ำเงิน สีน้ำตาล และสีดำ จากการทดสอบความคงทนต่อแสงแดดสีเหลืองมีความคงทนมากที่สุด สีแดง และสีน้ำตาล เป็นอันดับรองตามลำดับ สีดำ ให้ความคงทนต่อการซักด้วยน้ำผงซักฟอกมากที่สุด สีแดง และสีเหลือง เป็นอันดับรองตามลำดับ กระบวนการทอเสือกกประกอบด้วยขั้นเตรียมวัตถุดิบ และขั้นทอ ลวดลายเสือกกจำแนกออกได้ 2 ประเภท คือ ลวดลายพื้นบ้าน และลวดลายประดิษฐ์ ลวดลายพื้นบ้าน ได้แก่ลายหมากรุก ลายเรียบ ลายริ้ว สลับ ตาราง และลายเสือกก ลวดลายประดิษฐ์ ได้แก่ ลายตัวอักษร ลายดอก ลายรูปสัตว์ และลายอื่น ๆ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสือกกมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการออกแบบ ขั้นการตัด เย็บ ประกอบผลงาน และขั้นการตกแต่ง ผลิตภัณฑ์จากเสือกก ได้แก่ เสือกก พับ ชุดรองแก้วรองจาน เบาะรองนั่ง หมวก กระเป๋าทู้อี กระเป๋าทู้อีเอกสาร กระเป๋าทู้อีเครื่องเขียน กระเป๋าทู้อีจดหมายแขวนผนัง กล่องใส่ของ กล่องใส่กระดาษชำระและรองเท้า)

โสภารธรรม ต้นหยง (2547 : 92) เรื่อง “การวิเคราะห์ในการลงทุนผลิตสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มทอเสือกกเสม็ดงาม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี” พบว่า สมาชิกที่มีอาชีพหลักทำหัตถกรรมทอเสือกกมีรายได้เฉลี่ย 4,342 บาทต่อเดือน มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพโดยเฉลี่ย 23.65 ปี การผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมีต้นทุนการผลิตร้อยละ 99 เป็นต้นทุนผันแปร โดยมีเสี้ยนกและเอ็นปอเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนพบว่าขาดทุน แต่ยังสามารถทำการผลิตได้ เนื่องจากแรงงานที่ใช้ผลิตเป็นงานของตนเองและยังเหลือค่าตอบแทนให้กับแรงงานบ้าง ในการวิเคราะห์ทางการเงินกำหนดอายุโครงการ 10 ปี ใช้อัตราคิดลดตามอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ระยะยาวร้อยละ 7.62 มีค่า NPV เท่ากับ 499,782 บาท มีค่า BCR เท่ากับ 1.15 ค่า IRR เท่ากับร้อยละ 84 โดยมีระยะเวลาคืนทุน คือ 8 ปี 9 เดือน 15 วัน ใน

การวิเคราะห์ความอ่อนไหว สมมติให้ราคาสินค้าลดลงร้อยละ 10 หรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 พบว่า โครงการยังมีความคุ้มค่าในการลงทุนอยู่ ทางด้านปัญหาและอุปสรรคพบว่า มีปัญหาในด้านวัตถุดิบไม่เพียงพอ การผลิตใช้เวลานาน ขาดแคลนผู้ชำนาญในการตัดเย็บแปรรูป เงินทุนที่ใช้หมุนเวียนของกลุ่มไม่เพียงพอ ความไม่แน่นอนทางการตลาด จึงทำให้การดำเนินงานของทางกลุ่มยังมีข้อจำกัดอยู่

วีรพร ภู่อ้นกี (2545 : 81) เรื่อง “การดำเนินงานกลุ่มอาชีพทอเสื่อกก บ้านโนนนาค หมู่ที่ 14 ตำบลบัวบาน อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์” พบว่า 1) การบริหารงานของคณะกรรมการกลุ่มอาชีพทอเสื่อกกบ้านโนนนาค ได้แบ่งคณะกรรมการออกเป็น 5 ฝ่าย คือ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายควบคุมคุณภาพ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงินและฝ่ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งแต่ละฝ่ายได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ยึดระเบียบของกลุ่มในการดำเนินงานเป็นหลัก มีการบริหารจัดการตามแนวทางการบริหารกลุ่ม และการพัฒนากลุ่มอาชีพของกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหลัก 2) การดำเนินงานของกลุ่มในด้านกระบวนการผลิตใช้วัสดุที่สามารถหาได้ในพื้นที่ที่มีการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการนำเทคนิคในด้านต่างๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เช่น การคัดเลือกต้นกก การย้อมสี การทอ การแปรรูปเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ อย่างหลากหลาย มีการพัฒนาและเพิ่มและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โดยการห่อหุ้มผลิตภัณฑ์บางชนิดด้วยพลาสติก ซึ่งในกระบวนการผลิตของกลุ่มได้มีจุดเด่นในการดำเนินงานมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมสมาชิกจะแยกกันผลิตแล้วนำผลิตภัณฑ์มารวมกันจำหน่าย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยมีการตั้งชื่อจากตลาดภายนอก 3) ปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน มีปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ (1) ด้านการผลิต กลุ่มได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายสนองความต้องการของตลาดได้ (2) ด้านการตลาด กลุ่มได้มีการหาช่องทางจำหน่ายได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และพ่อค้า เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ และ (3) ด้านการบริหารงาน คณะกรรมการได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการจัดทำเอกสารต่างๆ สามารถตรวจสอบได้ ทำให้สมาชิกมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวดีขึ้น

ชุลีกร เพียรดวงษ์ (2549 : 53-68) เรื่อง “การประกอบธุรกิจเสื่อกก” ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า กลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำการเกษตร ส่วนงานหัตถกรรมทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริม

ในการบริหารมีการแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่ายต่างๆ คือ ประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก การตลาด และประชาสัมพันธ์ กลุ่มมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อแจ้งผลการดำเนินงานแต่ละเดือน และร่วมพิจารณาปรึกษาหารือกันในกลุ่ม เงินทุนของกลุ่มได้มาจาก

การระดมทุนจากสมาชิก จากเงินทุนอุดหนุนโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในการผลิตจะใช้แรงงานจากสมาชิกกลุ่มร่วมกันผลิต ไม่มีการวางแผนระยะยาว เป็นแต่เพียงการวางแผนเฉพาะหน้าในระยะสั้น ๆ เมื่อมีคำสั่งซื้อจากลูกค้า สำหรับการจ้ดอค์กรนั้น ได้มีการจัดโครงสร้างตามความรู้ความชำนาญในการผลิตให้เป็นแผนงาน แต่ไม่มีการกระจายอำนาจ ดังนั้นประธานกลุ่มจึงเป็นผู้ตัดสินใจมอบหมายให้สมาชิกดำเนินการตามรูปแบบจำนวนสินค้า และเวลาในการผลิตที่ผู้สั่งซื้อต้องการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม โดยภาพรวมทั้งหมดมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านการจ้ดอค์กร มีส่วนร่วมมาก ด้านการผลิต มีส่วนร่วมปานกลาง ด้านการตลาดมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ด้านการเงินสมาชิกมีส่วนร่วมในระดับน้อย ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มธุรกิจเล็ก โดยภาพรวมสมาชิกกลุ่มแม่บ้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาที่ประสบจากการดำเนินงานและการจัดการในธุรกิจเล็กของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านการผลิต ด้านการจ้ดอค์กร ด้านการตลาด และด้านการเงิน ตามลำดับ

การวางแผนกลยุทธ์ กลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งขององค์กร คือ ส่งเสริมและชักจูงให้ผู้นใจในหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิก เพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนสมาชิก ลดภาระและทดแทนสมาชิกที่สูงอายุ ส่งเสริมให้คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามตำแหน่งหน้าที่อย่างเหมาะสม มีระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กลยุทธ์ด้านการผลิต คือ การพัฒนารูปแบบและลวดลายของผลิตภัณฑ์ โดยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการผลิตและรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้แก่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พัฒนาเกี่ยวกับสี ลวดลายใหม่ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น และมีการเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการใช้วัตถุดิบในพื้นที่ กลยุทธ์การพัฒนาการตลาด คือ การพัฒนาตลาดท้องถิ่นและส่งเสริมการขายตลาด กลยุทธ์ด้านการเงิน คือ การจัดทำแผนการเงิน โดยส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนการใช้จ่ายล่วงหน้า จัดให้มีเจ้าหน้าที่การเงินที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการเงินเข้ามาช่วยดูแลในการจัดการด้านการเงินของกลุ่ม เพื่อให้จัดสรรเงินและใช้ประโยชน์จากเงินทุนได้คุ้มค่ามากขึ้น

พระมหาวิฑูรย์ เป็นกระโทก (2551: 160-161) เรื่อง “การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาสื่ออกเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตสื่ออกของชุมชน จังหวัดนครราชสีมาในอดีตมีการสืบทอดกระบวนการผลิตจากผู้สูงวัยหรือผู้มีความรู้เกี่ยวกับการทอสื่อ สั้งสอนและแนะนำวิธีการทอสื่อให้กับลูกหลานเกิดการเรียนรู้เอง โดยใช้กั้ทอมือแบบนั่งกับพื้น วัสดุที่ใช้ทอสื่อในอดีตมีอยู่ 2 ชนิด คือ เส้นยืนใช้ปอกระเจาและเส้นนอนหรือเส้นพุ่งใช้ต้นกกเหลียมไม่มีการย้อมสี มีรูปแบบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า อุปกรณ์การผลิต

ต่างๆ ในช่วงหลังมีองค์ประกอบต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เป็นอุปกรณ์การผลิตมีที่ 3 รูปแบบ คือ แบบกรอบสี่เหลี่ยมดั้งเดิม แบบกรอบสี่เหลี่ยมยกสูงเสื่อหมุ่นได้ แบบประกอบเป็นส่วน จากที่นอนกึ่งนั่งเก้าอี้ เส้นยืนปัจจุบันใช้เส้นปอฟางและเชือกไนลอน ส่วนเส้นนอนใช้กกกลมและกกเหลี่ยม มีการข้อมสี่เส้นกก และมีลวดลายเพิ่มมากขึ้น เดิมมี 5 ลวดลาย คือ ลายหมากรุก ลายริ้วสลับ ลายตาราง และลายสี่เหลี่ยม ปัจจุบันมี 11 ลวดลาย คือ ลายตัวอักษร ลายดอก ลายผีเสื้อ ลายไทยใหญ่ ลายขนาค ลายสอดห่วง ลายมัดข้อม ลายผสมน้ำไหลข้าวหลามตัด ลายจิด ลายเกล็ดเต่า และลายราชพฤกษ์สีที่ใช้ในการข้อมเส้นกกในอดีตใช้สีจากธรรมชาติ ปัจจุบันนิยมใช้สีเคมีหรือสีวิทยาศาสตร์วัตถุประสงค์การผลิตเสื่อกกในอดีตทอขึ้นมาเพื่อใช้ในครัวเรือน แลกเปลี่ยนสิ่งของ และถวายพระเท่านั้น แต่ปัจจุบันเป็นการผลิตเพื่อสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน และเพื่อยังชีพ โดยมุ่งเน้นการผลิตเชิงพาณิชย์หรือผลิตเพื่อจำหน่าย

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเสื่อกกเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา

1) ผลิตภัณฑ์เสื่อพับ พบว่า ชาวบ้านใช้เสื่อกกมาตัดเป็นส่วน ๆ แล้วนำมาเย็บติดกับตามจำนวนพับที่ต้องการ เรียกว่า เสื่อพับ 2) ผลิตภัณฑ์กระเป่า พบว่า ชาวบ้านนำเสื่อกกมาตัดเป็นชิ้นตามแบบประกอบด้วยด้านหน้า ก้นกระเป่า ด้านหลัง ฝาปิด และด้านข้างทั้ง 2 ด้าน นำทุกส่วนมาเย็บประกอบเป็นตัวกระเป่า ใส่หูหิ้ว หรือสายสะพาย 3) ผลิตภัณฑ์ที่รองแก้ว พบว่าชาวบ้านนำเสื่อมาตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยม ใช้ผ้าทำขอบเย็บก้นริมจนรอบ 4) ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก พบว่าชาวบ้านนำเส้นกกที่แห้ง มาทอหรือสานเป็นรูปหมวกขนาดเล็ก เพื่อใช้ประกอบกับห่วงสำหรับทำพวงกุญแจ 5) กล่องใส่กระดาษทิชชู พบว่า มีการทำกล่องกระดาษทิชชู 2 รูปแบบ คือ กล่องทิชชูทรงกลม และทรงสี่เหลี่ยม โดยตัดเสื่อเป็นตัวใส่กระดาษทิชชู เป็นฝา และเป็นฐานกล่อง แล้วนำมาเย็บประกอบกันเป็นกล่องกระดาษทิชชู

จิตร เสนาะ (2534 : 116) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื่อ” กรณีศึกษาบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาพบว่า การผลิตเสื่อทอในอดีตเป็นการผลิตที่ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก เป็นการผลิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการผลิตแบบดั้งเดิมโดยใช้ต้นฝื่อนำมาทอเป็นเสื่อ จุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนเป็นสำคัญ

การผลิตเสื่อทอเป็นการค้าเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2520 มีจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อการจำหน่าย หรือผลิตในเชิงพาณิชย์เพื่อการแสวงหากำไร กระบวนการผลิต เริ่มต้นจากการปลุกต้นไหล (กกกลม) การชอຍไหล การตากแดด การข้อมสี การทอ และการแปรรูปเสื่อทอให้เป็นผลิตภัณฑ์จากเสื่อทอหลายๆ อย่าง เช่น เสื่อพับ ชุดรองจาน ชุดรองแก้ว ฯลฯ กลุ่มผลิตเสื่อทอจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวบ้านที่ประกอบการทอเสื่อและกลุ่มเจ้าของร้านค้าแปรรูปเสื่อ

ทอ ผู้ผลิตแต่ละกลุ่มได้ใช้ความประณีตของฝีมือ เทคโนโลยี สี สัน ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ระดับราคาและศักยภาพการผลิตให้เพียงพอ เพื่อสามารถตอบสนองปริมาณการสั่งซื้อของตลาดที่ต้องการได้ ผลจากการจำหน่ายเสื้อผ้าทอบ้านแพงจึงมีชื่อเสียงในการผลิตเสื้อผ้าทอว่าเสื้อผ้าทอบ้านแพงเป็นเสื้อผ้าที่มีคุณภาพดีที่สุดในภาคอีสาน

อุทร คิทธิ (2554 : บทคัดย่อ) เรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื้ออกของชุมชนบ้านแพง จังหวัดมหาสารคาม” พบว่า การค้นหาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทอเสื้ออก จำนวน 10 ราย เป็นชาย 1 ราย หญิง 9 ราย อายุมากที่สุด 68 ปี อายุน้อยที่สุด 33 ปี อายุเฉลี่ย 48 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 6 ราย ชั้นประถมศึกษาจำนวน 4 ราย อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน การสร้างและการแสวงหาความรู้ในประเด็นกระบวนการทอเสื้ออกมีมานานกว่า 60 ปี ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมความรู้และประสบการณ์ การเรียนรู้ การสังเกต การจดจำมาจากการเห็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และการได้ลองปฏิบัติ ลองผิดลองถูกมา นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากหน่วยงานของรัฐ ที่ให้การสนับสนุน โดยเข้ามาจัดอบรม ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน เกี่ยวกับความรู้ในการปลูกกกและการดูแลรักษา การย้อมสีลายมัดหมี่ การออกแบบลวดลายใหม่ๆ การแปรรูปเสื้ออก เมื่อตัวแทนได้เข้าอบรมแล้วตัวแทนก็จะมาถ่ายทอดความรู้ต่อให้สมาชิกคนอื่นได้รู้ด้วย สำหรับกระบวนการในการผลิตเสื้ออกนั้น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การปลูกกก การเตรียมเส้นกก การย้อมสี การทอเสื้ออก และการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื้ออกของชุมชนบ้านแพงให้เป็นระบบใช้วิธีการต่างๆ คือการบอกเล่าปากต่อปากจากการเรียนรู้ การสังเกต จดจำ และฝึกปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกมา โดยแม่บ้านที่มีความชำนาญและมีความรู้ในการทอเสื้ออกได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับหน่วยงานอื่น หรือท้องถิ่นอื่น การจัดแสดงพื้นที่สาธิตการผลิตเสื้ออก คือ ทำในลักษณะการจัดแสดง แปลงสาธิตการปลูกกก การเตรียมเส้นกก การย้อมสี การทอเสื้ออก และการแปรรูปเสื้ออก ไว้ที่ศูนย์ OTOP บ้านแพง ให้ประชาชนที่สนใจได้เรียนรู้ การจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ คือ การให้บริการที่พักและความรู้กับผู้ที่สนใจได้พักที่บ้านของกลุ่มแม่บ้านเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เรียนรู้การผลิตเสื้ออก และการบันทึกความรู้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยจัดพิมพ์ลงบนแผ่นพับ

อภิญา จันทะหาร (2551 : บทคัดย่อ) เรื่อง “ธุรกิจกลุ่มทอเสื้ออก” บ้านหนองไม้ตาย ตำบลคอนเงิน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า กลุ่มทอเสื้ออกได้มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับของกลุ่มในเรื่องการสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม การแบ่งเงินปันผลจากรายได้ การกู้ยืมเงินจากกลุ่มและการเสียดอกเบี้ยให้แก่กลุ่ม ปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม

ทอเสื่อกกบ้านหนองไม้ตายคือ สมาชิกขาดความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการบริหารและการดำเนินงาน

การจัดการด้านการผลิตมีขั้นตอนการผลิตเสื่อใหญ่ๆ ดังนี้ คือ การปลูก การเก็บก การจัก การตากก การย้อมสีและการทอ โดยทางกลุ่มทอเสื่อกกได้ผลิตเสื่อเพียง 2 ขนาด คือ เสื่อขนาด 120 x 190 เซนติเมตรและเสื่อขนาด 140 x 190 เซนติเมตร

อนงค์ อัมพรายน และคณะ (2547 : 76) เรื่อง “การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์เสื่อกก” ตำบลท่าฉนวน อำเภอมนโธรมย์ จังหวัดชัยนาท พบว่า เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัย กลุ่มทอเสื่อกกได้ลวดลายใหม่ๆ จากเทคนิคการมัดย้อม ลวดลายมัดหมี่ ผสมกับลายดั้งเดิมของบ้านท่าฉนวน มากกว่า 10 ลาย ได้รับความสนใจมาก สามารถขายได้ราคาสูงกว่าปกติและกำลังพัฒนาต่อไป มีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ไปยังชาวบ้านหมู่ที่ 8 นอกจากนี้ได้สืบทอดภูมิปัญญาการทอเสื่อกก ไปยังลูกหลานเยาวชนโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 57 โดยจัดการอบรมนักเรียนจนสามารถทอเสื่อได้เป็นที่น่าพอใจ และสร้างหลักสูตรท้องถิ่นการทอเสื่อกกเพื่อใช้สอนนักเรียนต่อไป โดยเป็นหนึ่งในโรงเรียนหนึ่งผลิตภัณฑ์

มนตรี จงตระการสมบัติ (2546 : 60) เรื่อง “การจัดการการผลิตและการตลาดเสื่อรูปถามิ” อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ชาวบ้านผู้ผลิตเสื่อกกของอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกร มีรายได้ประมาณ 5,200 บาท ต่อเดือน ซึ่งเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การผลิตเสื่อกกจึงเป็นเพียงการทำอาชีพเสริมเท่านั้น การผลิตเสื่อกกจากต้นกกช้างหรือรูปถามินี้ ชาวบ้านจะไปหาต้นกกจากแหล่งน้ำ ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติในบริเวณชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ไม่มีการซื้อวัตถุดิบ สำหรับการผลิต แต่จะซื้อเฉพาะอุปกรณ์ประกอบต่างๆ เช่น เชือกฟาง ไนลอน สี กรรไกร มีด เข็ม จักรเย็บผ้า เป็นต้น และค่าใช้จ่ายมีน้อยมาก เนื่องจากไม่คิดค่าแรงงานเพราะใช้แรงงานภายในครอบครัว ไม่มีการจ้างแรงงานจากภายนอกในการจัดจำหน่าย จะมีพ่อค้าส่ง และพ่อค้าปลีกอยู่ในวิถีการตลาด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การทอเสื่อกกเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ทำตามบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคน เป็นอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและใช้แรงงานเป็นครัวเรือนหลังเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยว กกจึงเป็นพืชเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นเกิดการตั้งกลุ่มอาชีพของประชาชนเพื่อดำเนินธุรกิจ ผลิตภัณฑ์จากกก ทั้งการร่วมลงทุนและร่วมการค้าขาย จนทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านศิลปะ ด้านวัฒนธรรมและด้านการเมือง การปกครองผู้วิจัยจึงนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ในการวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาการทอเสื่อกก เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาการทอเสื่อกกและเพื่อให้ชุมชนที่ทอเสื่อกกพึ่งตนเองได้ นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการค้นคว้าวิจัย

วิธีการดำเนินการค้นคว้าวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีศึกษา บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” เน้นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการค้นคว้าวิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในที่นี้ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยต้องการได้ข้อมูลเพื่อมาทำการศึกษาวิจัย แต่ในการวิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดในบริเวณที่เป็นกรณีศึกษาได้ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงได้มีการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างไว้ดังนี้

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่

1.1.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่

- ผู้นำทางวัฒนธรรมและนักวิชาการท้องถิ่น
- ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานศูนย์ OTOP สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ โกสุมพิสัย

1.1.2 กลุ่มปฏิบัติ

- ผู้ประกอบอาชีพการท่องเที่ยวตำบลบางแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

1.1.3 กลุ่มผู้ใช้บริการ

- ประชากรทั่วไป ที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากกก

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรสำหรับการวิจัย โดยการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ผู้วิจัยเลือกจาก 2 วิธี คือ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยความบังเอิญ (Accidental Random Sampling) รายละเอียด ดังนี้

1.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่

- ผู้นำทางวัฒนธรรมและนักวิชาการท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่ค่อนข้างน้อย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 5 ราย
- ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานศูนย์ OTOP สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัย จำนวน 10 ราย

1.2.2 กลุ่มปฏิบัติ ผู้ประกอบอาชีพการทอเสื่อกกตำบลบางแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 30 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

2.1 แบบบันทึก (Field Note) การบันทึกหรือการจดบันทึก ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะช่วยป้องกันการหลงลืมได้ โดยใช้สำหรับบันทึกเพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ระหว่างที่ทำการวิจัย

2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non- Structured Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ในลักษณะนี้เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่เคร่งครัดในการตั้งคำถาม แต่ผู้วิจัยจะมีการตั้งคำถามหลักเอาไว้ แต่ในขณะที่สัมภาษณ์จะไม่เรียงคำถาม หรือในบางครั้งก็ถามนอกเหนือจากคำถามที่ได้ตั้งไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ระหว่างการสัมภาษณ์ แต่ก็จะไม่เกินขอบเขตความต้องการในการศึกษาวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งแรกแล้วนำมาประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง

2.3 แบบสังเกต (Observation) การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

2.4 แผนที่ภูมิประเทศ ที่แสดงที่ตั้งของชุมชนกรณีศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขั้นตอน และวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนต่างๆ ตามขั้นตอนเอาไว้ดังนี้

3.1 การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในที่นี้ประกอบไปด้วย

3.1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Source) ได้แก่ เอกสารท้องถิ่น หนังสือทางราชการ เรื่องเล่าปรีชา ภาพสมัยโบราณ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น

3.1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารแผ่นพับประชาสัมพันธ์ชุมชน หนังสือประวัติจังหวัด ตำราและงานวิจัย เป็นต้น

3.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Studies) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาศัยขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาในภาคสนามเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากความทรงจำของบุคคลหรือกลุ่มตัวอย่างและบันทึกข้อมูลต่างๆ เหล่านั้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.2.1 การสัมภาษณ์ เป็นการซักถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง วิธีการนี้ผู้วิจัยใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากพื้นที่กรณีศึกษา โดยสัมภาษณ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของการทอเสื่อกก กระบวนการผลิต การอนุรักษ์ และการพัฒนาที่ผ่านมาของการทอเสื่อกก

3.2.2 การสังเกต ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบในการสังเกตสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ไว้ 2 รูปแบบ คือ

1) **การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม** วิธีการนี้ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นส่วนใหญ่สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อสังเกตกระบวนการผลิต การอนุรักษ์ และการพัฒนาที่ผ่านมาของการทอเสื่อกก เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบของการสัมภาษณ์

2) **การสังเกตแบบมีส่วนร่วม** ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และในชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง ขณะเดียวกันจะซักถามและจดบันทึกข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติมอย่างละเอียดมากขึ้น

3.3 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การสนทนากลุ่มใช้สำหรับที่ผู้ประกอบอาชีพการทอเสื่อกกในพื้นที่กรณีศึกษา เนื่องจากการสนทนากลุ่มย่อยที่ศึกษากลุ่มที่สนทนาควรเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกัน สำหรับขั้นตอนนี้เกิดขึ้นเพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ และการพัฒนาที่ผ่านมาของการทอเสื่อกก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและนำข้อมูลจากการบันทึกในขั้นตอนของการลงพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งแรกมาวิเคราะห์ และตั้งเป็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์และสอบถามตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย
2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง หลังจากนั้นจึงจำแนกข้อมูลออกเป็นชนิด (Typologies) หรือไปตามหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์การหน้าที่ (Functional Analysis) เพื่ออธิบายความหมาย และลักษณะความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ในชุมชน

5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการศึกษาโดยการนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) คือ การเขียนรายงานให้มีความละเอียดชัดเจนตามลำดับสาระของเนื้อหาและตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย เพื่อให้ผู้สนใจสามารถมองเห็นภาพของรายละเอียดได้อย่างชัดเจนถูกต้อง และที่สำคัญรายงานที่ได้เป็นรายงานที่เกิดจากการวิเคราะห์ตามความเป็นจริงที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสำคัญ

บทที่ 4

การอนุรักษ์และการพัฒนาการทอเสื่อกก

ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนของการทอเสื่อกก

ประวัติความเป็นมาของการทอเสื่อกก

เสื่อกกเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้รับการสืบทอดการผลิตมาจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย แล้วพัฒนาการมาเรื่อยๆ จนปัจจุบันผลิตเพื่อเป็นสินค้าออกจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวให้กับชุมชนช่วยให้เศรษฐกิจของชาวบ้านแพงดีขึ้น (เคลนิวิสต์ 2550 : 32)

การทอเสื่อเริ่มมีมาประมาณ 100 ปี มาแล้ว เริ่มแรกทอเสื่อจากต้นปรีอ (ฝื่อ) ทอเพื่อใช้สอยในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เสื่อทอจากต้นปรีอในสมัยนั้นเป็นเสื่อที่ไม่ละเอียด ไม่มีความสวยงาม ทั้งย้อมสีและไม่ย้อมสี เป็นการทอแบบธรรมดาๆ ไม่ประณีต ต่อมาพระที่วัดบ้านแพงได้นำพันธุ์กกกระจูด (ต้นไหล) มาจากจังหวัดร้อยเอ็ดมาปลูกที่บริเวณริมบึงบ้านแพง เนื่องจากมีแนวความคิดว่า ควรจะพัฒนาการทอเสื่อจากต้นปรีอ เปลี่ยนมาเป็นทอเสื่อจากต้นกก เพราะพระที่วัดบ้านแพงทราบว่าจังหวัดจันทบุรี เขาทอเสื่อที่สวยงามจากต้นกก ต่อมาปรากฏว่ากกที่ปลูกริมบึงบ้านแพงได้ผลดี ปลูกได้ง่าย โตเร็ว ราษฎรจึงนำมาปลูกมาก คุณสมบัติของต้นกกกระจูด มีความมันความเหนียว มีความทนทานมากกว่าต้นปรีอ เมื่อทอเป็นผืนเสื่อแล้วจึงใช้งานได้นานกว่า ดีกว่าและสวยงามกว่าเสื่อที่ทอจากต้นปรีอ (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2550 : แผ่นพับ)

ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2521 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เห็นว่าชาวบ้านแพงส่วนมากยึดอาชีพทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2551 : 40) จึงเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพทอเสื่อกกอย่างเต็มที่ โดยได้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีทอเสื่อกกบ้านแพงขึ้น โดยมีนางบุญสัว สิทธิจินดา เป็นประธานกลุ่ม และทางสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยยังได้จัดเงินงบประมาณจำนวนหนึ่งให้นางบุญสัว สิทธิจินดา และนางบัวทอง โพธิ์รุ๊กซ์ ไปศึกษาดูงานที่อำเภอแหล่งสิงห์ จังหวัดจันทบุรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2548 : 174-175) ซึ่งจังหวัดจันทบุรี มีชื่อเสียงโด่งดังมาก

ในเรื่องเรื่องจันทร์จันทร์ที่มีคุณภาพและสวยงามระดับประเทศ ตัวแทนกลุ่มสตรีทอเสื่อกกบ้านแพง ทั้ง 2 คน ศึกษาเรียนรู้การทอเสื่อกกอยู่ที่อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี เป็นเวลา 1 เดือน นำความรู้กลับมาเผยแพร่ ให้กับสมาชิกกลุ่มและชาวบ้านในหมู่บ้าน ทำให้เสื่อกกที่ชาวบ้านทอ เริ่มมีความสวยงามขึ้น ประณีตขึ้น เริ่มมีพ่อค้าเข้ามาซื้อเสื่อกกกับชาวบ้านที่ทอเสื่อไปขายในต่างพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ เสื่อกกบ้านแพงจึงเริ่มมีการผลิตเพื่อขาย เริ่มมีชื่อเสียง มียอดขายเพิ่มมากขึ้น สร้างอาชีพสร้างรายได้เข้าสู่บ้านแพงอย่างต่อเนื่อง (บุญแก้ว สิทธิจันดา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.1 ทางเข้าหมู่บ้านแพง หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ใน พ.ศ. 2544 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดมหาสารคามได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมผู้มีอาชีพทอเสื่อกกของบ้านแพง โดยรวมกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพงเดิม กับกลุ่มสตรีทอเสื่อกกเดิม เข้าด้วยกันและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกลุ่มสตรีทอเสื่อกกตำบลแพง กับกลุ่มสตรีทอเสื่อกกเดิม เข้าด้วยกันและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกลุ่มสตรีทอเสื่อกกตำบลแพง และได้จัดงบประมาณให้ทางกลุ่มบริหารจัดการจำนวนหนึ่ง และยังสามารถส่งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาสอนการมัดหมี่ เสื่อกกให้กับสมาชิกกลุ่มและชาวบ้านแพง หลายราย เช่น ลายจิด ลายไทย ลายซ้อน ลายกระจับ เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีมัดหมี่ เป็นรูปสัตว์ต่างๆ รูปวิว ทิวทัศน์ต่าง ๆ และตัวหนังสือ ต่อมาได้พัฒนาเสื้อ กมัดหมี่มากกว่า 100 ลาย (กรมการพัฒนาชุมชน 2548 : 174)

เมื่อเสื้อกมัดหมี่ออกสู่ตลาดซึ่งมีสีสันที่สวยงาม มีลวดลายหลายอย่าง จึงขายดีเป็น อย่างมาก และอีกอย่างที่ทำให้เสื้อกมัดหมี่มีเอกลักษณ์อันโดดเด่นได้แก่ เนื้อแน่น ความละเอียด และคุณภาพ เพราะชาวบ้านมีความตั้งใจมีความประณีตในทุกขั้นตอนการผลิต เน้นต้นกกที่มี คุณภาพดีที่สุด ไม่แก่ไม่อ่อนเกินไป จักชวยให้เส้นกกเส้นต่างๆ กันไม่เล็ก ไม่ใหญ่เกินไป ตาก เส้นกกให้แห้งสนิท ย้อมสีให้สวยงามสดใสและการทอควรทอให้แน่นไม่ให้เส้นย่น

กระบวนการแปรรูปเสื้อกมัดหมี่เป็นผลิตภัณฑ์ก็มีความสำคัญเพราะเป็นการแปรรูปเสื้อกมัด หมี่เป็นสินค้าเพื่อขายให้กับลูกค้าตามที่ลูกค้าต้องการ เช่น เสื้อ กระเป๋า ที่รองแก้ว รองจาน กระเป๋า ถือ กล่องใส่ทิชชู ผ้าห่ม หมวก ม่าน มู่ลี่ ถังขยะ แจกัน ที่ใส่ของจดหมาย ที่ใส่ไม้จิ้มฟัน หมอน ที่นอนบุฟองน้ำ เป็นต้น (เพื่อนเดินทาง 2548 : 14)

ภาพที่ 4.2 ศูนย์แสดงสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ของบ้านแพ่ง

ขั้นตอนและอุปกรณ์ในการทอเสื่อกก

ขั้นตอนในการทอเสื่อกก ก่อนที่จะได้เสื่อกกในแต่ผืน ผู้ผลิตต้องมีขั้นตอนในการทอที่หลากหลายขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยขั้นตอนของการทอเสื่อกกมีดังนี้

1. การเตรียมพันธุ์กก การเตรียมพันธุ์กกหมายถึงการเตรียมหาพันธุ์กกเพื่อจะทำการปลูก ซึ่งการจัดการพันธุ์กกทำได้โดยหาพันธุ์กกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และหาพันธุ์กกจากแปลงปลูกกกเดิมนำมาปลูก มีขั้นตอนอีกดังนี้

1.1 การหาพันธุ์กก มีรายละเอียด ดังนี้ (บุญเล็ง ชัยลีนฟ้า 2554 : สัมภาษณ์)

1.1.1 การหาพันธุ์กกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ตามริมหนองน้ำ ตามที่มีน้ำขัง กกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจะไม่งามและไม่เจริญเติบโตไม่สูงมากนักเพราะกกแย่งกันขึ้น แย่งกันโตกับหญ้าเมื่อเจอกกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติก็ใช้จอบหรือเสียมขุดเอาเหง้ากกซึ่งอาจมีหน่อกรรวมอยู่ด้วยการหาพันธุ์กกจะเอามากหรือน้อยต้องให้พอดีกับเนื้อที่ที่จะปลูก เมื่อได้พันธุ์กกมาพอจะปลูกแล้วก็ตัดกกในส่วนที่เป็นลำต้นออกให้เหลือเหง้าและหน่อและส่วนที่เป็นลำต้นอ่อนยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร มัดเป็นมัด ๆ แชน้ำไว้

1.1.2 การหาพันธุ์กกจากแปลงปลูกกกเดิมที่ปลูกมานานแล้ว การปลูกกกเมื่อปลูกนานและตัดกกไปทอเสื่อหลายครั้งแล้ว ลำต้นของกกจะเล็กลงเพราะกกแต่ละเหง้าจะแตกหน่อมากขึ้นทำให้กกมีลำต้นเล็กลงแต่จำนวนลำต้นมากขึ้น ในการปลูกกกแต่ละครั้งจะตัดกกมาใช้งานในการทอเสื่อได้ภายในระยะเวลา 3-5 ปี แต่จะปีจะตัดกกมาจักปีละ 3-4 ครั้ง ทั้งนี้อยู่ที่การดูแล บำรุงรักษาแปลงที่ปลูกกกไม่ให้มีหญ้าและวัชพืช รวมทั้งการใส่ปุ๋ยเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของต้นกก ถ้าดูแลบำรุงรักษาแปลงกกและต้นกกดี ระยะเวลาในการตัดกกมาทอเสื่อก็ได้ไม่นานหลายปี เมื่อปลูกกกมานานและตัดกกมาทอเสื่อหลายครั้งแล้ว กกที่เติบโตก็เติบโตไม่เต็มที่ทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควรจึงต้องมีการปลูกกกใหม่โดยใช้พันธุ์กกจากแปลงปลูกกกเดิม ขยายพันธุ์โดยขุดเหง้าและหน่อในแปลงกกเดิม โดยตัดลำต้นกกที่แก่จัดออกให้เหลือเหง้าและหน่อที่เป็นลำต้นอ่อนยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร มัดเป็นมัดเพื่อสะดวกในการหิ้วขนย้าย 1 มัดเท่ากับประมาณ 1 กำมือใหญ่ๆ เก็บรวบรวมไว้โดยการแชน้ำให้น้ำท่วมในส่วนที่เป็นเหง้าเพื่อไม่ให้หน่อกกเหี่ยวเฉา เมื่อทำการปลูกกกจะติดและเจริญเติบโตเร็ว

ภาพที่ 4.3 หน่อกล้าที่เตรียมไว้สำหรับปลูก

1.2 การเตรียมดิน การเตรียมดินหมายถึงการไถดินเพื่อจะทำการปลูกกก การเตรียมดินต้องไถให้มีขนาดเนื้อที่พอดีกับจำนวนพันธุ์กกที่เตรียมไว้ การไถต้องมีการไถ 2 ครั้ง (องค์การบริหารส่วนตำบลแพง 2549 : แผ่นพับ) ไถครั้งแรกเรียกว่า **ไถตะ** เป็นการไถเปิดหน้าดิน (กลบดินบนลงล่าง) และปราบวัชพืชในแปลง ปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 2 สัปดาห์ วัชพืชในแปลงจะตายหมด ไถครั้งที่ 2 เรียกว่า **ไถแปร** เป็นการไถพรวนดินให้ดินมีช่องอากาศในดิน ดินจะมีความนุ่มและร่วนซุยจะทำให้กกที่ปลูกติดเร็วและโตเร็ว หลังจากไถแปรแล้วจะมีการคราดเพื่อให้ดินที่ไถแปรแล้วมีความราบและเรียบเป็นการพรวนดินครั้งที่ 2 ปรับหน้าดินเก็บเศษหญ้าที่เหลือค้างอยู่ในแปลงออกพร้อมที่จะปลูกกกต่อไป ในพื้นที่ที่เตรียมดิน ถ้าพื้นที่ที่มีน้ำขังพอดีก็คราดดินให้เป็นโคลนตมเหมือนเตรียมดินไว้คานา ถ้าพื้นที่ที่ไม่มีน้ำหรือน้ำมีน้อยไม่เพียงพอก็คราดดินให้ราบและเรียบแล้วขุดดินเป็นหลุมเพื่อเตรียมปลูกกก (คำผาย บุญเกิด 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.4 การไถและคราดดินเพื่อเตรียมปลูกกก

1.3 การปลูกกก นิยมปลูกกันใน 2 ช่วงเวลา ปลูกช่วงแรกในช่วงปลายหน้าหนาว ระหว่างเดือนมกราคมถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ และช่วงที่สองจะปลูกในช่วงฤดูฝนประมาณเดือน พฤษภาคม มิถุนายน ที่ปลูกเป็น 2 ช่วงเวลาเพราะว่าถ้าผู้ประกอบอาชีพทอเสื่อกกปลูกกกไม่ทัน ในช่วงแรกก็จะทำการปลูกกกในช่วงที่ 2 ช่วงเวลาเพราะว่าถ้าผู้ประกอบอาชีพทอเสื่อกกปลูกกกไม่ทันในช่วงแรกก็จะทำการปลูกกกในช่วงที่ 2 แต่ส่วนมากชาวบ้านจะนิยมปลูกมากในเดือน มกราคม กุมภาพันธ์ เมื่อชาวบ้านปลูกกกในช่วงที่ 1 คือ เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ อากาศจะดี น้ำจะไม่มากเกินไป กกที่ปลูกจะติดเร็วตั้งตัวได้เร็ว เติบโตไว ถึงแม้ต้นกกจะชอบน้ำขังตลอดแต่ก็ไม่ชอบน้ำมากเกินไป ถ้าน้ำที่ขังมากเกินไปต้นกกจะแตกหน่อช้าและโตช้า กกที่ปลูกในช่วงแรก จะเติบโตและจะตัดไปทอเสื่อได้ในเดือนเมษายน หรือประมาณก่อนเทศกาลสงกรานต์ หลังจากนั้นก็เข้าสู่ฤดูร้อนต้องอาศัยการสูบน้ำใส่แปลงปลูกกกเพื่อรอฤดูฝนจะมาถึง ถ้าผู้ประกอบอาชีพทอเสื่อกกปลูกกกในช่วงแรกไม่ทันก็มาปลูกในช่วงที่ 2 ประมาณเดือน พฤษภาคม มิถุนายน ช่วงต้นหน้าฝน การปลูกกกในช่วงที่ 2 นี้ประชาชนไม่นิยมปลูกเท่าที่ควรเพราะน้ำมากเกินไป ถึงแม้ ในช่วงที่ 2 นี้ปลูกติดง่ายก็จริงแต่กกจะไม่ค่อยเติบโตไม่แตกหน่อเท่าที่ควร และถ้าปลูกในพื้นที่ที่มีระดับต่ำน้ำจะขังในแปลงกมากเกินไปหรือน้ำอาจท่วมได้ ทำให้มีปัญหาเรื่องการเติบโตและการแตกขยายของหน่อกก (คำผาย บุญเกิด 2554 : สัมภาษณ์)

การปลูกกกใช้เหง้าหรือหน่อของกกซึ่งเป็นลำต้นใต้ดินมาตัดส่วนบนของลำต้นของกกออกให้เหลือความยาวจากเหง้าและหน่อและลำต้นประมาณ 30-40 เซนติเมตร แล้วนำไปปลูกในแปลงที่เตรียมดินไว้ แบ่งเหง้ากรวมทั้งหน่อกกที่ติดกับเหง้าออกเป็นส่วนๆ ประมาณ 3-5 เหง้าต่อหลุม การปลูกจะปลูกเป็นหลุมถ้าในแปลงปลูกที่เตรียมไว้ไม่มีน้ำ ถ้าในแปลงที่เตรียมดิน

ไว้มีน้ำพอดินเป็นโคลนตมก็ใช้วิธีปลูกแบบปักดำเหมือนนาข้าวมีระยะห่างพอๆ กันคือประมาณ 20-25 เซนติเมตร (คำผาย บุญเกิด 2554 : สัมภาษณ์) ทั้งการปลูกแบบเป็นหลุมและปลูกแบบปักดำเหมือนปักดำนาข้าวเมื่อกกเติบโตเต็มที่และแตกหน่อขยายเต็มที่ ระยะห่างระหว่างหลุมหรือระยะห่างระหว่างกอของกกจะไม่มีเลย กกจะขึ้นเต็มแปลงปลูกกกไปหมด

ในแต่ละครอบครัวที่ประกอบอาชีพทอเสื่อกก จะปลูกกกจำนวนเนื้อที่มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงงานในครอบครัวที่จะช่วยกันตัดเก็บเกี่ยวต้นกกได้ทันเวลาที่กกไม่แก่เกินไป ถ้าปลูกกกมากเกินไปแรงงานในครอบครัวน้อยก็ตัดเก็บเกี่ยวต้นกกมาจก มาตากไม่ทัน ทำให้กกที่ตัดไม่ทันแก่เกินไป หรือกกที่ตัดมาแล้ว จักหรือชอย (ภาษาอีสานเรียกว่า ส้อย) และตากแดดไม่ทัน จะทำให้กกกลายเป็นสีเหลืองและซีด เมื่อนำไปย้อมสีจะทำให้สีไม่สวยงาม ส่วนกกในแปลงที่ตัดเก็บเกี่ยวไม่ทันก็จะแก่เกินไป เมื่อนำมาจักหรือชอยแล้วนำไปทอเป็นเสื่อจะทำให้เส้นกกขาด เสื่อที่ทอได้ก็ไม่สวยงาม ต้นกกที่ถึงเวลาตัดพอดิไม่แก่ไม่อ่อนเกินไป ต้องสังเกตจากดอกของต้นกก ขณะที่ดอกต้นกกกำลังบานเต็มที่ ดอกมีสีเทาปนเขียวปนเหลืองอ่อน ให้สังเกตถ้าเปรียบเป็นข้าวก็กำลังพอทำข้าวเมาเป็น ถ้ากกในแปลงมีดอกสีดำและแห้งก็แสดงว่ากกในแปลงแก่เกินไป ถ้ากกในแปลงแก่เกินไปเมื่อตัดต้นกกจากแปลงไปแล้วก็ไม่ควรนำไปจักหรือชอย ควรนำต้นกกที่แก่ที่ตัดไปแล้วไปตากทั้งลำต้นเลย เมื่อตากกกทั้งลำต้นแห้งแล้วก็นำไปทอเป็นเสื่อลำ (สาคลำ) ได้เลยโดยไม่ต้องย้อมสีอะไรเลยเป็นเสื่อลำที่มีสีธรรมชาติ สวยงามพอสมควร ราคาสูงกว่าเสื่อกกทั่วไป แต่ก็ใช้งานได้ดีเวลานั่งหรือนอนบนเสื่อลำจะมีความนุ่มและนิ่มกว่าเสื่อที่ทอด้วยเส้นกกที่จักหรือชอย ส่วนในครอบครัวที่ประกอบอาชีพทอเสื่อกกที่มีการปลูกกคน้อยเกินไป ก็เนื้อที่ในการปลูกกคน้อยไม่เหมาะสมกับแรงงานในครอบครัวจะทำให้ได้ผลผลิตน้อยแทนที่จะได้ผลผลิตมาก เพราะฉะนั้นในการประกอบอาชีพทอเสื่อกกเบื้องต้นต้องคำนึงถึงแรงงานในครอบครัวให้เหมาะสมหรือให้สอดคล้องกับการปลูกกว่าควรปลูกกกในเนื้อที่มากเท่าไร ซึ่งยังรวมถึงกระบวนการผลิตต่างๆ ของการทอเสื่อกกให้เหมาะสมกับแรงงานในครอบครัวอย่างลงตัว จึงจะทำให้เสื่อที่ทอออกมาเป็นเสื่อกกที่มีคุณภาพดี (บุญเล็ง ชัยลีนฟ้า 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.5 การปลูกรัก

1.4 การดูแล บำรุงรักษา กกในแปลงปลูกรัก การปลูกรักจะให้ได้กักที่มีคุณภาพ และเติบโตเร็วและได้ผลผลิตมาก ผู้ปลูกรักต้องเอาใจใส่แปลงปลูกรักพอสมควร ขยันในการ กำจัดหญ้าและวัชพืชอื่นๆ ในแปลงปลูกรัก ดูแลเรื่องน้ำในแปลงปลูกรักให้มีน้ำอยู่ในระดับพอดี ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป เพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกของการปลูกรัก ถ้าน้ำน้อยก็หาวิธีการ สูบน้ำเข้าสู่แปลงกักถ้ามีน้ำมากเกินไปก็ควรใช้วิธีวิดน้ำออกหรือสูบน้ำออกจากแปลงกัก ระดับน้ำที่ขัง อยู่แปลงกักที่มีความพอดีสูงจากพื้นดินประมาณ 7-10 เซนติเมตร เมื่อต้องการให้ต้นกกในแปลง เจริญเติบโตเร็วกว่าปกติเพื่อลดระยะเวลาในการรอดตัดหรือเก็บเกี่ยวจากปลูกรักก็มีการใส่ปุ๋ยใน แปลงกัก ใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก็ได้ (สมพิศ บุญทิษ 2523 : 6) การใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ไม่ค่อยมีกำหนดกฎเกณฑ์มากนักใส่เท่าไรก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมเพราะจะไม่มีผลต่อต้นกกและเส้นกักที่จักหรือซอยมากนัก ปุ๋ยชีวภาพเพิ่มการเจริญเติบโตของต้นกกส่วนความนุ่มและความแน่นของต้นกกและเส้นกักที่ จักหรือซอยแล้วไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เส้นกักแห้งที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเร่งการเจริญเติบโตจะมีความนุ่มพอดีเมื่อตอนทอก็ทอง่าย เมื่อทอเป็นเส้นแล้วเส้นก็มีเนื้อแน่นดี ส่วนในการใส่ปุ๋ยเคมีหรือ ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ต้องมีกำหนดกฎเกณฑ์พอสมควรปุ๋ยเคมีที่ชาวบ้านนิยมใช้มี 2 สูตร คือ ปุ๋ยเกลือ ตรากระต่าย สูตร 21-0-0 ที่ชาวบ้านเรียกปุ๋ยเกลือเพราะมีเม็ดคล้ายเกลือ และปุ๋ยยูเรีย ตรากระต่าย

สูตร 46-0-0 ปุ๋ยยูเรียจะเป็นเมล็ดลักษณะเหมือนเมล็ดปุยทั่วไป ในการเร่งปุ๋ยเพื่อจะตัดต้นกกในระยะเวลา 3-4 เดือนต่อการตัดหรือเกี่ยวกับต้นกก 1 ครั้ง จะใส่ปุ๋ยทั้งปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยชีวภาพในแปลงปลูกกก 2-3 ครั้ง เนื้อที่ปลูกกก 1 ไร่ใส่ปุ๋ยเคมี ประมาณ 20 กิโลกรัม ต่อ 1 ครั้ง ส่วนปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยชีวภาพเนื้อที่ปลูกกก 1 ไร่ ควรใส่ปุ๋ยคอก ประมาณ 50 กิโลกรัม การใส่ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์ที่บอกว่าต้องมีคุณภาพพอสมควรเพราะว่ามีผลกระทบต่อต้นกกและเส้นกกที่จักหรือชอยอย่างเห็นได้ชัดเพราะถ้าหากใส่ปุ๋ยเคมีมากกว่า 20 กิโลกรัม ต่อ 1 ไร่ หรือใส่มากกว่า 2-3 ครั้งต่อการตัดกก 1 ครั้ง จะทำให้ต้นกกโตเร็วเกินไปและต้นกกนึ่มเกินไปเนื้อไม้แน่น เมื่อจักหรือชอยเป็นเส้นกกและตากแห้งแล้ว เส้นกกจะนึ่มเกินไป มีปัญหาในการทอและเมื่อทอเป็นผืนแล้วเนื้อไม้จะไม่แน่นคุณภาพไม่ดีทำที่ควร การดูแล บำรุงรักษาในแปลงปลูกกกจึงมีความสำคัญและมีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพทอเสื่อกกมากพอสมควร (วาสนา บุรณะ 2554 : สัมภาษณ์)

1.5 การตัดหรือการเก็บเกี่ยวต้นกก ต้นกกในแปลงปลูกกกเมื่อมีการดูแลบำรุงรักษาอย่างดีก็จะเจริญเติบโตเต็มที่เมื่อมีอายุประมาณ 90-120 วัน การตัดหรือการเก็บเกี่ยวต้นกกต้องตัดเมื่อต้นกกไม่อ่อนหรือไม้แก่เกินไปจึงจะได้ต้นกกที่มีคุณภาพดี หากต้นกกแก่หรืออ่อนเกินไป เมื่อนำมาจักหรือชอย นำมาทอเป็นเสื่อจะทำให้เส้นกกขาด เสื่อที่ทอออกมาจะมีเส้นกกขาดเยอะทำให้เสื่อไม่สวย การสังเกตต้นกกที่จะตัดต้องดูที่ใบกกต้องมีสีเทาอ่อนปนสีเขียวและปนสีเหลืองเป็นช่วงเวลาที่ดีตัดได้ ในช่วงนี้ต้นกกในแปลงจะมีความสูงประมาณ 160-180 เซนติเมตร (ผิน รักษาแดน 2554 : สัมภาษณ์)

การตัดต้นกกในแปลงปลูกกก ในอดีตใช้เกี่ยวเกี่ยวและใช้มีดตัด โดยเลือกตัดเฉพาะต้นกกที่โตและสูงเท่านั้น ในปัจจุบันการตัดใช้เกี่ยวเกี่ยวอย่างเดียว ตัดลำต้นกกทุกต้นไปพร้อมกันให้เรียบ เตียน ตัดลำต้นกกจนเกือบติดกับพื้นดิน ให้เหลือตอสูงจากพื้นดินประมาณ 5-7 เซนติเมตรขณะที่ตัดหรือเก็บเกี่ยวต้นกกนั้น ผู้ตัดต้นกกส่วนมากนิยมกำจัดวัชพืชไปด้วยโดยการถอนหญ้าและวัชพืชอื่นๆ เพื่อที่จะให้หน่อรุ่นใหม่โตขึ้นมาได้อย่างสะดวกและรวดเร็วอีกครั้ง เมื่อตัดต้นกกเสร็จแล้วก็มัดกกเป็นมัดๆ มัดไม่เล็กไม่ใหญ่เกินไปโดยเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10-12 นิ้ว เพื่อสะดวกในการขนย้ายเมื่อมัดต้นกกเป็นมัดเสร็จก็ขนย้ายเข้าสู่อู่บ้านเพื่อเตรียมคัดขนาดหรือคัดรุ่นกกต่อไป ในการตัดกกหรือเก็บเกี่ยวต้นกกต้องคำนึงถึงแรงงานของครอบครัวที่จะจักหรือชอยกก ในแต่ละครั้งของการตัดต้นกกอาจตัดจำนวนไม่เท่ากัน บางครั้งตัดน้อยบางครั้งตัดมากขึ้นอยู่กับแรงงานที่จักหรือชอยกก ให้พอดีให้เหมาะสมกันระหว่างกกที่ตัดมากกับคนจักกก เพราะต้นกกที่ตัดมาถ้าจักหรือชอยไม่ทันภายใน 2-3 วัน ต้นกกและเส้นกกจะเหลือง ทำให้มีปัญหาในการย้อมเส้นกกทำให้สิ้นเปลืองเวลาในการย้อมและสีไม่สวยงาม การตัดกกในแต่ละครั้งต้องจักหรือ

ชอยให้เสร็จภายใน 4-5 วัน ต้นกกจะมีสีเหลือง ถ้าต้นกกที่จักชอยเป็นเส้นกกแล้วไม่นำไปตากแดด ภายใน 4-5 วัน เส้นกกก็จะมีสีเหลืองและอีกอย่างที่พบบ่อย คือ แรงงานจักชอยกกไม่พอเพราะตัดกกมากเกินไป ทำให้จักชอยไม่ทัน นอกจากต้นกกจะเหลืองแล้วต้นกกยังเหี่ยวแฟบลงเพราะภายในลำต้นกกเป็นใยและนุ่ม เมื่อต้นกกเหลืองเหี่ยวและชুবหรือแฟบลง เส้นใยในต้นกกก็จะมี ความเหนียวขึ้น ทำให้จักกกยากขึ้น บางคนเมื่อจักกกไม่ทันเลย 4-5 วัน แล้วก็จะนำต้นกกไปตากแดดเลย เพื่อนำไปทอเสื่อลำ (ผิน รักษาเคน 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.6 การตัดหรือการเก็บเกี่ยวต้นกก

2. การคัดขนาดหรือคัดรุ่นต้นกก เมื่อตัดต้นกกมาเรียบร้อยแล้ว การคัดขนาดหรือคัดรุ่นของต้นกก ต้องคัดตามความกว้างของเสื่อที่จะทอซึ่งนิยมวัดความยาวหรือความสูงของต้นกกเป็นเซนติเมตร เช่น 80 เซนติเมตร 100 เซนติเมตร 120 เซนติเมตร และ 140 เซนติเมตร การคัดขนาดของต้นกกจะคัดถึงรุ่น 140 เซนติเมตร เท่านั้น เพราะฟืมที่ใช้ทอเสื่อกมีความยาวที่สุด 140 เซนติเมตรเท่านั้น แต่ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คนนิยมทอเสื่อที่มีความกว้าง 100 เซนติเมตรและ 120 เซนติเมตรเท่านั้น เพราะทอง่าย ทอได้เร็วและเส้นกกแห้งที่มีความยาว 100 เซนติเมตร และ 120 เซนติเมตร มีมากในชุมชนบ้านแพง ส่วนเส้นกกแห้งและฟืมทอเสื่อขนาด 80 เซนติเมตร ราคาเสื่อที่ทอเป็นผืนแล้วต่ำจึงไม่คุ้มกับแรงงานเท่าไร และการทอเสื่อขนาด 140 เซนติเมตร เป็นการทอเสื่อที่มีความกว้างมากจึงมีความยากในการทอทำให้ทอได้ช้ากว่าจะเสร็จผืน คนส่วนมากจึงไม่นิยมทอเสื่อขนาดที่มีความกว้าง 140 เซนติเมตร (กอบแก้ว สีลาโชติ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.7 การคัดขนาดหรือคักรุ่นต้นกก

การคัดขนาดหรือคักรุ่นต้นกกมีอุปกรณ์ที่สำคัญที่ใช้ในการคัดขนาด 2 อย่างคือ

2.1 ไม้คัดขนาดหรือไม้วัดความสูงของกก ทำจากไม้ไผ่เป็นลำกลมเหลาให้เกลี้ยง และรีนพอสสมควร ยาวประมาณ 160-180 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-2.5 เซนติเมตร ไม้คัดขนาดของกกทำจากไม้ไผ่ที่เป็นลำเล็กๆ โดยธรรมชาติของไม้ไผ่เมื่อตัดมาใช้งานจะมีปลายด้านหนึ่งใหญ่ปลายอีกด้านหนึ่งเล็ก เมื่อจะใช้คัดขนาดหรือวัดขนาดของต้นกกจะต้องเริ่มต้นจากไม้คัดขนาดกกด้านปลายใหญ่ไปตามแนวยาวของไม้ที่เป็นด้านปลายเล็ก (กอบแก้ว สีมาโชติ 2554 : สัมภาษณ์)

ไม้คัดขนาดของต้นกกจะมีเครื่องหมายเพื่อบอกความยาวของต้นกกที่จะนำไปทอเป็นเสื่อมีขนาด 4 ขนาด คือ 80 เซนติเมตร 100 เซนติเมตร 120 เซนติเมตร และ 140 เซนติเมตร ในการทำเครื่องหมายบนไม้วัดขนาดของกกอาจใช้สีเมจิกหรือสีอย่างอื่นที่ติดนานลบไม่ออก ขีดหรือเขียนไว้ให้เห็นชัดเจนเพื่อช่วยในการคัดขนาดหรือคักรุ่นกก การทำเครื่องหมายบนไม้วัดขนาดต้องทำให้มากกว่าความยาวของพื้หรือความกว้างของเสื่อ 10 เซนติเมตร เช่น ถ้าจะทอเสื่อ 80 เซนติเมตร ต้องทำเครื่องหมายบนไม้วัดขนาดที่จุด 90 เซนติเมตร และต้องตัดกให้เหลือส่วนที่เป็นลำต้น 90 เซนติเมตร ซึ่งเมื่อเสี้ยนกไว้ที่ริมขอบเสื่อทั้งสองข้าง 10 เซนติเมตร ข้างละ 5 เซนติเมตร ส่วนที่เป็นปลายและยอดของต้นกกก็ทิ้งไป ถ้าจะทอเสื่อ 100 เซนติเมตร ก็ต้องทำเครื่องหมายบนไม้วัดขนาดที่จุด 110 เซนติเมตร และต้องตัดต้นกให้เหลือส่วนที่เป็นลำต้น 110 เซนติเมตร ในทำนองเดียวกัน ถ้าจะทอเสื่อ 120 เซนติเมตรและ 140 เซนติเมตร ก็ต้องทำเครื่องหมายบนไม้วัดขนาดและตัดกให้มีความยาวหรือความสูงที่ 130 เซนติเมตรและ 150 เซนติเมตรตามลำดับ (กอบแก้ว สีมาโชติ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.8 ไม้คัดขนาดหรือไม้วัดความสูงของกก

2.2 ถึง เป็นถังเปล่าที่มีความจุ 200 ลิตร จะเป็นถังน้ำมันเก่าหรือถังยางมะตอยเก่าก็ได้ ตัดและเจาะฝาทั้ง 2 ด้านออกให้ข้างในกลวง ถึงเป็นอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการคัดขนาดของต้นกกหรือคักรุ่นของต้นกก

ในการคัดขนาดของต้นกก ตั้งถังที่เตรียมไว้ขึ้นแล้วนำมัดไหลที่ตัดมาจากแปลงไปตั้งไว้ภายในถังแล้วแกว่งเชือกที่มัดกกออกทุกเปราะซึ่งมัดกกแต่ละมัดจะมัดเชือก 2 เปาะ เอาส่วนลำต้นของมัดกกไว้ข้างล่าง ส่วนของปลายและยอดกกไว้ด้านบนในใส่ต้นกกให้เต็มพอดีภายในถังไม่ให้ต้นกกอยู่กันแน่นหรือหลวมเกินไป ถ้าต้นกกในถังแน่นเกินไปจะทำให้คักรุ่นยาก ถ้าต้นกกในถังน้อยเกินไปก็จะทำให้ต้นกกในถังตั้งไม่ค่อยตรง เอียง จะลำบากในการคักรุ่นเหมือนเดิม ถ้าต้นกกในถังน้อยลงก็ต้องใส่ต้นกกลงไปในถังเรื่อยๆ ให้ต้นกกในถังมีความแน่นพอดีไปเรื่อยๆ

เมื่อต้นกกถูกนำไปใส่ในถังที่ตั้งเตรียมไว้แล้ว ก็ใช้ไม้วัดหรือคัดขนาดมาตั้งและวัดความยาวหรือความสูงของต้นกกในถัง วัดและคักรุ่นออกจากถังที่ละรุ่น เริ่มวัดและคักรุ่นจากรุ่นยาวสุดออกก่อนคือรุ่น 140 เซนติเมตร ไปกองไว้เป็นกองและคักรุ่นสั้นลงมาเรื่อยๆ คือรุ่น 120 เซนติเมตร รุ่น 100 เซนติเมตรและรุ่น 80 เซนติเมตร เป็นรุ่นสุดท้ายตามลำดับนำไป

กองไว้รุ่นละ 1 กอง แล้วนำต้นกกสดที่แยกแรมแล้วไปตัดปลายและยอดทิ้ง มัดต้นกกสดเป็นรุ่นๆ เพื่อสะดวกในการขนย้าย (กอบแก้ว สีลาโชติ 2554 : สัมภาษณ์)

3. การจักหรือซอยต้นกก การจักหรือการซอย (ภาษาอีสานเรียกว่าการซอย) อุปกรณ์ที่ใช้ในการจักต้นกกคือมีดเล่มเล็กๆ หรือแผ่นเหล็กบางๆ มีความคมพอประมาณไม่จำเป็นต้องคมมาก เพราะถ้ามีคมมากเกินไปขณะที่กรีดต้นกกให้เป็นเส้นอาจทำให้เส้นกกขาดได้ ต้นกกที่มีขนาดโตพอเหมาะพอดีในการนำมาจักจะจักเป็นเส้นกกได้ 3-4 เส้น ส่วนเส้นกกที่มีขนาดเล็กจะจักเป็นเส้นกกได้ 2 เส้นและต้นกกบางต้นที่เล็กที่สุดก็ไม่ต้องจักเลย เส้นกกที่จักแต่ละเส้นจะมีความกว้างโดยประมาณ 5 มิลลิเมตร (หนูแดง พลเชียงสา 2554 : สัมภาษณ์)

การจักกกแต่ละต้นต้องใช้มีดจักกกแทงในส่วนที่เป็นลำต้นห่างจากปลายลำต้นสุดประมาณ 10 เซนติเมตร โดยให้ได้เส้นกกมีความกว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร แล้วกรีดไปทางปลายของต้นกกจนสุด แล้วกลับมากรีดในส่วนที่เหลือของลำต้นกกก็จะได้เส้นกกสด 1 เส้น การจักจะจักเอาเฉพาะส่วนที่เป็นเปลือกสีเขียวข้างนอกของต้นกกเท่านั้นส่วนที่เป็นไส้ในหรือเส้นใยสีขาวภายในลำต้นกกก็ทิ้งไป (หนูแดง พลเชียงสา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.9 การจักหรือซอยต้นกก

4. การตากต้นกกและเส้นกก การตากต้นกกคือการนำต้นกกที่แก่เกินไปในแปลง หลังจากตัดมาแล้วมาตากแดดให้แห้งหรือบางครั้งตัดต้นมามากเกินไปจักไม่ทันทำให้กกเขียวและยุบมีสีเหลืองมีความลำบากในการจักบางคนก็แก้ปัญหาโดยไม่จักกกอีกต่อไปโดยนำมาตากแดดให้

แห้งเพื่อจะนำไปทอเป็นเสื่อลำ การตากต้นกกทำโดยวิธีง่าย ๆ คือการนำมัดต้นกกไปวางบนพื้นดิน หรือพื้นคอนกรีตแล้วขยายหรือกระจายต้นกกออกจากมัดให้ต้นกกวางอยู่บนผิวดินบาง ๆ เพื่อให้ ต้นกกแห้งเร็ว ถ้าแดดจัดการตากต้นกก 3-5 วัน ก็แห้งสนิทถ้าแดดไม่จัดก็จะตากประมาณ 6-7 วัน แต่ถ้าวันไหนฝนตกตลอดวันต้นกกที่ไม่ได้ตากแดดก็อย่ากองทับกันไว้ ใช้วิธีผึ่งลมโดยมัดกก เป็นกำๆ มัดด้านปลายต้นกกแขวนไว้บนราวตากผ้าหรือราวไม้ไผ่ในที่ร่ม (ทองพูน รักษาเคน 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.10 การตากต้นกกและเส้นกก

การตากเส้นกกคือการนำเส้นกกที่จักแล้วออกตากแดดเพื่อให้เส้นกกแห้งสนิท การตากเส้นกกก็เหมือนกับการตากต้นกกแต่จะมีความละเอียดมากกว่าคือพยายามตากเส้นกกให้แห้งสนิทที่สุดพยายามไม่ให้เส้นกกเหลือง ถ้าเส้นกกเหลืองแล้วจะทำให้ย้อมสีไม่สวยงาม เสื่อที่ ทอออกมาก็ไม่สวยงามราคาก็ตก ถ้าแดดจัด 3-5 วัน เส้นกกก็แห้งสนิทแล้ว เส้นกกแห้งสนิทจะมี สีขาวนวลขึ้นตอนการตากเส้นกกเหมือนตากต้นกกแล้วแต่วิธีการของแต่ละคน บางคนเมื่อแห้งแล้ว ก็มัดเส้นกกเป็นมัดเล็ก ๆ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-8 นิ้ว นำไปเก็บไว้ในที่แห้งไม่ให้โดน ความชื้นไม่ให้โดนละอองน้ำ บางคนเพิ่มขั้นตอนการตากอีกโดยหลังจากตากเส้นกกที่ผิวดินที่แดด จัด 3-5 วันแล้ว ก็จะนำเส้นกกไปผูกหรือมัดเป็นลำ ๆ (ถ้าคือการใช้มือกำเส้นกกเต็มกำมือ) แล้ว นำไปผึ่งลมหรือผึ่งแดดบนราวที่ทำไว้ 1-2 วัน แล้วนำมามัดเป็นมัดเก็บไว้ (ทองพูน รักษาเคน

2554 : สัมภาษณ์) ในกรณีที่จะนำไปมัดหมี่และนำไปย้อมก็สามารถนำไปทำได้เลย ถ้ายังไม่รีบมัดหมี่หรือไม่รีบนำไปย้อมหรือไม่มีความจะทอเสื่อก็ก็น่าจะสามารถเก็บเส้นกกไว้ได้นานหากมีขั้นตอนการตากเส้นกกและวิธีการเก็บที่ดี ยิ่งการเก็บเส้นกกแห้งถ้าเก็บไว้ในที่มิดชิด ไม่มีความชื้น ไม่โดนละอองน้ำ เส้นกกอาจเก็บไว้ได้นานประมาณ 1-2 ปี ถ้าเส้นกกตากแดดไม่แห้งดีหรือถ้าโดนความชื้นโดนละอองน้ำ จะทำให้เส้นกกแห้ง ขึ้นรา ผุ หรือเปื่อยในที่สุด และเก็บไว้ได้ไม่นาน

5. การมัดหมี่เส้นกก มัดหมี่เส้นกกเพื่อต้องการให้เส้นที่ทอออกมามีลายตามที่เราชอบตามที่เรากำลังต้องการ มีลักษณะการมัดเหมือนกับมัดหมี่เส้นไหม ลายที่ได้ออกมาเกิดจากการใช้เชือกฟางหรือยางในรถยนต์ ยางในรถจักรยานยนต์ ซึ่งทำเป็นเส้นเล็ก ๆ กว้างประมาณ 1-2 เซนติเมตร ยาว 1 เมตรมัดเส้นกกที่เตรียมไว้เป็นกำ ๆ ส่วนที่มัดไว้ให้โดนสีย้อม เมื่อย้อมเสร็จส่วนที่มัดไว้เมื่อแกะยางในรถออกจะเป็นสีขาวและเป็นลายตามที่เรากำลังต้องการ การมัดหมี่เส้นกกมัดได้หลายลาย เช่น ลายขีด ต่างๆ ลายไทยต่างๆ ภาพวิว ทิวทัศน์ ลายเปีย ภาพเสือ ภาพช้าง ภาพนก ภาพเครื่องบินมัดเป็นตัวหนังสือและอื่นๆ การมัดหมี่เส้นกกให้เป็นลวดลายต่างๆ มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนและละเอียดพอสมควรกว่าจะเป็นลายออกตามที่ต้องการได้ การมัดเป็นลายไทยต่างๆ ลายขีดต่างๆ จะไม่ยุ่งยากมากนักถือว่าเป็นการมัดลายแบบพื้นๆ ธรรมดาทั่วไป ซึ่งคนนิยมมัดกันทั่วไป มัดได้ง่าย เร็วและมีความคล่องในการมัด เพราะลายขีดต่างๆ ลายไทยต่างๆ มัดบ่อยทำให้มีความชำนาญ การมัดหมี่เส้นกกเป็นลายไทย ลายขีด สามารถมัดได้เป็นกำที่ละกำใหญ่ๆ ได้ (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ส่วนการมัดหมี่เส้นกกเป็นลวดลายภาพต่างๆ จะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและละเอียดที่สุด ใช้ความอดทน ความประณีต ใช้เวลานานที่สุดในการมัดคือ การมัดหมี่เส้นกกเป็นตัวหนังสือการมัดเป็นตัวหนังสือจะใช้ความพยายามมาก ช่วงที่มัดกกต้องใจเย็น มัดเส้นกกครั้งละ 1 กำ กำเล็ก ๆ 1 กำจะมีเส้นกกประมาณ 10-15 เส้น มัดไปตามแบบตัวหนังสือที่ออกแบบไว้ จนกว่าจะได้ตัวหนังสือครบทุกตัว การวางช่องไฟหรือความห่างของตัวหนังสือรวมทั้งการวางระยะความห่างของสระทั้งข้างบนและข้างล่างพยัญชนะ ต้องมีความพอดีและสวยงาม ซึ่งการมัดหมี่เสื่อกกเป็นตัวหนังสือที่มีเฉพาะพยัญชนะจะมัดได้เร็วกว่าการมัดหมี่ตัวหนังสือหรือพยัญชนะที่มีสระทั้งข้างบนและข้างล่างของพยัญชนะจะมัดยากที่สุดเช่น คำว่า “รู้” พยัญชนะคือ ร. สระข้างล่างคือ สระ “ู” (สระอู) ส่วนข้างบนคือ “ุ” (ไม้โท) การมัดหมี่กต้องมัดเป็น 3 แถว แถวบนมัด ไม้ “ุ” แถวกลางมัด พยัญชนะ “ร” แถวล่างมัดสระ “ู” ช่วงที่มัดหมี่ต้องคำนวณให้ดีเพราะทั้งสามแถวมัดในเส้นกกหนึ่งเส้นแล้วรวมเป็นกำ ถ้าคำนวณผิดหรือคำนวณไม่ดีเมื่อนำไป

ทอเป็นเสื้อตัวหนังสือที่ออกมาอาจไม่สวยงามหรืออาจไม่มีความหมายตามที่เราร้องการหรืออ่านไม่ได้ความหมาย (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

การมัดหมี่เส้นกกเป็นขั้นตอนที่ละเอียดที่สุด ที่ยุ่งยากที่สุดในกระบวนการผลิตเสื้อกก เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดเพราะขั้นตอนนี้เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับเสื้อกกอย่างมากเสื้อบางฝืนมีมูลค่าเพิ่มขึ้นหลายเปอร์เซ็นต์ถึงหลายร้อยเปอร์เซ็นต์ ราคาเพิ่มขึ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลายมัดหมี่และขึ้นอยู่กับลายละเอียดของเส้นกก ขึ้นอยู่กับเนื้อและความแน่นของเสื้อ (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ในชุมชนบ้านแพ่งช่างมัดหมี่เสื้อกกมีมากมายหลายคน แต่ช่างที่สามารถมัดหมี่เป็นเสื้อตัวหนังสือได้สวยงามมีเพียง 2 คนเท่านั้น ซึ่งเป็นช่างผู้ชายทั้ง 2 คน

ภาพที่ 4.11 การมัดหมี่เส้นกก

6. การย้อมสีเส้นกก สีที่ชาวบ้านแพ่งนำมาย้อมเส้นกกนั้นเป็นสีเคมีหรือที่เรียกว่าสีวิทยาศาสตร์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศคือประเทศเยอรมันและประเทศจีน โดยพ่อค้าที่กรุงเทพมหานครจะสั่งนำเข้าจากต่างประเทศมาเพื่อจำหน่ายให้กับพ่อค้าจากต่างจังหวัด ซึ่งพ่อค้าจากบ้านแพ่งจะสั่งซื้อสีจากพ่อค้าที่กรุงเทพมหานครอีกทอดหนึ่ง เป็นสีบรรจุถัง ถึงละ 25-30 กิโลกรัม สีหลัก ๆ ที่พ่อค้าจากบ้านแพ่งซื้อเพื่อนำมาจำหน่ายคือ สีเขียว, สีเหลือง, สีชมพู, สีบานเย็น, สีม่วง, สีนํ้าตาลและสีฟ้า (ทัศนีย์ สิทธิจินดา 2554 : สัมภาษณ์) ส่วนสีที่ผสมเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากสีหลักดังกล่าวก็มีสีแดง สีนํ้าเงินและสีดำ

สีที่ชาวบ้านแพ่งใช้ย้อมเส้นกกมีทั้งหมดประมาณ 10 สี คือสีแดง สีเหลือง สีนํ้าตาล สีเขียว สีนํ้าเงิน สีดำ สีม่วง สีชมพู สีบานเย็นและสีฟ้า ส่วนที่เรียกว่าสีหลัก คือ สีที่ชาวบ้าน

ใช้ข้อมกมากกว่าสีอื่นๆ สีหลักไม่ใช่แม่สี และการผสมสีให้เกิดเป็นสีใหม่ตามความต้องการมีการผสมสีดังนี้

สีเขียว ผสมกับสีเหลือง เป็นสีเขียวอ่อน (เขียวกลาง)

สีชมพู ผสมกับสีเหลืองอ่อน เป็นสีแดง

สีเหลือง ผสมกับสีบานเย็น ผสมกับสีเขียว เป็นสีคำ

สีม่วง ผสมกับสีฟ้า เป็นสีน้ำเงิน

สีคำ ผสมกับสีเหลืองแก่ผสมกับสีแดง เป็นสีน้ำตาล

การผสมสีเพื่อให้ได้สีใหม่ตามความต้องการทุกสีที่ผสมกันใช้อัตราส่วนเท่ากัน ราคาสีที่ข้อมกแต่ละสีราคาไม่เท่ากัน

สีแดง	ราคา	โลกรัมละ	550 บาท
สีบานเย็น	ราคา	โลกรัมละ	700 บาท
สีชมพู	ราคา	โลกรัมละ	600 บาท
สีเขียว	ราคา	โลกรัมละ	500 บาท
สีเหลือง	ราคา	โลกรัมละ	500 บาท
สีคำ	ราคา	โลกรัมละ	500 บาท
สีน้ำเงิน	ราคา	โลกรัมละ	650 บาท
สีม่วง	ราคา	โลกรัมละ	550 บาท
สีน้ำตาล	ราคา	โลกรัมละ	500 บาท
สีฟ้า	ราคา	โลกรัมละ	650 บาท

สีทุกสีราคาไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับราคาส่งที่พ่อค้าจากกรุงเทพมหานครเป็นผู้กำหนดราคา สีข้อมกส่วนมากจะใช้สีเคมี ไม่ใช่สีธรรมชาติเพราะสีธรรมชาติข้อมไม่ติด โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในการข้อมสีเส้นกก

- 1) สี
- 2) ปีบหรือถังสำหรับต้มน้ำ
- 3) ไม้พินหรือไขแก๊สหุงต้ม
- 4) น้ำ
- 5) ไม้พายสำหรับกวนและข้อมสี
- 6) เส้นกก
- 7) ราวไม้ไผ่สำหรับตากเส้นกกที่ข้อมแล้ว

วิธีย้อมสี นำน้ำใส่ปื๊บ หรือถังย้อมประมาณ 3 ใน 4 ส่วนของถังย้อม ก่อไฟให้เดือดให้มีความร้อนคงที่สม่ำเสมอ นำกกที่แช่น้ำจนอืดตัวแล้วมาเตรียมย้อม นำสีที่ต้องการจะย้อมเทลงในถังย้อม เมื่อสีละลายดีแล้วก็นำกกที่เตรียมย้อมลงในถังย้อม ใช้ไม้พายกวนสีและเส้นกกให้เข้ากันแช่เส้นกกไว้ในน้ำที่เดือดประมาณ 20-30 นาที นำเส้นกกที่ย้อมแล้วออกจากถังย้อมไปล้างในน้ำเปล่า 2-3 น้ำ เพื่อป้องกันการตกสี แล้วนำไปตากแดดบนราวไม้ไผ่จนแห้ง นำเส้นกกที่ย้อมสีและแห้งแล้วมามัดรวมกันเป็นมัด โดยแยกเป็นแต่ละสี (ประนอม มูลมณี 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.12 การย้อมสีเส้นกก

การย้อมสีเส้นกกจะย้อมจากสีอ่อนไปหาสีเข้ม โดยการย้อมแต่ละครั้งจะไม่ได้เปลี่ยนน้ำในถังย้อมเลยซึ่งมีเทคนิคและขั้นตอนการย้อมคือ เริ่มย้อมจากสีชมพู สีเหลือง สีแดง สีเขียว และสีดำ ตามลำดับ ถ้าน้ำในถังย้อมน้อยลงก็เติมน้ำไปเรื่อย ๆ ถ้าสีแต่ละสีจางลงก็จะเติมสีไปเรื่อย ๆ ตามที่เราต้องการความเข้ม การย้อมเส้นกกในแต่ละครั้งจะย้อมมากหรือน้อยอยู่ที่ความต้องการของคนย้อมหรืออยู่ที่แรงงานและเวลาของคนที่จะทอเสื่อ (ประนอม มูลมณี 2554 : สัมภาษณ์)

7. การร้อยเชือกไถล่อนเข้าฟืมบนโครงกึ่งทอ (การกางสาต) การร้อยเชือกไถล่อนเข้าฟืมจะเริ่มจากด้านริมสุด ริมซ้ายหรือขวาก็ได้แล้วแต่นัดโดยวางฟืมไว้บนขาตั้งฟืมด้านตะขอตะปูของโครงกึ่งทอ (ด้านตีนเสื่อ) ห่างจากตะขอประมาณ 1-2 ฟุต นำเชือกไถล่อนที่จะใช้ทอเสื่อสอดเข้ารูฟืมริมสุดออกไปทางด้านหลังฟืมไปคล้องที่เหล็กตีนเสื่อแล้วสอดเชือกไถล่อนเข้ารูด้านหลังฟืมกลับมาทางด้านหน้าฟืมแล้วดึงเชือกไถล่อนที่สอดผ่านรูฟืมคู่กันไปคล้องเหล็กหัวโอง แล้วมัดให้ตึงและแน่นที่หัวโองหรือหัวเสื่อ การร้อยเชือกไถล่อนเป็นคู่หรือ 2 เส้นเพราะจะเป็นที่พับริม

เสื่อหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไผรมเสื่อ” (เพื่อให้เสื่อมีเนื้อแน่นและมันคง) (จิตร เสนะ 2534 : 43-44) การร้อยเชือกไถล่อนต้องร้อยให้ตึงและผูกให้แน่นทุกเส้น เชือกไถล่อนทุกเส้นจะขนานกันไปตามรูของฟืม (วาสนา บุรณะ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.13 การร้อยเชือกไถล่อนเข้าฟืมบนโครงกึ่งทอ

8. การทอเสื่อเป็นผืน ในการทอเสื่อเป็นผืนต้องใช้คนทอ 2 คนคนหนึ่งเป็นคนทอ (กระตุกฟืม) อีกคนเป็นคนส่งเส้นกกหรือเรียกว่าเป็นคนสอดเส้นกก คนที่ทำหน้าที่สอดเส้นกกเพื่อความสะดวก และง่ายในการสอดเส้นกกต้องวางเส้นกกสลับหัวท้ายหรือที่เรียกว่าสลับส่วนลำต้นของเส้นกกกับส่วนปลายหรือส่วนยอดของเส้นกก เพื่อให้เสื่อที่ทอเป็นผืนทั้ง 2 ข้างจะไม่เอียงซ้ายหรือเอียงขวา การทอเส้นกกมีลักษณะการทออยู่ 2 ลักษณะคือ คว่ำฟืมทอ (คว่ำฟืมแล้วกระตุก) และหงายฟืมทอ (หงายฟืมแล้วกระตุก) เวลาคนทอหงายฟืมคนสอดเส้นกกต้องสอดเส้นกกส่วนที่เป็นลำต้นเข้าไปก่อน สอดเข้าไปตามช่องที่เชือกแยกออกจากกัน สอดไปสุดริมเชือกอีกข้างหนึ่ง แล้วชักไม้สอดเส้นกกกลับคืน คงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบหรือกระตุกฟืมเข้าหาตัว แล้วคนทอก็คว่ำฟืมคนสอดเส้นกกก็สอดเส้นกกในส่วนที่เป็นปลายหรือยอดของเส้นกกเข้าไปก่อน สอดเข้าไปตามช่องที่เชือกแยกออกจากกัน สอดไปสุดริมเชือกอีกข้างหนึ่ง แล้วชักไม้สอดเส้นกกกลับคืน คงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบหรือกระตุกฟืมเข้าหาตัว ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ

ลักษณะที่หางทอและคว่ำทอเพื่อให้เส้นกกขัดหรือสานกันแน่น (วิเชียร สารสังข์ 2554 : สัมภาษณ์) เสื้อจึงจะมีเนื้อแน่นและใช้ได้ทนทาน ถ้าทอในลักษณะเดียว ไม่ว่าจะคว่ำทอเพียงอย่างเดียวหรือหางทอเพียงอย่างเดียวเสื้อที่ทอจะไม่สานกัน เสื้อไม่มีความแน่น เสื้อจะลู่ไม่มีความทนทาน

เส้นกกที่จะทอต้องนำไปพรมน้ำให้นุ่มพอดีไม่เปียกและไม่แห้งจนเกินไปแล้วใช้แผ่นพลาสติกบางที่มีความกว้างประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 1.50 เมตร ห่อคลุมเส้นกกไว้เพื่อให้เส้นกกมีความชุ่มที่พอดีอยู่เสมอ ถ้าเส้นกกมีความชุ่มพอดีจะทำให้ได้เสื้อที่ทอมีเนื้อแน่นไม่เห็นเส้นยืน ไม่สวยงาม ในการทอเสื้อจะทอลายใดแล้วแต่ผู้ทอจะชอบ เลือกได้ตามใจชอบ เมื่อทอไปได้ความยาวประมาณ 2 เมตร ก็หยุดทอ เป็นอันว่าทอเสื้อเสร็จผืนที่หัวโอง (หัวเสื้อ) ก็ใช้มีดตัดเชือกในล่อนให้ขาดทุกคู่ แล้วมัดเชือกในล่อนทุกคู่ให้แน่นให้รัดเส้นกกที่ทอไว้ให้แน่น ป้องกันการลู่ ส่วนที่ตีนโอง (ตีนเสื้อ) ก็ดึงเหล็กตีนเสื้อออกได้เลยการทอเสื้อในปัจจุบันไม่นิยม ไพรม เพราะจะทำให้ทอเสื้อได้ช้า ส่วนที่ริมเสื้อทั้งริมด้านซ้าย และด้านขวาที่ไม่ได้ ไพรม จะถูกตัดออกตอนนำไปแปรรูปผลิตภัณฑ์ เมื่อได้เสื้อที่ทอเป็นผืนเสร็จแล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิทจึงนำไปเก็บไว้เพื่อจำหน่ายหรือนำไปแปรรูปต่อไป คุณภาพของเสื้อทอจะดีหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของเส้นกก (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2532 : 66-67)

ภาพที่ 4.14 การทอเสื้อเป็นผืน

อุปกรณ์ในการทอเสื่อกก การทอเสื่อกกมีอุปกรณ์ที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1. กี่ทอ หรือ โsongสาด เป็นโครงไม้ที่ใช้สำหรับทอเสื่อกก หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า “โsong” หรือ “โsongสาด” โsong ก็คือโครงไม้ สาด ก็คือเสื่อกกเมื่อรวมกันก็หมายความว่า โครงไม้ที่ใช้ในการทอเสื่อกก เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 2.50 เมตร ที่เรียกว่า กี่ทอคงมีความหมายจากการทอผ้าจะมีก็สำหรับนั่งทอผ้า เมื่อทอเสื่อจึงเรียกว่ากี่ทอ (สมัน พันจินา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.15 กี่ทอ หรือ โsongสาด

กี่ทอเสื่อกกมีความแตกต่างจากกี่ทอผ้าพอควรเพราะกี่ทอเสื่อกกเป็นโครงไม้ที่วางติดอยู่กับพื้นดิน ส่วนกี่ทอผ้าเป็นโครงไม้ที่ยกสูงจากพื้นดินประมาณ 1.50 เมตร โครงไม้ที่ใช้ประกอบทำเป็นกี่ทอเสื่อกกนิยมทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่และไม้แดง เป็นต้น ที่นิยมทำจากไม้เนื้อแข็ง เพราะไม้เนื้อแข็งมีความทนทานต่อแสงแดดและฝน ไม้ผุเร็ว มีอายุการใช้งานได้นานกว่าไม้ชนิดอื่นๆ กี่ทอประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นความกว้างและความยาว คนที่ทอเสื่อกก 2 คนจะนั่งทอไปตามส่วนที่เป็นความยาวของกี่ทอ จุดที่เริ่มต้นทอเสื่อกกของกี่ทอจะเรียกว่าดินเสื่อ จุดที่สิ้นสุดการทอเสื่อกกของกี่ทอเรียกว่าหัวเสื่อ ตรงจุดที่เรียกว่าหัวเสื่อหรือหัวโsong

จะมีเหล็กเส้นกลมประมาณ 2-3 หุนยาวตามความกว้างของกีทอถูกตอกด้วยตะปู 1 ½ -2 นิ้วรัดไว้ ด้านบนทับไว้บนที่ทอด้านที่เรียกว่าหัวโองหรือหัวกีทอ ตะปูที่ตอกรัดเหล็กที่หัวกีทอจะตอกมีความห่างกันประมาณ 3-5 เซนติเมตร ตลอดแนวเหล็กกลม เพื่อให้เหล็กยึดแน่นกับหัวกีทอไม่ให้เหล็กเคลื่อนตัวได้จึงไม่มีปัญหาในการทอเสื่อ เหล็กกลมที่อยู่บนหัวกีทอมีไว้สำหรับมัดไถล่อนหรือเอ็น ซึ่งเป็นเส้นยืนในการทอเสื่อ มัดไถล่อนหรือเส้นยืนให้ตั้งอยู่เสมอ (สดสี วิชา 2554 : สัมภาษณ์)

2. เหล็กสอดดินเสื่อ เป็นเหล็กเส้นประมาณ 0.5 หุน ถึง 1 หุน ที่สอดไว้ที่ดินเสื่อ สำหรับมัดไถล่อนให้ตั้งอยู่เสมอ ความยาวของเหล็กสอดดินเสื่อจะยาวเท่ากับความกว้างของกีทอหรือโองสาด เหล็กสอดดินเสื่อจะถูกตอกไว้ด้วยตะปู 1 ½ นิ้ว ถึง 2 นิ้ว ตอกรัดแล้วงอโค้งตะปูไว้ทุกดอกเป็นแนวรูตะปูยาวตามความกว้างของกีทอ เพื่อสอดเหล็กดินเสื่อเข้าและออกได้อย่างสะดวก ก่อนทอเสื่อก็ก็นสอดเหล็กดินเสื่อเข้าไปในแนวรูตะปู แล้ววางไถล่อนโดยสอดไถล่อนผ่านเหล็กสอดดินเสื่อแล้วสอดไถล่อนผ่านรูพิมพ์ไปมัดไถล่อนให้แน่นที่เหล็กยึดด้วยตะปูที่หัวโอง ตะปูที่ตอกแล้วงอโค้งไว้เพื่อรัดเหล็กดินเสื่อจะตอกห่างกันประมาณ 2-3 เซนติเมตร เมื่อทอเสื่อแล้วเสร็จพื้นก็จะดึงเหล็กสอดดินเสื่อออกก็จะได้เสื่อที่หลุดออกจากกีทอโดยไม่ต้องตัดไถล่อนหรือเส้นยืน จะตัดไถล่อนหรือเส้นยืนเฉพาะที่หัวเสื่อหรือหัวโองเท่านั้น (สดสี วิชา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.16 เหล็กสอดดินเสื่อ

3. ฟืม ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ แต่ส่วนมากจะนิยมทำจาก ไม้เต็งและไม้ประดู่ ที่นิยมทำจากไม้เนื้อแข็ง เพราะใช้งานได้ทนทานกว่าไม้ทั่วไป และไม้เนื้อแข็งมีน้ำหนักพอดี ไม่น้ำหนักมากเกินไป ไม่เบาเกินไปในการกระตุกหรือทอเส้นเข้าเป็นผืนทำให้ เนื้อเส้นมีความแน่น มองไม่เห็นเส้นยืน ถ้าทอเส้นเห็นเส้นยืนเรียกว่า ทอเส้นไม่เข้าหรือไม่แน่น ไม่สวยงาม ฟืมทุกอันจะมีการเจาะรูเพื่อร้อยเชือกในล่อนหรือเส้นยืนสำหรับการทอ ความยาวของ ฟืมจะสั้นหรือยาวก็ต้องสัมพันธ์กับความยาวของเส้นกก ส่วนความกว้างของฟืมจะมีขนาดเท่ากัน ประมาณ 8-10 นิ้ว ความยาวของฟืมมี 4 รุ่น คือ 80 เซนติเมตร 100 เซนติเมตร 120 เซนติเมตร และ 140 เซนติเมตร แต่ที่นิยมมากที่สุดคือฟืมที่มีความยาว 100 เซนติเมตร 120 เซนติเมตร และ 140 เซนติเมตร (สมัน พันธินา 2554 : สัมภาษณ์) เพราะเส้นกกที่มีมาก คือ กกที่มีความยาว 100 และ 120 เซนติเมตร ฟืมที่ทอเส้นกกจะมีลักษณะการทออยู่ 2 ลักษณะ คือ คว้าฟืมทอ (คว้าฟืมแล้วกระตุก) และหงายฟืมทอ (หงายฟืมแล้วกระตุก) ที่คว้าทอและหงายทอ เพื่อให้เส้นกกขัดหรือสานกันแน่น ถ้าทอในลักษณะเดียว ไม่ว่าจะคว้าทอเพียงอย่างเดียวหรือหงาย ทอเพียงอย่างเดียว เส้นที่ทอจะไม่สานกัน เส้นที่ทอจะไม่แน่นไม่มีความทนทาน (สมัน พันธินา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.17 ฟืมทอเส้นกก

4. **ไม้สอดเสี้ยนก** ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกเหลาให้มีความเรียวมันให้ลื่น มีลักษณะด้านที่ใช้สอดเสี้ยนกเข้าไปในเส้นยืนตามความยาวของพื้จะเล็กจะเรียกว่าอีกด้านหนึ่ง ที่ปลายสุดด้านที่ใช้สอดเสี้ยนกบากเป็นง่ามเล็กน้อยเพื่อพับจับเสี้ยนกให้ติดกับปลายไม้ในเวลาสอดเสี้ยนกเข้าไปในเส้นยืน ไม้สอดเสี้ยนกจะมีขนาดความกว้าง 1-2 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 1.50 เมตร (วิเชียร สารสังข์ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.18 ไม้สอดเสี้ยนก

5. **ไม้รองใต้เสื่อ** หรือไม้โป่งเป้ง ทำด้วยไม้ไผ่เป็นลำ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-3 ½ นิ้ว มีความยาวประมาณ 2-2.20 เมตร ใช้กระดาษทรายขัดให้ร้นและมันเพื่อสะดวกในการเคลื่อนหรือย้ายไม้ไปตามความยาวของเสื่อที่ทอไปได้ ไม้รองใต้เสื่อใช้รองหนุนใต้เสื่อให้ผืนเสื่อตั้งพอประมาณเวลาทอ ทำให้เสื่อที่ทอมีเนื้อแน่น ทอง่าย (วิเชียร สารสังข์ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.19 ไม้รองใต้เสื่อ

6. **มิดจกก** เป็นมิดบางเล็กๆ ที่ทำจากเหล็กบาง ส่วนมากนิยมทำจากใบเลื่อยตัดเหล็กเพราะทำง่าย กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ยาวประมาณ 7-10 เซนติเมตร ปลายด้านที่ใช้จกกทำให้มีความคมและแหลม เพื่อใช้แทงและกรีดต้นกกได้อย่างสะดวกในการจกกให้ได้ตามความต้องการ (หนูเนียม สอนเกตุ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.20 มีดจักกก

7. ไม้ร่อนนั่ง เป็นไม้กระดานกว้างประมาณ 8-10 นิ้ว ยาวประมาณ 2-2.20 เมตร หนาประมาณ 1 นิ้ว ส่วนมากทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประคู้ ไม้แดง และอื่น ๆ เพราะไม้เนื้อแข็งมีความทนทานในการใช้งาน ถ้าไม่มีเนื้อแข็งก็สามารถใช้ไม้กระดานที่ทำจากไม้ อื่น ๆ ได้แล้วแต่ความจำเป็น ถ้าไม้ร่อนนั่งไม่แข็งแรงก็จะทำให้หักทับเสื้อที่อยู่ใต้ไม้ร่อนนั่งขาด และเสียหายได้ ไม้ร่อนนั่งทอเสื้อจะรับน้ำหนักคนทอเสื้อไปตลอดจนเสร็จผืน (ราตรี สารสังข์ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.21 ไม้ร่อนนั่งสำหรับผู้ทอ

8. แผ่นพลาสติกห่อเก็บกก ใช้แผ่นพลาสติกบางมีความกว้างประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 1.50 เมตร ห่อและคลุมเส้นกกที่เตรียมจะทอไว้ให้มีความชุ่มอยู่เสมอ เพราะการทอเส้นกกจะต้องมีการทำให้เส้นกกชุ่มน้ำอยู่ตลอดเวลาโดยให้มีความชุ่มพอดีไม่แห้ง ไม่เปียกเกินไป ที่ทำให้เส้นกกชุ่มนี้ เพราะว่าถ้าทอเส้นกกที่ชุ่มน้ำพอเหมาะพอดีจะทำให้เส้นที่ทอแน่นไม่เหินเส้นขึ้น และถ้าเส้นกกที่ทอเส้นแห้งเกินไปก็จะทำให้การทอเส้นมีความลำบากในการกระตุกหรือทอมีความหนืดและฝืด ทำให้ทอเส้นได้ช้ากว่าปกติ ฉะนั้นการใช้แผ่นพลาสติกบางๆ ห่อหรือคลุมเส้นกกที่ปะพรมด้วยน้ำไว้จะทำให้เส้นกกมีความชุ่มน้ำอยู่ตลอดเพื่อสะดวกในการทอเส้น (สายทอง วันทา 2554 : สัมภาษณ์)

9. เทียนไข ใช้สำหรับทาเส้นยืนให้มีความร้อนเพื่อ่ง่ายและสะดวกในการทอหรือกระตุกพิมพ์ถ้าไม่มีเทียนไขอาจใช้ไขมันที่ได้จากสัตว์ ทำเป็นก้อนไขมันทาและถูแทนเทียนไข เมื่อเริ่มทอเส้นไปเรื่อยๆ รู้สึกว่าการทอจะมีความฝืดทอไม่คล่องไม่สะดวกก็จะใช้ก้อนไขมันหรือเทียน

ไชทาและฉูที่เส้นยืนจะรู้สึกว่ายทอเสื่อได้ง่ายและสะดวกคล่องขึ้นกว่าเดิม (ไกรรัตน์ แก้วตา 2554 : สัมภาษณ์)

10. เชือกไนลอน หรือเชือกฟาง เป็นเส้นยืนที่ใช้ในการทอเสื่อ ใช้ไนลอนหรือฟางหรือเอ็นก็ได้ สามารถหาซื้อได้ทั่วไปตามตลาดหรือร้านค้า ราคา กิโลกรัมละ 130-150 บาท มีลักษณะเป็นม้วน คือม้วนเล็กและม้วนใหญ่ ม้วนใหญ่ 2 ม้วน มีน้ำหนักเท่ากับ 1 กิโลกรัม ม้วนเล็ก 4-5 ม้วนมีน้ำหนักเท่ากับ 1 กิโลกรัม (ไกรรัตน์ แก้วตา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.22 เชือกไนลอนที่ใช้สำหรับเป็นเส้นยืน

11. มีด ใช้สำหรับตัดเชือกไนลอนและตัดแต่งเสื่อไม่ให้เสื่อมีขนซึ่งเป็นมีดขนาดกลางที่ต้องคมพอสมควร เพื่อใช้งานได้ง่าย คล่องแคล่วรวดเร็วเมื่อทอเสื่อเสร็จสิ้นแล้ว ก็ใช้มีดตัดแต่งเสื่อให้มีความเรียบร้อย (คำผาย บุญเกิด 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.23 มีดใช้สำหรับตัดเชือกไนลอนและตัดแต่งเสื้อ

การอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บ้านแพง

การอนุรักษ์การท่องเที่ยวที่บ้านแพง

การท่องเที่ยวที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จากที่กล่าวมาจะพบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และเป็นสิ่งที่ชาวบ้านแพงภาคภูมิใจและช่วยกันอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป โดยแนวทางการอนุรักษ์การท่องเที่ยวที่บ้านแพงทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้

1. **จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านท่องเที่ยว** การท่องเที่ยวที่บ้านแพงในอดีตท่องเที่ยวเพื่อใช้สอยเพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อเป็นอาชีพเสริมเมื่อมีเวลาว่างจากการทำนาจากการเก็บเกี่ยวก็จะท่องเที่ยว ต่อมาสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยเห็นว่าการท่องเที่ยวที่บ้านแพงมีความสำคัญที่ควรอนุรักษ์จึงได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวที่บ้านแพง โดยให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพท่องเที่ยวรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นกลุ่มสตรีท่องเที่ยว เพื่อดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม (ชวนพิศ อวบน้ำวัน 2554 : สัมภาษณ์)

จากการไปศึกษาดูงานที่จังหวัดจันทบุรี ทำให้กลุ่มสตรีทอเสื่ออกได้รูปแบบใหม่หลายรูปแบบ เช่น ทอเสื่อจากกกสามเหลี่ยมเปลี่ยนเป็นทอเสื่อจากกกกลม ผืนห่างเปลี่ยนเป็นผืนละเอียด ใช้สีย้อมที่มีคุณภาพดีขึ้น ซอยเส้นกมมีความละเอียดขึ้นและการแปรรูปเสื่ออกเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น รองแก้ว รองจานและกระเป๋

สมาชิกในกลุ่มจะทำงานตามหน้าที่ร่วมกันผลิตเสื่ออก ร่วมกันซื้อ ร่วมกันแปรรูป ร่วมกันขาย มีกำไร มีการแบ่งปันผลกำไรให้กับสมาชิกของกลุ่ม ทำให้การทอเสื่ออกที่บ้านแพงเป็นการทอเสื่อเพื่อการค้า เพื่อการพาณิชย์ จนทำให้ปัจจุบันเกิดการตั้งกลุ่มแม่บ้านทอเสื่ออกขึ้นหลายกลุ่มในชุมชนบ้านแพง รวมถึงเป็นกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งทุกกลุ่มจะดำเนินการเหมือนกัน คือ ซื้อเสื่ออกจากชาวบ้านหรือจากสมาชิกของกลุ่มแล้วมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ออกจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่มต่าง ๆ หรือไปจำหน่ายตามงานเทศกาลต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และไปขายตามงานสำคัญที่ทางราชการจัดขึ้น เช่น งานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี ซึ่งเป็นงานที่ยิ่งใหญ่และสำคัญระดับประเทศ การที่กลุ่มแม่บ้านระดมทุนและซื้อเสื่ออกจากชาวบ้านมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อออกจำหน่ายก็เท่ากับเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเศรษฐกิจดีขึ้น กลุ่มแม่บ้านทอเสื่ออกที่ชาวบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มี 4 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มทอเสื่ออกตำบลแพง (กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพง) กลุ่มทอเสื่ออกตำบลแพงเกิดจากการรวมตัวของ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพงและกลุ่มสตรีทอเสื่ออกบ้านแพง เมื่อ พ.ศ. 2546 ดำเนินการในรูปแบบกลุ่มโดยอิงระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งมีสำนักงานสหกรณ์อำเภอโกสุมพิสัยและสำนักงานสหกรณ์จังหวัดมหาสารคามเป็นที่ตั้ง มีสมาชิกประจำ 120 คน และสมาชิกเครือข่าย 680 คน สมาชิกประจำ 120 คน คือ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่หมู่ที่ 1 บ้านแพง ตำบลแพง ส่วนสมาชิกเครือข่ายคือสมาชิกที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตตำบลแพงนอกเหนือจากหมู่ที่ 1 (ชวนพิศ อวบน้ำ 2554 : สัมภาษณ์)

กลุ่มทอเสื่ออกตำบลแพง เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดมีสมาชิกมากที่สุดในตำบลแพง มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณหนึ่งล้านบาท ทุนจากการระดมทุนจากสมาชิกทุนละ 100 บาท หนึ่งคนลงทุนได้ไม่เกิน 10 ทุน (หุ้น) และเงินทุนอีกส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มทอเสื่ออกตำบลแพงเป็นกลุ่มที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างมาก เป็นตัวแทนของตำบล อำเภอและจังหวัด ไปแสดงและจำหน่ายสินค้าตามงานที่สำคัญที่ทางราชการจัดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งงาน OTOP ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี

กลุ่มทอเสื้อกทาบแลงได้เดินทางไปจำหน่ายสินค้าทุกปี ปีละ 2 ครั้ง คือ งาน OTOP มิดเชียร์ และงาน OTOP ซิตี

กลุ่มทอเสื้อกทาบแลง แปรรูปสินค้าผลิตภัณฑ์ต่างๆ ออกจำหน่ายหลายอย่าง เช่น เสื้อพับ เสื้อกระเป๋า รองเท้า รองจาน กระเป๋าถือ หมวก แจกัน ถังขยะ แฟ้มใส่เอกสาร ที่เสียบของจดหมาย พวงกุญแจ กล้องทิชชู กล้องไม้จิ้มฟัน ที่นอนบุฟองน้ำและเสื้อสมาชิ กลุ่มทอเสื้อกทาบแลงออกจำหน่ายสินค้าสร้างรายได้เข้าสู่หมู่บ้านมากพอสมควร

โดยการทำงานของกลุ่มทอเสื้อกทาบแลงที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์การทอเสื้อกทาบแลงนี้ทำให้ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น (ชวนพิศ อวบน้ำ 2554 : สัมภาษณ์)

- กลุ่มได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดเกมส์สหกรณ์ ระดับภาค 3 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา มหาสารคาม สุรินทร์และศรีสะเกษ จากการจัดงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดงานที่ถ่ายทอดทำภาพยนตร์ “กันตนา” อำเภอศาลายา จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2552

- กลุ่มได้รับรางวัลรองชนะเลิศ การประกวดเกมส์สหกรณ์ ระดับประเทศ ซึ่งกลุ่มทั่วประเทศจัดส่งประกวด 176 กลุ่ม จากการจัดของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดงานที่ถ่ายทอดทำภาพยนตร์ “กันตนา” อำเภอศาลายา จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2552

- จากการดำเนินงานของกลุ่มส่งผลให้ประธานกลุ่มนางชวนพิศ อวบน้ำ ได้รับรางวัลชนะเลิศประธานกลุ่มหัตถกรรมดีเด่นระดับประเทศซึ่งได้รับรางวัลหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ครั้งที่ 22 เมื่อ 18 ตุลาคม 2549 ซึ่งพระราชทานรางวัล โดยพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชทินนิตตามาตุ

- จากการดำเนินงานของกลุ่มประสบผลสำเร็จส่งผลให้ประธานกลุ่มนางชวนพิศ อวบน้ำ ได้ไปศึกษาดูงาน OTOP ที่เมืองโออิตะ ประเทศญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 3-8 กันยายน พ.ศ. 2550

1.2 กลุ่มสตรีดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์จากกก ประธานกลุ่ม คือ นางสาวฉวีวรรณ วันดี ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จัดตั้งกลุ่มเมื่อ พ.ศ. 2532 มีสมาชิกทั้งหมด 169 คน ได้รับการสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มโดย นายอรุณ ทับแสง อดีตพัฒนาการอำเภอโกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม โดยได้มอบหมายให้นายอุทิศ ปัญญาวิบูลย์ พัฒนาการประจำตำบลแพ่ง ประชุมชาวบ้านและก่อตั้งกลุ่มสตรีดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์จากกกขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพื่ออนุรักษ์การทอเสื้อกทาบแลง เพื่อสืบทอดสืบสานวัฒนธรรมการทอเสื้อกทาบแลง เพื่อพัฒนาการทอเสื้อกทาบแลง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและเพื่อความสามัคคีในชุมชน ในการระดมทุน ระดมจากสมาชิกออก

หุ้น (ทุน) หุ้นละ 100 บาท หนึ่งคนถือหุ้นได้ไม่เกิน 10 หุ้น และยังได้รับเงินสนับสนุนทุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยอีกจำนวนหนึ่ง สมาชิกทุกคนมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทุกคนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการและควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์ การบริหารของกลุ่มดำเนินการโดยจัดซื้อสื่อออกจากสมาชิกและจากชาวบ้านทั่วไปที่ทอสื่อออกแล้วนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย เช่น รองแก้ว รองจาน กระจเป่าถือ เสื้อพับ แจกกัน กล่องไม้จิ้มฟัน กระจเป่าสตางค์ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่เด่นของกลุ่มคือ รองแก้วและรองจานซึ่งมีการบรรจุหีบห่ออย่างสวยงาม จำหน่ายทั่วไปทั้งที่ทำการกลุ่มและตลาดต่างจังหวัดรวมทั้งกรุงเทพมหานคร ตลอดจนขายตามงานจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีตั้งแต่ 3 ดาวถึง 5 ดาว กิจกรรมที่สำคัญที่สร้างประโยชน์ให้กับสาธารณะคือการที่กลุ่มได้จัดส่งวิทยากรซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มไปถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอสื่อและแปรรูปสื่อให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด กลุ่มสตรีดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์จากขงยังเป็นสถานที่ดูงานเป็นสถานที่เรียนรู้ของผู้คนทั่วไปและยังเป็นสถานที่เยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตของประชาชนชาวบ้านแพง (ฉวีวรรณ วันดี 2554 : สัมภาษณ์)

ผลิตภัณฑ์จากสื่อของกลุ่ม มีความสวยงามในด้านลวดลายและสีสันในตัวองผลิตภัณฑ์อยู่แล้ว ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เดิมของกลุ่ม โดยการนำวัสดุของกลุ่มมาผสมผสานสร้างสรรค์เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ

1.3 กลุ่มหัตถกรรมบ้านแพง ประธานกลุ่มคือนางสัมฤทธิ์ ชาญศึก ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 1 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 มีสมาชิกทั้งหมด 26 คน ค่าสมัครสมาชิกคนละ 10 บาท การระดมทุนโดยการลงหุ้นๆ ละ 100 บาท หนึ่งคนถือหุ้นได้ไม่เกิน 10 หุ้น กลุ่มดำเนินงานโดยวิธีการซื้อสื่อออกจากสมาชิกและชาวบ้านที่ทอสื่อเป็นผืนแล้วนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เป็นสินค้าต่างๆ เช่น เสื้อพับสื่อกระจเป่า รองจาน รองแก้ว ที่นอนบุฟองน้ำ กรอบรูปภาพ แจกกัน กระจเป่าถือ กระจเป่าสตางค์ เป็นต้น นำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายทั่วประเทศ ทั้งตามงานเทศกาลทั่วไปและงานแสดงสินค้าจำหน่ายสินค้าทั่วไป กลุ่มหัตถกรรมบ้านแพงประธานกลุ่มนางสัมฤทธิ์ ชาญศึก ออกทำการตลาดเอง ออกจำหน่ายสินค้าเองโดยมีลูกน้องซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มไปช่วยจำหน่ายสินค้าด้วย 3-4 คน ระยะเวลา 1 ปี มีการปันผลกำไร 1 ครั้ง ตามหุ้นที่สมาชิกลง (สัมฤทธิ์ ชาญศึก 2554 : สัมภาษณ์)

1.4 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง การก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพงเริ่มจากมีแม่บ้านส่วนใหญ่ในบ้านแพงมีความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแพงซึ่งเป็นชุมชนที่เน้นในเรื่องการทอเสื่อกก ได้ทอเสื่อกกมานานหลายปี เนื่องจากการทอเสื่อกกไว้ใช้ในครัวเรือน มีอาชีพเสริมในครัวเรือนในการทอเสื่อกก ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำหลังฤดูทำนา แม่บ้านจะผลิตเสื่อกกเองและมีพ่อค้าคนกลางมารับไปจำหน่ายยังต่างจังหวัด โดยพ่อค้าคนกลางจะเป็นคนกำหนดราคาเอง จึงเป็นที่มาของการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง หมู่ที่ 1 ขึ้นเพื่อจะได้รวมสินค้าเสื่อกกจากบ้านแพง เพื่อการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางและสามารถที่จะผลิตสินค้าได้มากขึ้นเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด ซึ่งต่อมา นางอุดม พิณหอม ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้นำพากลุ่มพัฒนาสินค้าได้ออกสู่ตลาดมากขึ้น ซึ่งในช่วงระยะแรก ๆ สินค้าจะมีลวดลายที่ยังเป็นการใช้สีที่อาศัยความนิยมของตลาดส่วนใหญ่จะเน้นสีน้ำเงิน สีแดง เหลือง เขียว ขาว สินค้าที่นำออกจำหน่ายก็จะมีเพียงเสื่อกกผืนและเสื่อกกที่ตัดเย็บทำเป็นกระเป๋า จนกระทั่งมีภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาให้การแนะนำและส่งเสริมสินค้าของกลุ่ม โดยให้มีการพัฒนารูปแบบ สี ของสินค้าที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนรูปลักษณะใหม่ ทั้งสีและรูปทรง รูปแบบให้หลากหลายขึ้นและเลือกสรรวัตถุดิบที่จะผลิตให้ได้มาตรฐานและสวยงามเป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้นมากด้วยประโยชน์ใช้สอยหลากหลายและเป็นสากล สะดวกทันสมัยและใช้เป็นของที่ระลึกสร้างความภูมิใจให้กับรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง หมู่ที่ 1 เนื่องจากสินค้าที่ผลิตจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน (อุดม พิณหอม 2554 : สัมภาษณ์)

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง หมู่ที่ 1 ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง มีสมาชิกทั้งสิ้น 32 คน มีนางอุดม พิณหอม เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง

ลักษณะของเสื่อกกและจุดเด่นของเสื่อกกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพงใช้กพันธุ์น้ำจืด (กกกลม) เอกลักษณะอันโดดเด่นของเสื่อกกบ้านแพง อันเป็นที่นิยมของตลาด ได้แก่ สีสันที่กลมกลืน ลายมัดหมี่ที่สะดุดตา เนื้อแน่น ละเอียดเพราะมีเคล็ดลับอยู่ที่การผูกเส้นยืน ต้องผูกให้ตึง และนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่จำหน่ายอยู่นั้นประกอบด้วย ที่รองแก้ว รองจาน เบาะรองนั่ง เสื่อนั่งสมาธิบุฟองน้ำ เสื่อนอนบุฟองน้ำ เสื่อม้วนเสื่อพับ เสื่อชายลุย กระเป๋าถือ ก่องกระดาศทิชชู หมอนอิง ส่วนวิธีการเก็บรักษา หรือทำความสะอาด หากเปียกน้ำให้นำไปผึ่งแดดให้แห้ง ถ้าสกปรกมากก็ใช้แปรงทองเหลืองขัด ก็จะสะอาดเหมือนเดิม (อุดม พิณหอม 2554 : สัมภาษณ์)

2. การสร้างศูนย์ OTOP ตำบลแพง หรือศูนย์ทอเสื่อกกตำบลแพง (ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) ศูนย์ OTOP ตำบลแพง คนส่วนมากจะทราบและเรียกว่า ศูนย์ทอเสื่อกกตำบลแพง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ติดถนนสายหลักทางหลวงสาย 208 มหาสารคาม – ขอนแก่น ใกล้โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแพงและใกล้องค์การบริหารส่วนตำบลแพง

ศูนย์ OTOP ตำบลแพง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2546 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแพง จัดงบประมาณในการก่อสร้างครั้งแรก 300,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้าง (ชวนพิศ อวบน้ำวัน 2554 : สัมภาษณ์)

1. เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า OTOP
2. เพื่อเป็นสถานที่แสดงสินค้า OTOP
3. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาดูงานจากบุคคลทั่วไป
4. เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. เพื่อเกิดการรวมกลุ่มแม่บ้านในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น
6. เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีของกลุ่มแม่บ้านและคนในชุมชน
7. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มแม่บ้านในการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้จากคนรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่
8. เพื่อรวมกลุ่มเพิ่มอำนาจในการต่อรองเรื่องราคาสินค้าและตลาดจำหน่ายสินค้า
9. เพื่อสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชน
10. เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับผู้เดินทางและเป็นสถานที่ต้อนรับคณะนักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า สำนักงานสหกรณ์จังหวัดมหาสารคามได้ขอความเห็นชอบจากองค์การบริหารส่วนตำบลแพง ซึ่งเป็นผู้ก่อสร้างศูนย์ OTOP ตำบลแพงให้กลุ่มทอเสื่อกกตำบลแพง (กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพงซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่ดี มีสมาชิกมาก มีเครือข่ายทั่วทั้งตำบล มีเครือข่ายหลายพื้นที่ ใช้งานพื้นที่ศูนย์ OTOP ตำบลแพงเป็นที่ทำการกลุ่มผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากเสื่อกกออกแสดงและจำหน่ายที่ศูนย์ OTOP ตำบลแพง (ชวนพิศ อวบน้ำวัน 2554 : สัมภาษณ์)

กลุ่มทอเสื่อกกตำบลแพงใช้สถานที่ศูนย์ OTOP ตำบลแพงเป็นที่ทำการกลุ่มเป็นสถานที่ทำงาน กลุ่มมีการบริหารจัดการที่ดี มีคณะกรรมการบริหารที่เก่งและดี มีสมาชิกที่ให้ความร่วมมือ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเข้มแข็งและเต็มที่ ทำงานตาม

แผนงานที่วางไว้ มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีการตลาดที่ดี จนทำให้คนส่วนมากรู้ว่า ศูนย์ OTOP ตำบลแพงเป็นสถานที่แสดงและจำหน่ายสินค้าประเภทเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์จากกกที่มีความสวยงามมากมายหลายชนิด ศูนย์ OTOP ตำบลแพงจึงเป็นสถานที่ที่มีประโยชน์มากมายต่อบุคคลทั่วไป ทั้งที่มาซื้อสินค้า มาศึกษาดูงาน มาศึกษาเรียนรู้ นักศึกษามาทำงานวิจัยต่างๆ รวมทั้งยังเป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับผู้เดินทาง และคณะท่องเที่ยวมาศึกษา มาท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตการทอเสื้อผ้า การทอเสื้อผ้าของชาวบ้านทุกชั้นตอนการผลิต นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวบางคณะที่มาพักค้างแรม (พักโฮมสเตย์) ที่บ้านแพงมีกลุ่มโฮมสเตย์เสื้อผ้า จะใช้ศูนย์ OTOP เป็นสถานที่บายศรีสู่ขวัญ โสมพาลง ชมการแสดงฟ้อนรำเสื้อผ้าจากนักเรียนโรงเรียนบ้านแพงหนองเหนือ และชมการแสดงหมอลำเพลินซึ่งเป็นคณะหมอลำเพลินในหมู่บ้านแพง

จากการที่ศูนย์ OTOP อยู่ติดถนนสายหลักทำให้คนเดินทางมาซื้อสินค้า ศึกษาดูงาน และท่องเที่ยวมากขึ้น เพราะมีความสะดวก เมื่อมีคนเดินทางมาซื้อสินค้ามากขึ้นรายได้ของประชาชนก็มากขึ้นด้วยทั้งรายได้ต่อปีหรือต่อสมาชิกที่ทอเสื้อผ้า เช่น ในอดีตรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี คือ 25,300 บาท ปัจจุบันรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี คือ 44,500 บาท (ชวนพิศ อวบน้ำวัน 2554 : สัมภาษณ์)

ดังนั้น ศูนย์ OTOP จึงมีความสำคัญในสถานะที่เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าและศึกษาเรียนรู้ที่สำคัญยังช่วยเป็นฐานในการอนุรักษ์สืบทอดและสืบสานตำนานการทอ เสื้อผ้า สืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านให้ลูกหลานอนุชนรุ่นหลังได้รับเป็นมรดกต่อไป

3. การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแพง พบว่า การสืบทอดและการสืบสานการทอเสื้อผ้าของชาวบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อีกวิธีหนึ่งคือการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ไปตามงานและตามสถานที่ต่างๆ ภายในตำบล ภายในอำเภอ ภายในจังหวัดและต่างจังหวัด รวมทั้งในกรุงเทพมหานคร

การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ที่เกิดจากทุกภาคส่วนราชการตั้งแต่ระดับตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบล ระดับอำเภอ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสหกรณ์อำเภอ ระดับจังหวัด คือ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ได้เห็นความสำคัญของเสื้อผ้าว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ซึ่งจากการออกจำหน่ายสินค้าทั่วประเทศมียอดจำหน่ายและทำรายได้เข้าสู่จังหวัดมหาสารคามปีละหลายสิบล้านบาท ทำให้เสื้อผ้าเป็นสินค้า

ที่มีความสำคัญของจังหวัดมหาสารคาม เป็นสินค้าที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและช่วยลดปัญหาสังคมในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง (ยุทธภูมิ กุรัตน 2553 : สัมภาษณ์)

ในระดับจังหวัดทุกภาคส่วนราชการจังหวัดมหาสารคามจึงกำหนดนโยบายร่วมกันในการอนุรักษ์การทอเสื่อกกที่บ้านแพ่ง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยแนะนำทุกภาคส่วนและทุกองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หากมีการจัดงานประเพณีต่างๆ ภายในจังหวัดรวมทั้งงานสำคัญอื่นๆ เช่น งานกาชาด งานรถไฟ และงานสหกรณ์ให้ส่งเสริมการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการผลิตเสื่อกกและแปรรูปเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์ของบ้านแพ่ง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมพันธุ์กก การเตรียมดิน การปลูกกก การบำรุงรักษา การตัดกก การคัดร่อนกก การจักกก การตากกก การมัดหมี การย้อมสี การทอและการแปรรูปเสื่อกก

การจัดนิทรรศการที่ต่างจังหวัด รวมทั้งกรุงเทพมหานคร จัดในลักษณะที่มีการประสานมาที่กลุ่มทอเสื่อกกกลุ่มต่างๆ บ้าง ประสานมาที่ส่วนราชการจังหวัดหรือประสานมาที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ไปจัดนิทรรศการเพื่อแสดงสินค้าและจำหน่ายสินค้า โดยผู้ติดต่อจะมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ให้กับทางกลุ่มด้วย ซึ่งส่วนมากงานสำคัญที่จัดต่างจังหวัดรวมทั้งกรุงเทพมหานคร ถ้าจัดงานแล้วจะมีการจัดนิทรรศการไปพร้อมกันด้วย เช่น งานกาชาดและงานปีใหม่ประเพณีผูกเสี่ยวจังหวัดขอนแก่น งานวันสหกรณ์ตามจังหวัดต่างๆ งานรถไฟ งาน OTOP มิดเชียร์ ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี งาน OTOP ซีดี ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี เป็นต้น

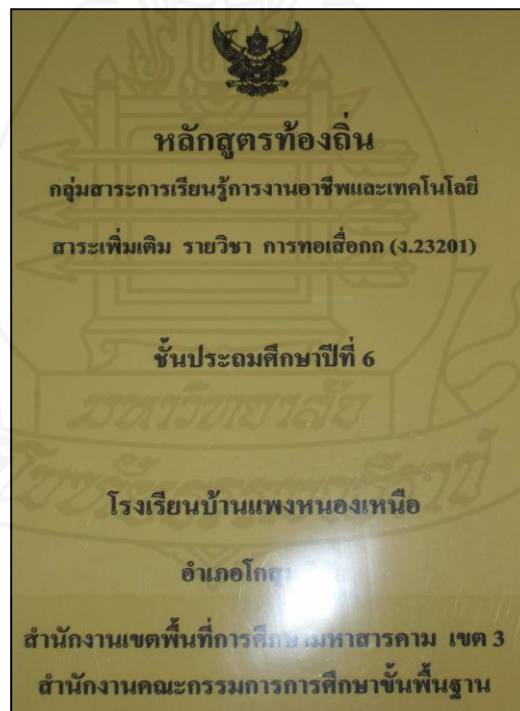
การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่เกี่ยวกับการทอเสื่อกกและการแปรรูปเสื่อกกเป็นการอนุรักษ์การทอเสื่อกก เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกกจากรุ่นไปสู่รุ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่อยู่คู่กับสังคมชาวบ้านมานานซึ่งควรที่อนุชนคนรุ่นหลังต้องศึกษาเรียนรู้ไว้ให้คงอยู่กับสังคมต่อไป

4. หลักสูตรท้องถิ่น การอนุรักษ์การทอเสื่อกกที่บ้านแพ่ง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อีกรูปแบบหนึ่งคือ การเขียนหลักสูตรท้องถิ่นการสอนทอเสื่อกก ซึ่งเขียนเป็นหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อเป็นองค์ความรู้ เป็นศาสตร์ให้ผู้สนใจ ผู้ใฝ่รู้ ผู้ใฝ่ศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งนักเรียน นักศึกษาได้ศึกษาหลักสูตร การสอนการทอเสื่อกกเพื่อทราบถึง กระบวนการวิธีการทอเสื่อกกเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของบรรพบุรุษที่สืบทอดมาสู่บุตรหลานในรุ่นหลัง

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านแพ่งหนองเหนือ ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้เขียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลือกขึ้น ส่วนช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่

ที่ 4 – ประถมศึกษาปีที่ 6) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สาระเพิ่มเติม รายวิชา การทอเสื่อกก (ง.23201) ซึ่งจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยนางเพ็ญณี เลื่อมเงิน ครู คศ. 2 โรงเรียนบ้านแพงหนองเหนือ

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทอเสื่อกก เป็นสาระที่เน้นกระบวนการทำงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการออกแบบงานและการทำงานอย่างมีกลยุทธ์โดยใช้กระบวนการทางเทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศตลอดจนนำเทคโนโลยีมาใช้และประยุกต์ใช้ในการทำงาน รวมทั้งการสร้าง พัฒนา ผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่าหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทอเสื่อกก จึงกำหนดการเรียนรู้ที่ยึดกระบวนการจัดการและแก้ปัญหาเป็นสำคัญ บนพื้นฐานของการใช้หลักการและทฤษฎีเป็นหลักในการทำงานและการแก้ปัญหา งานที่นำมาฝึกฝนนั้นเป็นงานเพื่อการดำรงชีวิตในครอบครัวและสังคมงานเพื่อประกอบอาชีพ (เพ็ญณี เลื่อมเงิน 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.24 หนังสือหลักสูตรท้องถิ่นการทอเสื่อกก

ความมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกก ประวัติการทอเสื่อกก การปลูกต้นกก การเตรียมอุปกรณ์ขั้นตอนการทอ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกก และการตลาดและการจัดการ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ เห็นคุณค่าของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมพื้นฐาน

การพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาให้เป็นคนที่สมบูรณ์และสมดุล ทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านวิชาการ วิชางาน และวิชาชีวิต เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สาระการเรียนรู้กลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในการทำงาน ทำงานเป็น รักการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความสามารถในการจัดการ การวางแผนออกแบบการทำงาน สามารถนำเอาความรู้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ และประยุกต์ใช้ในการทำงาน สร้าง พัฒนางาน ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนวิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพของงานและการทำงาน (เพ็ญณี เลื่อมเงิน 2554 : สัมภาษณ์)

กลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงาน อาชีพ และเทคโนโลยี มีทักษะการทำงาน ทักษะการจัดการ สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้อง เหมาะสม คุ่มค่าและมีคุณธรรม สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่องาน ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน อันจะนำไปสู่การให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขร่วมมือและแข่งขันในระดับสากลในบริบทของสังคมไทย

ซึ่งจากเนื้อหาในหนังสือหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทอเสื่อกก สาระสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกก ประวัติการทอเสื่อกก วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการทอ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกกและการตลาดและการจัดการ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ เห็นคุณค่าของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังเป็นการอนุรักษ์สืบทอดการทอเสื่อกกต่อไป

จากแนวทางการอนุรักษ์การทอเสื่อกกดังกล่าวของบ้านแพงมีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้การทอเสื่อกกของบ้านแพงยังคงสามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมได้สืบมาถึงปัจจุบัน

การพัฒนาการทอเสื่อกก

การพัฒนาการทอเสื่อกกที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น วัสดุดิบ เครื่องมือ ลายเสื่อ ผลิตภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อ ซึ่งการพัฒนาในแต่ละประเภทต้องใช้เวลาที่ยาวนาน ซึ่งการพัฒนาจะมีลักษณะของการลองผิดลองถูกจากการเลียนแบบหรือเอาแบบอย่างจากที่อื่นมาเป็นตัวอย่าง หรือจากประสบการณ์ตรง โดยการพัฒนาการทอเสื่อกกของบ้านแพงมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วัสดุดิบ วัสดุดิบที่ใช้ในการทอเสื่อกก คือ เส้นกกแห้ง การปลุกกกเพื่อผลิตเป็นเส้นกกแห้งที่ใช้ในการทอเสื่อกก ส่วนมากกกจะปลูกได้เฉพาะหน้าฝน ปลูกได้ทั่วไปตามที่มีน้ำขังตลอด ตรงที่ไม่มีน้ำขังปลูกกกไม่ได้ ปลูกกกไม่โต ปลูกกกไม่ขึ้นทำให้เส้นกกแห้งขาดแคลนในช่วงหน้าแล้ง เส้นกกแห้งมีไม่เพียงพอในการทอเสื่อ

การปลุกกกจะปลูกเป็นหลุม แต่ละหลุมจะปลูกห่างกันพอประมาณ แต่บางคนจะปลูกกกเป็นหลุมห่างกันมากเกินไป เมื่อกกมีอายุพอที่จะตัดมาจักซอยเพื่อใช้เป็นวัสดุหรือเส้นกกแห้ง กกที่ปลูกหลุมห่างจึงไม่มีความหนาแน่น (ลำต้นกกโตแต่จะมีลำต้นที่ห่างกัน) เมื่อตัดกมาจักซอยแล้วจะได้ปริมาณเส้นกคน้อย แต่ในปัจจุบันการปลุกกกเพื่อผลิตเป็นวัสดุดิบจะปลูกตามแหล่งน้ำต่างๆ เช่น ริมบึง ริมหนอง ริมห้วย ริมบ่อน้ำ และริมคลองชลประทาน โดยปลูกเป็นแปลงซึ่งจะปลูกได้ตลอดปี กกชอบน้ำขังแต่มื่อน้ำแห้งหรือน้อยลงก็จะใช้รดน้ำ ให้น้ำหรือใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำใส่ต้นกกที่อยู่ในแปลง ทำให้มีความสะดวกในการดูแลรักษาต้นกก ถ้าน้ำในแปลงกกมีความเพียงพอ กกก็จะเติบโตเร็วในปีหนึ่งจะสามารถตัดกได้หลายครั้ง การปลุกกกในปัจจุบันนิยมปลูกกกคล้ายกับวิธีปักดำนา ไม่นิยมปลูกเป็นหลุม โดยนำพันธุ์กกที่เป็นหน่อและเหง้ามาปักดำลงในแปลงที่มีการเตรียมดินไว้ ปักดำระยะห่างประมาณ 20-25 เซนติเมตร เมื่อกกโตเต็มที่และแตกหน่อขยายเต็มที่ กกจะขึ้นหนาแน่นและขึ้นเต็มแปลงปลูกก เมื่อตัดกนำมาจักซอยทำให้ได้ปริมาณเส้นกมากกว่าในอดีต (กอบแก้ว สีลาโชติ 2554 : สัมภาษณ์) แต่ถึงกระนั้นในบางครั้งก็ยังคงประสบปัญหาการขาดแคลนกกอยู่ทำให้มีการคิดวิธีที่จะพัฒนาการปลุกกกในรูปแบบใหม่ขึ้นเพื่อให้มีวัสดุดิบใช้อย่างเพียงพอและตลอดไปมีวิธีการดังต่อไปนี้

- **ปลูกกกในท่อระบายน้ำ** ในกรณีที่บางรายที่ท่อถือเป็นอาชีพแต่ไม่มีที่ดินที่ใช้ในการปลูกกก ก็อาจปลูกกกในท่อระบายน้ำ เช่น ท่อคอนกรีตขนาด 60 x 100 เซนติเมตร และท่อคอนกรีตขนาด 100 x 100 เซนติเมตร จะวางท่อระบายน้ำและปลูกกกในบริเวณบ้านหรือบริเวณใกล้บ้าน โดยใช้วิธีการรดน้ำโดยใช้น้ำประปาก็ได้ ไม่ใช้น้ำฝนหรือไม่ใช้น้ำจากธรรมชาติก็ได้เป็นการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกกกซึ่งอาจเป็นวิธีการแก้ปัญหาวัตถุดิบขาดแคลน (สดสี วิชา 2554 : สัมภาษณ์)

- **ปลูกกกในบ่อน้ำเสีย** ในชุมชนแต่ละชุมชนมีบ่อน้ำเสีบรวมของชุมชนและบ่อน้ำเสียของแต่ละครอบครัว ซึ่งถ้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพทอเสื่ออกกแต่ไม่มีที่ดินปลูกกก ก็สามารถปลูกกกได้ในบ่อน้ำเสียของตนเองหรือบ่อน้ำเสีบรวมของชุมชนซึ่งกกสามารถขึ้นและเติบโตได้ในน้ำเสียหรือน้ำสกปรก ซึ่งจะเห็นได้โดยทั่วไป ฉะนั้นจึงเป็นการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกกกได้ และการปลูกกกในน้ำเสียยังเป็นการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีการทางธรรมชาติอีกด้วย (พรธีวรรณ อุดมวิทย์ : สัมภาษณ์)

- **สร้างเครือข่ายในการปลูกกก** การขาดแคลนวัตถุดิบในช่วงหน้าแล้ง อาจใช้วิธีการรณรงค์สร้างเครือข่ายในการปลูกกก โดยการประสานกับทางราชการหรือส่วนราชการที่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการส่งเสริมอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอประชาสัมพันธ์ให้ตำบล หมู่บ้านใกล้ๆ ตำบลแพงและมีระบบน้ำชลประทานปลูกกกให้มากขึ้น สำหรับหมู่บ้านที่ปลูกกกอยู่แล้วส่วนหมู่บ้านที่ยังไม่ปลูกกกก็ให้ทางราชการส่งเสริมสนับสนุนเริ่มปลูกกกแล้วจัดชอยเป็นวัตถุดิบ เป็นเส้นกกแห้ง มาขายให้ชาวบ้านแพงที่ประกอบอาชีพทอเสื่ออกกเมื่อเครือข่ายปลูกกกเพิ่มขึ้น เส้นกกแห้งจะมีเพียงพอในการทอเสื่อ เมื่อวัตถุดิบมากและเพียงพอราคาเส้นกกแห้งก็จะไม่สูงขึ้นและประชาชนชาวบ้านแพงที่ประกอบอาชีพทอเสื่ออกกก็ไม่ต้องเดินทางไปซื้อวัตถุดิบที่ต่างจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งไปซื้อวัตถุดิบที่อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี (สมปอง ชุนบุญมา 2554 : สัมภาษณ์)

2. **เครื่องมือที่ใช้** ในการทอเสื่ออกกเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตเสื่ออกกมีหลายอย่างเช่น กี่ทอ เหล็กสอดดินเสื่อ ฟืม ไม้สอดเส้นกก ไม้รองใต้เสื่อ มีดจักกก ไม้รองนั่ง แผ่นพลาสติกห่อเก็บกก เชือกไนลอนและมีดตัดเชือกและตัดแต่งริมเสื่อ จากการวิจัยพบว่าเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต เสื่ออกกจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ซึ่งบางอย่างก็ไม่มี การเปลี่ยนแปลงเพราะเครื่องมือบางอย่างยังใช้การได้ดีก็ใช้ไปเรื่อยๆ บางอย่างมีปัญหาในการใช้ก็มีการพัฒนา มาเรื่อยจนใช้การได้ดี (บุญเลิศ วิชา 2553 : สัมภาษณ์) เครื่องมือที่มีการเปลี่ยนแปลงมีดังต่อไปนี้

- **กึ่หรือโองสาต** เป็นโครงไม้ที่ใช้สำหรับทอเสื่ออก ในอดีตชาวบ้านใช้ที่กึ่ทอทำจากไม้เนื้ออ่อนหรือไม้ทั่วไป กึ่ทอในอดีตใช้วิธีการตอกลิ้มโดยตอกลิ้มที่โครงไม้ทั้ง 2 ข้างที่หัวกึ่และท้ายกึ่ รวมกันตอกลิ้ม 4 จุด สาเหตุที่ตอกลิ้มเพราะว่าเมื่อทอไปนานๆ เส้นยืนของเสื่อจะยานต้องใช้วิธีตอกลิ้มให้เส้นยืนตึงมากขึ้นจะได้ทอเสื่ออย่างมีความสะดวก ในอดีตใช้กึ่ทอแบบชั่วคราวเพราะการทอเสื่อเพียงเพื่อใช้สอยไม่ได้ทอเพื่อเป็นอาชีพ ดังนั้นเมื่อทอเสื่อพอใช้แล้วก็จะปล่อยกึ่ทิ้งไว้เลย แต่ในปัจจุบันการทอเสื่อกลายเป็นอาชีพประจำ การใช้กึ่ทอต้องทำจากไม้เนื้อแข็งทำเป็นแบบถาวรสามารถยกเคลื่อนย้ายไปไหนมาไหนอย่างสะดวกและไม้เนื้อแข็งมีความทนทานต่อแสงแดดและฝน ปัจจุบันกึ่ทอไม่มีการตอกลิ้มเพราะปัจจุบันคนที่ทอเสื่อสามารถกางเส้นยืนซึ่งเป็นเส้นเอ็นกางได้ตั้งซึ่งทอเสื่อเสร็จทั้งผืนเส้นยืนก็ยังไม่หย่อนและยานเลย (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

- **พื้ม** เป็นเครื่องมือที่ทำจากไม้ เจาจะรู เพื่อให้สอดเส้นยืนเข้าไปในพื้ม แผ่นไม้ที่เรียกว่าพื้มจะใช้กระดูกหรือทอเส้นกกที่สอดเข้าไปในรูพื้ม จากการศึกษาพบว่าในอดีต พื้มที่ใช้ในการทอเสื่อจะเป็นพื้มห่าง (พื้มที่เจาจะรูห่างกัน) เมื่อทอเป็นผืนเสื่อแล้วจะทำให้หมองเส้นยืน ทำให้เสื่อไม่มีความละเอียดและไม่สวยงาม ในปัจจุบันพื้มที่ใช้ในการทอเสื่อทำจากไม้เนื้อแข็ง มีอายุการใช้งานได้นาน เป็นพื้มถี่ (พื้มที่เจาจะรูใกล้กัน) เมื่อทอเสื่อเสร็จผืนเสื่อถ้าเสื่อจากพื้มถี่จะมองไม่เห็นเส้นยืนทำให้เสื่อมีความละเอียดและมีเนื้อแน่นสวยงาม (สมัน พันธินา 2554 : สัมภาษณ์)

- **เอ็นหรือเชือกไนล่อน** ใช้ทำเส้นยืนในการทอเสื่ออกในอดีตใช้ปอกระเจาหรือปอแก้วนำมาพันให้เป็นเส้นเล็กๆ เพื่อสอดเข้ารูพื้มได้ แต่การพันปอแก้วเป็นเชือกนั้นมีความยุ่งยากพอสมควร มีความลำบากพอสมควร ต่อมาจึงเปลี่ยนมาใช้เส้นฟางพันเป็นเส้นยืนแทนปอกระเจาและปอแก้วเป็นเส้นยืนในการทอเสื่ออก ในการใช้เชือกปอและฟางนั้นมีปัญหาในการกางเส้นยืนสำหรับทอเสื่อเพราะเวลากางเส้นยืน เชือกฟางและปอไม่สามารถทำให้ตึงมากๆ ได้ ถ้ากางตึงมากๆ เส้นยืนที่ทำจากปอกระเจาและปอแก้วจะขาด ในปัจจุบันประชาชนที่ทอเสื่อจะนิยมใช้เส้นเอ็นหรือเชือกไนล่อนแทนเพราะเอ็นมีความเหนียวและสามารถยืดหยุ่นได้ด้วย เวลากางเส้นยืนสามารถดึงให้ตึงได้มากๆ และไม่ขาด (ทองมา ธรรมจวงษา 2554 : สัมภาษณ์)

- **สีข้อมเส้นกก** ในการทอเสื่ออกมีความสำคัญมากเพราะเสื่อจะสวยหรือไม่สวยอยู่ที่สีและเทคนิคการข้อม จากการศึกษาพบว่าสีที่ใช้ข้อมเส้นกกในอดีตใช้สีดลัปลเล็กๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายสีข้อมไหม ในปัจจุบันใช้สีข้อมซึ่งเป็นสีเคมีหรือที่เรียกว่าสีวิทยาศาสตร์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศซึ่งข้อมเส้นกกได้ที่ละมากๆ ข้อมง่าย มีความสะดวกและรวดเร็วในการผสมสีและข้อมส่วนในอนาคตรการข้อมสีเส้นกกชาวบ้านแพงมีแนวโน้มจะหันกลับมาใช้สีจากธรรมชาติในการข้อมกก เช่นจากเปลือกไม้ จากต้นไม้และจากผลไม้ แต่ในปัจจุบันยังไม่ใช้สีจากธรรมชาติในการ

ย้อมเส้นกกเพราะสีธรรมชาติผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการใช้ของชาวบ้านผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อกก ถ้าหากใช้สีจากธรรมชาติในการผลิตเสื่อกกคงไม่ทันขาย ซึ่งโดยทั่วไปไม่มีร้านจำหน่ายสีย้อมกกที่เป็นสีธรรมชาติเลย (ทัศนีย์ สิทธิจินดา 2554 : สัมภาษณ์)

- **มิดจักกก** จัก (ภาษาอีสานเรียกว่าส้อย) หมายถึงการชอยกกให้เป็นเส้นแล้วนำไปตากให้แห้งเพื่อเตรียมย้อม ในอดีตมิดที่ใช้ชอยกกคือมิดปลายแหลมเล็ก ๆ ธรรมดาแต่ในปัจจุบันมิดจักกกทำจากใบเลื่อยตัดเหล็กทั่วไป กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 7-10 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งทำให้มีความคมและแหลมเพื่อใช้จักกก โดยในระยะเวลาเท่ากันในการจักกกการใช้มิดจักกกที่ทำจากใบเลื่อยตัดเหล็กจะจักกกได้ปริมาณมากกว่าการจักกกที่ใช้มิดปลายแหลมธรรมดา

- **เทียนไข** เครื่องมืออีกอย่างที่มีความสำคัญในการทอเสื่อ เทียนไขใช้สำหรับทาเส้นยืนให้มีความมันเพื่อง่ายและสะดวกในการทอเสื่อ จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในอดีตเครื่องมือที่ใช้ทาเส้นยืนให้มีความมันคือไขมันจากสัตว์ เช่น ไขมันจากวัว ไขมันจากกระบือหรือไขมันจากสัตว์อื่นนำมาทำเป็นก้อนไว้ทาและถูที่เส้นยืน แต่ในปัจจุบันเพื่อความสะดวกและง่ายในการจัดหา จึงใช้เทียนไขในการทาหรือถูเส้นยืนเพราะซื้อได้ตามท้องตลาดหรือร้านค้าทั่วไป (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

3. **ลายเสื่อ** การทอเสื่อที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จากการสัมภาษณ์พบว่าในอดีตเริ่มทอจากลายธรรมดาพื้นๆ ทั่วไป ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2544 สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่มาสอนการมัดหมี่เสื่อกกให้กับชาวบ้านแพง ทำให้เสื่อกกที่บ้านแพง มีลวดลายสีสันเพิ่มขึ้น สีสันมีความหลากหลายขึ้น มีความสวยงามมากขึ้น มีลายต่างๆ เพิ่มขึ้นหลายลาย การเพิ่มขึ้นของหลายลายทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าให้เสื่อกกอย่างมาก ลายเสื่อต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น เช่น ลายหมี่ 1 ลายหมี่ 2 ลายหมี่ 3 ลายหมี่ขอ ลายหมี่ผสมลายเปีย ลายหมี่ผสมลายกระจับ ลายหมี่ผสมลายเรียบ ลายรูปภาพและลายตัวหนังสือ (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันลายเสื่อลายมัดหมี่ต่างๆ ที่ทอเป็นผืนเสื่อออกมายังขายได้ดีเกือบทุกลาย ซึ่งจากการสอบถามผู้ซื้อเสื่อกกจำนวน 100 คน พบว่ามีประมาณ 54 คนที่ชื่นชอบลายรูปภาพ ลายที่ทอเป็นผืนเสื่อออกมาแล้วมีราคาสูงที่สุดคือลายรูปภาพและลายตัวหนังสือ เหตุผลที่ทั้ง 2 ลายมีราคาแพง เพราะการมัดหมี่ให้เป็นลายรูปภาพและลายตัวหนังสือมีขั้นตอนมัดหมี่ที่ยุ่งยากและซับซ้อนมากและมีความละเอียดมากกว่าที่มัดหมี่จะเป็นลายออกมาได้ตามที่ต้องการ ถึงแม้เสื่อทั้ง 2 ลายที่มีราคาแต่ก็มีลูกค้าสั่งทำอยู่ตลอดเพราะส่วนมากลูกค้าที่สั่งทอเสื่อทั้งลายรูปภาพและลายตัวหนังสือสั่งทอเพื่อเป็นของฝาก ของที่ระลึกหรือเป็นของฝากในโอกาสสำคัญหรือในวันสำคัญแล้วแต่ความ

เหมาะสม เลื่อกลายมัดหมี่รูปภาพและตัวหนังสือมีขั้นตอนการทอการผลิตที่ยุ่งยากและซับซ้อน เลื่อลายมัดหมี่ที่เป็นตัวหนังสือจะมัดคำว่า “ยินดีต้อนรับ” และนิยมมัดหมี่เป็นชื่อ –นามสกุล และตำแหน่งของบุคคลนั้นๆ แล้วแต่โอกาส (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

เลื่อลายมัดหมี่ตัวหนังสือมีราคาต่อผืนประมาณ 1,500 - 4,000 บาท ส่วนลายมัดหมี่รูปภาพจะมีราคาต่อผืนประมาณ 1,000 - 2,000 บาท เลื่อทั้ง 2 ลายส่วนมากจะทอเลื่อที่มีความกว้างประมาณ 1.20 เมตร ยาวประมาณ 2 เมตร ราคาจะแพงและถูกอยู่ที่ความละเอียด สีเส้นและความยากง่ายของลายเลื่อที่มัดและขนาดความกว้างของเลื่อ รวมทั้งความละเอียดของเลื่อด้วย (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

4. **ผลิตภัณฑ์** ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพทอเลื่ออกในชุมชนบ้านแพงพบว่า รูปแบบผลิตภัณฑ์เลื่ออกในอดีตได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากรุ่นสู่รุ่น ความรู้จากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นลูก รุ่นหลาน รูปแบบผลิตภัณฑ์ในอดีตนั้นเป็นฝีมือแบบชาวบ้านไม่มีลวดลาย สีสรรไม่ได้สวยงามหรือทอโดยไม่ได้ย้อมสีเส้นกนก การทอเลื่ออกส่วนมากจะทอเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความกว้างแล้วแต่ความสูง (ยาว) ของด้นก ส่วนความยาวของเลื่อจะมีความยาวเท่ากันคือประมาณ 2 เมตร การทอเลื่ออกที่บ้านแพงในอดีตนั้นทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยและแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เท่านั้น จึงไม่แน่นอน ไม่เน้นความสวยงาม ไม่เน้นทางศิลปะ ไม่มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ในเชิงพาณิชย์หรือในเชิงการค้าในอดีตเพียงแต่ขอให้ได้เลื่อทอออกมาเป็นผืนเท่านั้น ต่อมาเลื่อที่ทอออกมาเป็นผืน บางครั้งในการเดินทางไปสถานที่ต่างๆ ก็มีการนำเลื่อติดตัวไปด้วย แต่เลื่อผืนที่ถือติดตัวไปด้วยผืนใหญ่ มีความกว้างและความยาวพอสมควร ถึงแม้จะเก็บม้วนแล้วก็ตาม ยังถือเกาะกะ ไม่สะดวกในการถือไม่สะดวกในการเดินทาง ต่อมาชาวบ้านผู้ใช้เลื่อเริ่มมองเห็นว่าเพื่อความสะดวกในการถือในการเดินทางไปไกลหรือเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ควรจะมีวิธีการแปรรูปเลื่อให้เป็นกระเป๋าจึงเกิดการผลิตเลื่อพับขึ้น (เลื่อกระเป๋า) (อมรรัตน์ วงศ์งามสุข 2554 : สัมภาษณ์)

จากนั้นก็เริ่มมีการนำเลื่ออกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น เลื่อ กระเป๋า รองแก้ว รองจาน เลื่อพับลายมัดหมี่ต่าง ๆ ที่นอนบุฟองน้ำ หมอนอิง ลายมัดหมี่ ม่านกันแดด กระเป๋าถือ เข็มขัด แฝมใส่เอกสาร เลื่อบุฟองน้ำ เลื่อนั่งสมาธิ หมอนข้างลายมัดหมี่ ถึงขยะ ฉากกั้นห้อง หมวก โคมไฟ ที่ใส่ซองจดหมาย พวงกุญแจ ที่ใส่ไม้จิ้มฟันกล่องใส่ทิชชูและรองเท้า ซึ่งจากการสอบถามผู้ซื้อผลิตภัณฑ์จำนวน 100 คน พบว่า 62 คน ที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ อื่นๆ นอกเหนือจากเลื่อ

การคัดเลือกเสื่อมาแปรรูปต้องเลือกเสื่อที่มีลายสวยงาม มีสีสวยงาม มีเนื้อแน่น เส้นกทที่ทอมีความละเอียดและมองไม่เห็นเส้นยืน (ในล่อน) การแปรรูปเสื่อตกเป็นผลิตภัณฑ์เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับเสื่อตกและเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นลายมัดหมี่ที่มัดหมี่มีความซับซ้อน มัดหมี่ยุ่งยาก ลายสวยงามและมีความละเอียด ราคาแพงกว่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นลายพื้นๆ ธรรมดาทั่วไป ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปแต่ละชนิดจะผลิตมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด (บุญเพ็ง การระดา 2554 : สัมภาษณ์) เห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากเสื่อตกในชุมชนบ้านแพง แต่ละชนิดมีจำนวนมากน้อยไม่เท่ากันและมีการปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยอยู่เสมอ (อมรรัตน์ วงศ์งามสุข 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.25 ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่แปรรูปจากเสื่อตก

ในปัจจุบันการแปรรูปเสื่อตกเป็นผลิตภัณฑ์ที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม แปรรูปเพิ่มมากขึ้นหลายชนิด เช่น กระเป๋าถือ กระเป๋าเงิน ถังขยะแฉกกัน เจ็มขัด หมวก แฝ้มใส่เอกสาร ที่นอนบุฟองน้ำ ที่ใส่ซองจดหมาย พวงกุญแจ ก่องใส่ไม้จิ้มฟัน ฉากกั้นห้อง เสื่อนั่งสมาธิ ก่องทิชชู หมอนและรองเท้า

ผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นหลายชนิด เพราะผู้บริโภคหรือลูกค้ามีความต้องการให้เพิ่มผลิตภัณฑ์หลายชนิดขึ้นตามประโยชน์ใช้สอยหรือตามความจำเป็นผลิตภัณฑ์จากกกที่เพิ่มขึ้นหลายชนิดเป็นผลมาจากเลือกเป็นสินค้า OTOP ประจำตำบลแพงที่มีชื่อเสียงระดับประเทศและต่างประเทศในเรื่องความสวยงามและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ราคาไม่แพง ประกอบกับ ในช่วง พ.ศ. 2544 ทางรัฐบาลไทยได้เริ่มส่งเสริมสินค้า OTOP โดยให้ทุกตำบลผลิตสินค้าที่ชาวบ้านในตำบลผลิตมาก กำหนดให้เป็นสินค้า OTOP ประจำตำบลต้องดำเนินการให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นในตำบลหรือที่เรียกว่าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตำบลแพงโดยชาวบ้านแพงได้กำหนดให้ผลิตภัณฑ์จากกกเป็นสินค้า OTOP ประจำตำบลแพงและทางราชการได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมอย่างเต็มที่ ผลิตภัณฑ์จากกกจึงโด่งดังไปทั่วประเทศ ผลิตภัณฑ์จึงถูกผลิตเพิ่มขึ้นหลายชนิดตามความต้องการของตลาด (เพ็ญศรี อัครสุนย์ 2554 : สัมภาษณ์)

5. บรรจุภัณฑ์ (Packing) ในอดีตการทอเลือกทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ทอเพื่อการค้าหรือการพาณิชย์แต่อย่างใดจึงไม่มีบรรจุภัณฑ์หรือหีบห่อ ต่อมาการทอเลือกได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จากเลือกฝืนได้พัฒนาโดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากมายหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันการทอเลือกเพื่อการค้าและการพาณิชย์ หากใครเข้าสู่ครอบครัวสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับครอบครัว ให้กับชุมชนให้กับสังคม เมื่อเกิดการทอเลือกเพื่อการค้าทำให้เกิดแนวคิดในการบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อความสะดวกในการซื้อขาย เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จึงเกิดการพัฒนารับรู้ภัณฑ์ขึ้น ผลิตภัณฑ์ที่บรรจุหีบห่อหลายอย่างเช่น รองแก้ว รองจาน เลื่อกระเป่า (เลื่อพับ) เลื่อฝืน ที่นอนบุฟองน้ำและเลื่อบุฟองน้ำ ผลิตภัณฑ์ที่บรรจุหีบห่อจะมีความสวยงามขึ้น คุณดีขึ้นและมีมาตรฐานขึ้น เวลาขายจึงมีราคาเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 10-20 การบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ต่างๆ นอกจากเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าแล้วยังมีความสะดวกในการซื้อและขายและเก็บสินค้าตลอดจนมีความสะดวกในการถือติดตัวในการเดินทางไปสถานที่ต่างๆ (ประเทือง เกตุธา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2.26 บรรจุภัณฑ์

6. สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่าในอดีตการทอเสื่อกกทอเพื่อประโยชน์ใช้สอย เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งแลกเปลี่ยนอาหารภายในชุมชน หมู่บ้าน ตำบลเดียวกันและตำบลใกล้เคียง ในอดีตเมื่อไม่มีการทอเสื่อเพื่อจำหน่ายจึงไม่มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ต่อมาเมื่อมีการทอเสื่อเพื่อการค้า แต่ยังไม่มากก็เริ่มมีสถานที่จำหน่ายสินค้าบ้างแต่ยังไม่มากเท่าไร สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ คือ ร้านค้า ซึ่งร้านค้าส่วนตัวภายในหมู่บ้านแพ่ง ร้านค้าแต่ละร้านจะซื้อเสื่อกกจากชาวบ้านที่เป็นผืนแล้วนำมาแปรรูปเป็นเสื่อกระเป่า (เสื่อพับ) ในการแปรรูปเสื่อกกในอดีตจะแปรรูปเป็นเสื่อกระเป่าอย่างเดียวเท่านั้น ยังไม่ได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่น (ชวนพิศ อวบน้ำ 2554 : สัมภาษณ์) ซึ่งในอดีตมีร้านค้าเพียง 3 ร้านเท่านั้นที่จำหน่ายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์ คือ

1. นายเหลี่ยม อวบน้ำ บ้านเลขที่ 33 หมู่ 1 บ้านแพ่ง ตำบลแพ่ง
2. นายทองมา ธรรมวงษา บ้านเลขที่ 146 หมู่ 1 บ้านแพ่ง ตำบลแพ่ง
3. นางสาวฉวีวรรณ วันดี บ้านเลขที่ 58 หมู่ 1 บ้านแพ่ง ตำบลแพ่ง

ต่อมารการทอเสื่อเริ่มมีการพัฒนามากขึ้น การแปรรูปเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์เริ่มมีมากขึ้นตามไปด้วย ร้านค้าหรือสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ก็มากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันได้มีร้านค้าหรือสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นมากมายทั้งของส่วนบุคคล (ร้านค้าส่วนตัว) และของกลุ่ม (ร้านค้าของกลุ่ม) ซึ่งสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งหลายล้วนแล้วแต่ประกอบกิจกรรมที่เหมือนกันคือซื้อเสื้อผ้าจากชาวบ้านมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ออกจำหน่ายให้กับลูกค้า โดยสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือร้านค้าในปัจจุบันที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับเสื้อผ้าซึ่งเป็นผู้ประกอบการส่วนบุคคลในบ้านแพง หมู่ที่ 1 ตำบลแพง มีหลายร้านดังนี้

1. นายทองมา ธรรมวงษา บ้านเลขที่ 146 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
2. นางประเทือง เกตุยา บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
3. นางสมปอง ชุนบุญมา บ้านเลขที่ 120 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
4. นางสาวทอง วันทา บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
5. นางทองคำ สารสังข์ บ้านเลขที่ 183 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
6. นางวาสนา บุรณะ บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
7. นางเพ็ญศรี อัครคุณย์ บ้านเลขที่ 212 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
8. นางอมรรัตน์ วงศ์งามสุข บ้านเลขที่ 182 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
9. นางทองพูน รักษาเคน บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
10. นางจันทร์ คุ้มศาสตร์ บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง

สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกอกที่เป็นกลุ่ม ที่ดำเนินการในรูปแบบของกลุ่มมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่ม มีระเบียบข้อบังคับกลุ่ม มีการร่วมทุน มีการแบ่งผลกำไรให้กับสมาชิก ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันคือร่วมทุนซื้อเสื้อผ้าจากผู้ทอเสื้อผ้าแล้วมาแปรรูปออกจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม ซึ่งในชุมชนบ้านแพงสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกอกที่เป็นกลุ่มมีดังนี้

- **กลุ่มทอเสื้อผ้าตำบลแพง หรือกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพง** ประธานกลุ่มคือนางชวนพิศ อวบน้ำวน ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่ที่ศูนย์ OTOP ตำบลแพงหรือศูนย์ทอเสื้อผ้าตำบลแพง (ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

- **กลุ่มสตรีดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์จากกอก** ประธานกลุ่มคือนางสาวฉวีวรรณ วันดี ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

- **กลุ่มหัตถกรรมบ้านแพง** ประธานกลุ่มคือนางสัมพันธ์ ชาญศึก ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

- **กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง** ประธานกลุ่มคือนางอุดม พินหอม ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มทั้ง 4 กลุ่มเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากเปลือกซึ่งมีลูกค้าทั้งชาว
ขาประจำเดินทางมาซื้อสินค้าอยู่ตลอดเป็นกลุ่มที่รองรับลูกค้าจากทั่วสารทิศ

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแพง พบว่า ในอนาคตเรื่องสถานที่
จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกกทุกท่านจะพยายามส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลืออย่างเต็มที่ โดยจะ
จัดสรรงบประมาณสร้างสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในลักษณะเป็น “โซนิง (Zoning)” ซึ่งเป็น
สถานที่รวมผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาขายในสถานที่เดียวกันและจัดแบ่งเป็นเขตๆ เพื่อความสะดวก
สวยงามเป็นระเบียบ เป็นการง่ายต่อลูกค้า ต่อผู้ที่มาซื้อสินค้าจากบ้านแพงมาที่เดียวสามารถเลือก
ซื้อผลิตภัณฑ์ได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปซื้อสินค้าหลายที่เพราะในบ้านแพง
ร้านขายผลิตภัณฑ์แต่ละร้านอยู่ห่างกันพอสมควรกว่าจะได้สินค้าแต่ละอย่างทำให้เสียเวลา (ยุทธภูมิ
กูร์ตัน 2553 : สัมภาษณ์)

การจัดโซนิง โดยการนำของนายอำเภอโกสุมพิสัยและผู้ว่าราชการจังหวัด
มหาสารคามแนะนำว่าควรจัดในสถานที่ที่เหมาะสม ติดถนนสายหลักคือถนนสาย 208
มหาสารคาม-ขอนแก่น ซึ่งบ้านแพง หมู่ที่ 1 ตำบลแพง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ติดถนนหลวง
สาย 208 มหาสารคาม-ขอนแก่น จึงเป็นการดีที่ควรจะริบดำเนินการโดยเร็วเพราะเป็นการอำนวยความสะดวก
ให้กับลูกค้าและเป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโตต่อไป (ทองทวี พิมเสน 2554 :
สัมภาษณ์)

7. ปัญหาจากผลิตภัณฑ์และการแก้ไขเพื่อการพัฒนา ปัญหาที่พบที่ผ่านมามีอยู่
ด้วยกันหลายปัญหา และผู้ผลิตก็พยายามหาทางแก้ไขอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาการทอเปลือกให้มี
คุณภาพดีขึ้น เช่น

7.1 ผลิตภัณฑ์ขึ้นรา ผลิตภัณฑ์จากกกทุกอย่างเมื่อโดนความชื้น โดนละอองน้ำ
หรือโดนน้ำจะทำให้เกิดราที่ผลิตภัณฑ์ เป็นปัญหาที่แก้ยังไม่หายสำหรับผู้ซื้อและผู้ขาย จากการ
สัมภาษณ์พบว่าปัญหาเชื้อราเป็นปัญหาที่สำคัญเป็นปัญหาที่ยังไม่มีวิธีป้องกันที่ดีนัก นอกจากนี้
ไม่ให้อายุผลิตภัณฑ์โดนน้ำโดนละอองน้ำและเก็บผลิตภัณฑ์ไว้ในที่มิดชิด ในอดีตสำนักงานพัฒนา
ชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยได้จัดสรรงบประมาณซื้อเครื่องอบเส้นกกแห้งให้กับกลุ่ม OTOP ตำบล
แพง เพื่อมาทดลองอบเส้นกกแห้งแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นรา โดยนำเส้นกกที่ย้อมแล้วเข้าอบใน
ตู้อบ แล้วจึงนำมาทอเป็นเสื่อผืน โดยคิดว่าจะแก้ปัญหาการขึ้นราของผลิตภัณฑ์แต่ก็แก้ปัญหา
ไม่ได้เพราะเส้นกกที่ย้อมแล้วผ่านเครื่องอบแล้วต้องนำมาพรมน้ำให้มีความนุ่มพอดีก่อนทอ ถ้าไม่
พรมน้ำให้นุ่มก่อนทอเสื่อที่ทอออกมาจะทอไม่ได้ มองเห็นเส้นย่น เนื้อไม่แน่น ดูแล้วไม่สวยงาม
เส้นกกที่ผ่านเครื่องอบเมื่อทอเป็นเสื่อผืนแล้วอายุการใช้งานจะสั้นกว่าเสื่อที่ทอด้วยเส้นกกที่ไม่ได้

ผ่านเครื่องอบเพราะเส้นกักที่ผ่านเครื่องอบจะกรอบและแห้งไม่ทนทานชำรุดเร็ว (บุญสัว สิทธิจันดา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.27 การป้องกันและแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นราโดยการใส่แป้งขัดแล้วนำไปตากแดด

การแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นราแบบถาวรยังแก้ปัญหาไม่ได้แก้ไขเฉพาะแบบชั่วคราวหรือปัญหาเฉพาะหน้าโดยวิธีการนำผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรามาขัดโดยแป้งลวดหรือแป้งซักผ้า ขัดตรงที่เชื้อขึ้นราขัดออกให้หมดแล้วสลับให้ฝุ่นรอกจากเนื้อเชื้อให้หมด แล้วนำเชื้อไปตากแดดให้ความร้อนจากแสงอาทิตย์ฆ่าเชื้อราให้ตายแล้วนำผลิตภัณฑ์มาเก็บไว้ในที่มิดชิดไม่มีความชื้น

ในอนาคตประชาชนผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่ออก ผู้ดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์กรวมทั้งกลุ่มต่างๆในชุมชนบ้านแพงมีความต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องเชื้อราที่เกิดกับผลิตภัณฑ์จากกกมาให้ความรู้และวิธีปฏิบัติ ในการป้องกันและแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นรา (ศิริพันธ์ ชุ่มด้วง 2554 : สัมภาษณ์)

7.2 คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ การทอเสื่ออกและการแปรรูปเสื่ออกเป็นผลิตภัณฑ์ มีผู้ผลิตมากมายหลายคนและหลายๆ กลุ่มในชุมชนบ้านแพง จึงมีปัญหาในเรื่องคุณภาพหรือเรียกว่าควบคุมคุณภาพไม่ได้ บางคนทอเสื่อและแปรรูปผลิตภัณฑ์ออกมาสวยงามมีคุณภาพ บาง

คนทอเสื่อและแปรรูปผลิตภัณฑ์ออกมาไม่สวยงาม จึงเป็นปัญหาที่คนในชุมชนต้องร่วมกันแก้ปัญหา ต้องร่วมกันรณรงค์ทอเสื่อและแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้สวยงาม มีคุณภาพเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมาขายได้ง่าย ขายได้มาก และขายได้ราคา ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจของชุมชน (จันทร์ กุ่มศาสตร์ 2554 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่าคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นตัวกำหนดตลาด โดยใครที่ทอเสื่อออกมามีสีสันสวยงาม เนื้อแน่น มีความละเอียดจะขายได้ง่ายมีพ่อค้าหรือร้านค้ามาวางเงินมัดจำเพื่อซื้อเสื่อไว้ล่วงหน้า ถ้านำเสื่อที่มีความสวยงามมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปก็จะมีคุณภาพสวยงาม มีความละเอียด ผลิตภัณฑ์ก็จะขายได้ง่ายขายได้ราคา คุณภาพของผลิตภัณฑ์ย่อมเป็นตัวกำหนดตลาดไปในตัวของมันเอง ในอนาคตทางผู้นำชุมชนจะพยายามรณรงค์บอกกล่าวให้ผู้ผลิตเสื่อและผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากกทำให้มีคุณภาพคงที่ และคุณภาพดียิ่งขึ้น (บุญเล็ง ชัยลีนฟ้า 2554 : สัมภาษณ์)

7.3 ราคา ในอดีตราคาเสื่อที่ทอออกมามีราคาไม่สูงนัก (ราคาถูก) ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาในเรื่องของสีและคุณภาพ ราคาเริ่มสูงขึ้น ปัจจุบันเมื่อมีการมัดหมี่เสื่อทำให้เป็นลายต่างๆ ตามความต้องการได้ราคาเสื่อและผู้ผลิตต่างๆ สูงขึ้นอีกเป็นที่น่าพอใจของผู้ผลิต แต่ก็มีปัญหาคือเมื่อผู้ผลิตเสื่อและผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์ออกมาเกินไป จะทำให้ราคาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ถูกลง (สมบัติ แก่นสุวรรณ 2553 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและกลุ่มต่างๆ พบว่าแนวทางในการแก้ปัญหาเรื่องราคาสินค้าคือผู้ประกอบการและกลุ่มต่างๆ ต้องสะสมหรือสต็อกเสื่อไว้ให้มากๆ แล้วค่อยๆ ระบายสินค้าออกในลักษณะไม่มากไม่น้อยเกินไป คงเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องราคาสินค้าได้ในระดับหนึ่ง ในอนาคตผู้นำชุมชนและผู้บริหารชุมชนต้องการให้ภาครัฐช่วยจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้น เพราะตลาดจำหน่ายสินค้ากับราคาสินค้าเป็นของคู่กัน เมื่อมีตลาดมากก็จำหน่ายสินค้าได้มากและเรื่อยๆ ราคาสินค้าก็จะไม่ตก

8. ลายเสื่อ เริ่มแรกในการทอเสื่อจากต้นปรีอ (ต้นฝื่อ) ไม่นิยมทอเป็นลายจะทอเป็นสีเดียวตลอดผืน ซึ่งส่วนมากจะทอเสื่อจากต้นปรีอที่ไม่ได้ย้อม เมื่อจัก (สอย) ต้นปรีอแล้วนำไปตากให้แห้งนำมาทอได้เลย ชาวบ้านจะนิยมเรียกว่า “เสื่อขาว” (เสื่อขาวหรือขาวนวน) ต่อมาเริ่มมีการย้อมเส้นปรีอที่จักแล้วให้เป็นสีต่างๆ ตามที่ความต้องการ เช่น สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน และสีดำ เพื่อให้เสื่อที่ทอออกมามีสีสันและลวดลายที่สวยงามขึ้นกว่าเดิม (สองสี พลเชียงสา 2554 : สัมภาษณ์) ถึงแม้จะมีการเริ่มย้อมสีเส้นปรีอแล้วแต่ยังมีชาวบ้านอีกมากยังทอเสื่อสีเดียวกันตลอดผืน เช่น สีแดงตลอดทั้งผืนหรืออาจใช้เส้นปรีอที่ย้อมเป็นสีต่างๆ ทอกันไว้ที่หัวเสื่อและตีนเสื่อของเสื่อที่ทอเป็นสีขาวตลอดทั้งผืนหรืออาจใช้สีต่างๆ สลับสีกันเฉพาะหัวเสื่อ

และตีนเสือ ภาคกลางเรียกว่า เขิงเสือหรือชายเสือ (พระมหาวีฑูรย์ เขินกระโทก 2551 : 113) ซึ่งเสือที่ทอสีเดียวกันตลอดทั้งผืนเรียกว่า “เสื่อลายเรียบหรือลายพื้น” เป็นลายเสื่อลายเริ่มแรกของการทอเสื่อจากต้นปรีอ

ต่อมาการทอเสื่อที่บ้านแพง เริ่มมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนจากการทอเสื่อจากต้นปรีอมาเป็นการทอเสื่อจากต้นกก เริ่มมีการทอเสื่อเป็นลายต่างๆ หลากหลาย ลายเสื่อกกลายเริ่มแรกคือ “ลายหมากจับ” และประยุกต์เป็นลายต่างๆ หลากสีอีกหลายหลาย ซึ่งแยกเป็นลายต่างๆ ได้ 7 แบบคือ ลายหมากจับ ลายพื้นปลาหรือพื้นเลื้อย ลายพื้นหรือลายเรียบ ลายตารางหรือลายหมากรุก ลายล่อง ลายริ้วสลับ ลายบาหรือลายบาตา (ฉลาด วันดี 2554 : สัมภาษณ์)

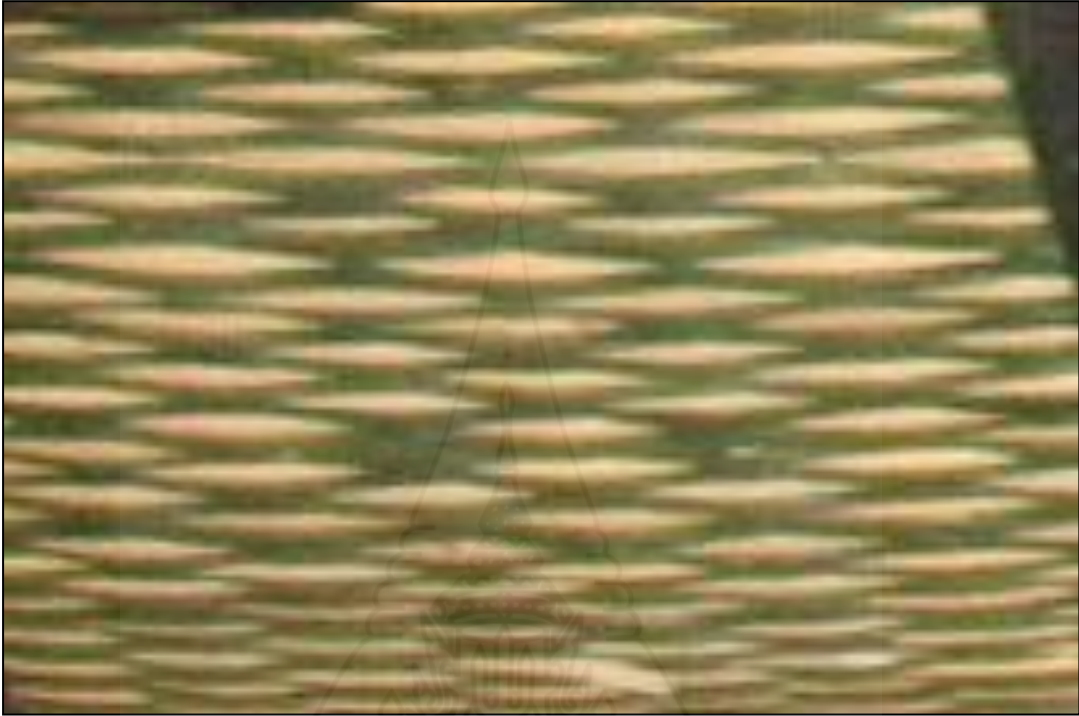
1) ลายหมากจับ ชาวบ้านนิยมทอลายหมากจับหนึ่ง ลายหมากจับสองและลายหมากจับสาม ซึ่งเป็นลายเสื่อกกลายแรกที่ชาวบ้านทอเสื่อกกเป็นลาย ลายหมากจับทั้ง 3 ลายใช้สีหลายสีในการย้อมเส้นกก เช่น สีแดง สีดำ สีเหลือง สีเขียวและสีน้ำเงิน รวมทั้งเส้นกกที่ไม่ได้ย้อมสี (สีขาว) เส้นกกทุกสีทอเป็นเสื่อลายหมากจับได้ทั้งนั้นลายหมากจับทั้ง 3 ลายในเสื่อ 1 ผืนส่วนมากจะใช้เส้นกก 2 สีคู่กันเช่น ดำแดง เหลืองแดง เขียวแดง เขียวขาว เขียวเหลือง น้ำเงินเหลือง ขาวดำและขาวแดง ลายหมากจับ ทุกลายเมื่อทอเป็นผืนแล้ว ลายหมากจับสีดำแดงจะมีราคาแพงที่สุด ในการทอเสื่อลายหมากจับทั้ง 3 ลาย ถ้าเรียกชื่อสีใดขึ้นหน้าก่อนจะใช้เส้นกกสีที่เรียกขึ้นหน้าก่อนมากกว่าสีเส้นกกที่เรียกชื่อตามหลัง เช่น ลายหมากจับดำแดงหนึ่งเวลาทอเป็นลายเสื่อกก็จะใช้เส้นกกสีเหลืองมากกว่าสีแดง ลายหมากจับน้ำเงินขาวสาม เวลาทอเป็นลายเสื่อกก็จะใช้เส้นกกสีน้ำเงินมากกว่าเส้นกกสีขาว สำหรับวิธีการทอเสื่อลายหมากจับทั้ง 3 ลาย มีดังนี้

1. ลายหมากจับดำแดงหนึ่ง ทอเริ่มจากเส้นกกเส้นที่ 1 สีดำ เส้นกกเส้นที่ 2 ก็สีดำ เส้นกกเส้นที่ 3 สีแดง เส้นกกเส้นที่ 4 สีดำและเส้นกกเส้นที่ 5 สีดำจบลาย แล้วขึ้นลายเหมือนเดิมใหม่ ทอไปเรื่อยๆ จนเสร็จผืน

2. ลายหมากจับเหลืองแดงสอง ทอเริ่มจากเส้นกกเส้นที่ 1 สีเหลือง เส้นกกเส้นที่ 2 สีเหลือง เส้นกกเส้นที่ 3 สีแดง เส้นกกเส้นที่ 4 สีเหลือง เส้นกกเส้นที่ 5 สีแดง จบปลาย แล้วขึ้นลายเหมือนเดิมใหม่ ทอไปเรื่อยๆ จนเสร็จผืน

3. ลายหมากจับน้ำเงินขาวสาม ทอเริ่มจากเส้นกกเส้นที่ 1 สีน้ำเงิน เส้นกกเส้นที่ 2 สีน้ำเงิน เส้นกกเส้นที่ 3 สีขาว เส้นกกเส้นที่ 4 สีน้ำเงิน เส้นกกเส้นที่ 5 สีขาว เส้นกกเส้นที่ 6 สีน้ำเงิน เส้นกกเส้นที่ 7 สีขาว จบลาย แล้วขึ้นลายเหมือนเดิมทอไปเรื่อยๆ จนเสร็จผืน

ลายหมากจับสีอื่นนอกเหนือจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ก็จะมีวิธีการทอเหมือนกันกับที่กล่าวมาเพียงแต่เปลี่ยนสีเส้นกกเท่านั้น (ทองพูน รักษาเคน 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.28 ลายหมากจับ

2) ลายพื้นปลาหรือพื้นเลื่อย ลักษณะคล้ายกับลายหมากจับในตอนเริ่มทอลายเพียงแต่ทอต่อไปใช้เส้นกกสีที่เป็นเส้นก้นให้ได้ 10 เส้นขึ้นไป เช่น ลายพื้นปลาคำขาว (ทองพูน รักษาเคน 2554 : สัมภาษณ์)

3) ลายพื้นหรือลายเรียบ เป็นเนื้อที่ใช้เส้นกกสีเดียวกันทอตลอดทั้งผืน ไม่มีการสลับสีหรือเปลี่ยนสีเส้นกกในเนื้อหนึ่งผืน เช่น ถ้าใช้เส้นกกสีดำทอก็เรียกว่า เนื้อสีดำลายเรียบ ถ้าใช้เส้นกกสีแดงทอก็เรียกว่าเนื้อสีแดงลายเรียบถ้าใช้เส้นกกสีน้ำเงินทอก็เรียกว่า เนื้อสีน้ำเงินลายเรียบ แต่ถ้าใช้เส้นกกที่ยังไม่ย้อมสีเรียกว่า สีขาวลายเรียบ (ฉลาด วันดี 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.29 ลายพื้นหรือลายเรียบ

4) ลายหมากรุกหรือลายตาราง เป็นเส้นที่มีลายเป็นช่องสี่เหลี่ยมสลับกันไปมาซึ่งเกิดจากการร้อยเส้นยืน โดยเว้นช่องรูพิมพ์ไว้ 1 รู สลับต่อเนื่องกันไปจนสุดพิมพ์ การสอดเส้นกกเข้าไปในรูพิมพ์จะใช้เส้นกก 2 สี ทอสลับกันไป เช่น ลายตามรางขาวแดง ก็สอดเส้นกกสีขาว 1 เส้น ต่อมาก็สอดเส้นกกสีแดง 1 เส้น ทอสลับกันไป จนได้ความยาวเท่ากับความกว้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือเท่าตาหมากรุกแล้วจึงแยกสายเส้นโดยสอดเส้นกกสีสุดท้ายซ้ำอีกครั้ง แล้วทอเหมือนเดิมไปเรื่อยจนเสร็จสิ้น หรืออาจเปลี่ยนเป็นสีอื่นๆ ก็ได้ แต่ทุกลายหมากรุกจะใช้เส้นกก 2 สี เท่านั้น (ราตรี สารสังข์ 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.30 ลายหมากรุกเล็ก

5) **ลายล่อง** ในการทอเนื้อล่องใช้เส้นกกที่ย้อมแล้ว 2 สี ในการทอสอดเส้นกกสลับสีกันไปตลอดผืน ในการสอดเส้นกกต้องสอดส่วนที่เป็นลำต้นกกและส่วนที่เป็นปลายกก จะอยู่คนละข้างของขอบเนื้อตลอดไป เช่น การทอเนื้อล่อง ดำแดง วิธีการทอ ทอเริ่มจากเส้นกกเส้นที่ 1 สีดำ โดยการสอดเส้นกกสีดำในส่วนที่เป็นลำต้นกกเข้าไปในฟืม เส้นกกเส้นที่ 2 สีแดง โดยการสอดเส้นสีแดงในส่วนที่เป็นปลายกกเข้าไปในฟืม เส้นกกเส้นที่ 3 สีดำ เส้นกกเส้นที่ 4 สีแดง ทอสลับกันไปเรื่อยๆ จนเสร็จผืน (บุญเพ็ง การระดา 2554 : สัมภาษณ์)

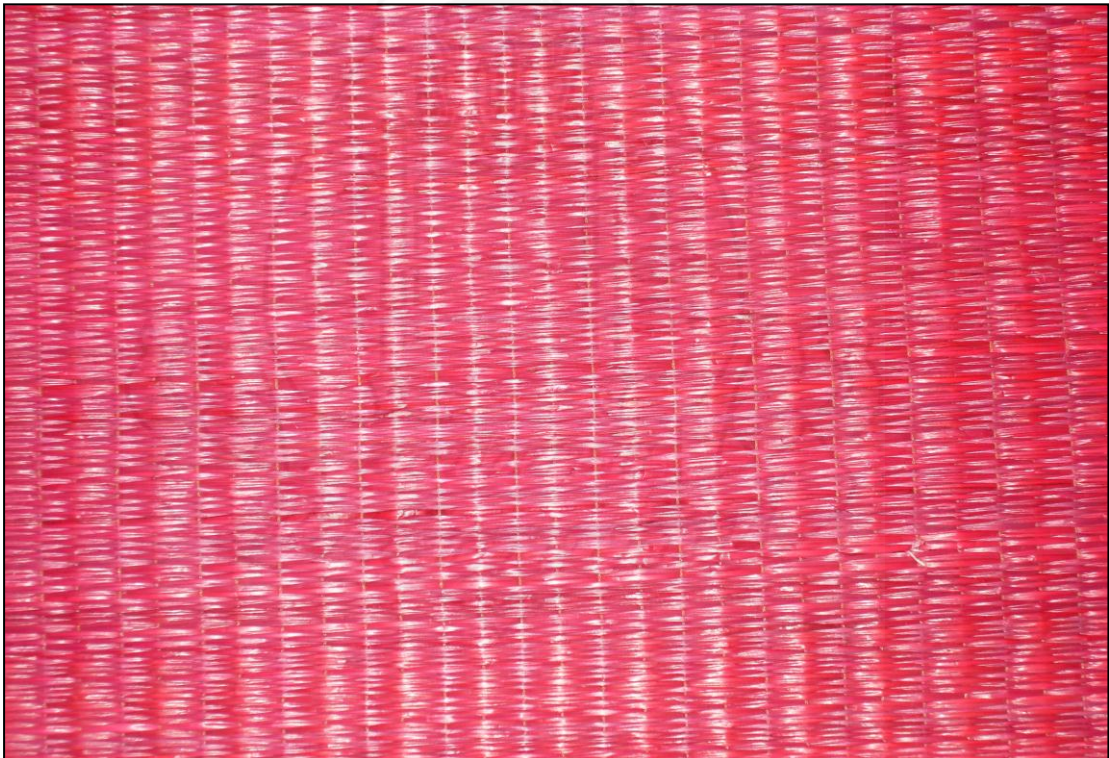
6) **ลายริ้วสลับ** เป็นการทอเนื้อที่นำลายต่าง ๆ หลายลายมาทอสลับกัน เช่น ลายหมากรุกจับทอสลับกันลายเรียว ลายพื้นปลาสลับกับลายเรียว ลายพื้นปลาสลับกับลายหมากรุกจับ และนำลายอื่นๆ ซึ่งหลายลายมาทอสลับกันในเนื้อหนึ่งผืนซึ่งเป็นการผสมผสานของลายเนื้อหรือที่เรียกว่าเป็นการไขว้ลายเนื้อ (บุญเพ็ง การระดา 2554 : สัมภาษณ์)

7) **ลายบา (ลายบาตา)** คำว่า “บา” ภาษาอีสานหมายถึงการเว้นระยะคำว่า “ตา” หมายถึงการทำให้เกิดช่องในการทอเนื้อ ซึ่งเกิดจากการร้อยเส้นยืนเว้นช่องรูฟืม 1 รู ร้อยรูต่อไป 3-4 รูจึงเว้นช่องรูฟืมเหมือนเดิม ทำอย่างนี้สลับกันไปตลอดฟืม (ไกรรัตน์ แก้วตา 2554 : สัมภาษณ์) เนื้อลายบาตาในการใช้สีใช้ได้ทุกสีแล้วแต่ความชอบและความพอใจของผู้ทอ

ปัจจุบันการทอเสื่อกกที่บ้านแพงมีการพัฒนาและประยุกต์ในเรื่องของลายเสื่อให้มีความสวยงามและลวดลายหลากหลายขึ้น แต่บางลายที่ทอในอดีตยังมีการอนุรักษ์ไว้ ยังมีการทออยู่ในปัจจุบัน เช่น ลายเรียบ ลายหมากจับหนึ่ง ลายหมากจับสอง ลายหมากจับสาม ลายหมากจับหนึ่งถ้าใช้เส้นกกสีขาวในการทอจะทำให้มองเห็นสีขาวชัดเจนคล้ายกับเมล็ดข้าวสาร ซึ่งส่วนมากเรียกว่า ลายเมล็ดข้าวสาร ลายเสื่อกกในปัจจุบันเพิ่มขึ้นมากมายหลายลายและลายที่ชาวบ้านทอในปัจจุบันมีดังนี้ ลายเรียบ ลายหมากจับ ลายเปีย ลายมัดหมี่ ลายมัดหมี่ผสมลายเปีย ลายมัดหมี่ผสมลายเรียบ ลายมัดหมี่ผสมลายหมากจับ ลายรูปภาพต่างๆ และลายตัวหนังสือ

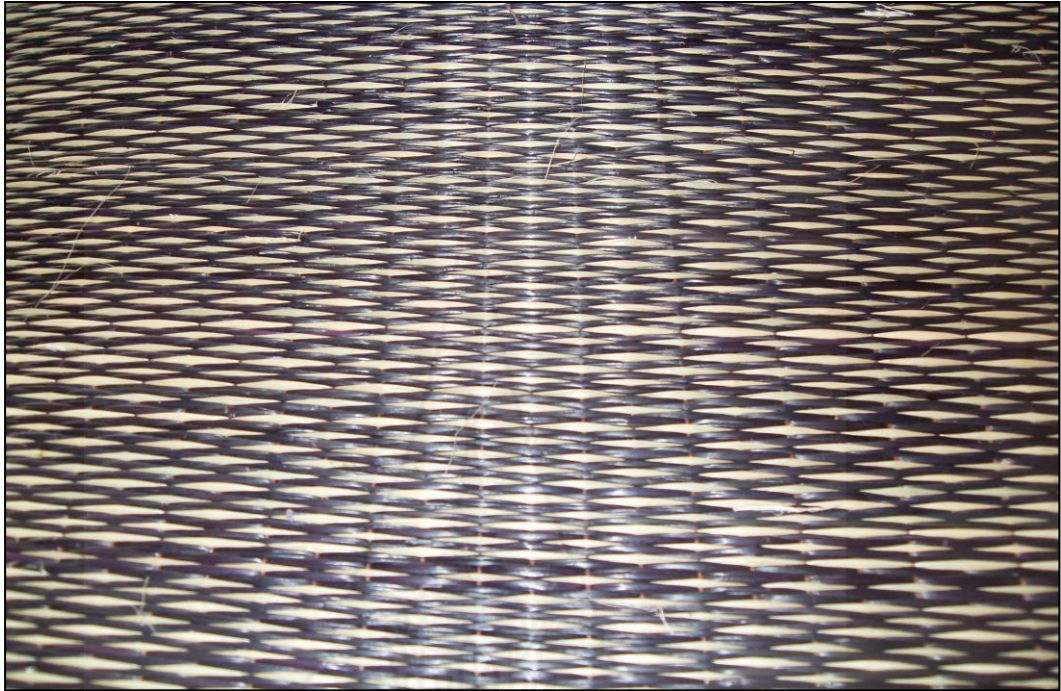
การออกแบบลายเสื่อกกได้พัฒนาเรื่อยมาและสามารถประยุกต์เป็นลายต่างๆ ได้มากมายแต่ที่นิยมที่สุดและขายดีที่สุดเมื่อทอเป็นพื้นเสื่อแล้วคือ ลายเปีย และลายมัดหมี่ (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์) รายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ลายเรียบหรือลายพื้น ยังทอเหมือนกับการทอในอดีต แต่มีการเพิ่มสีเพื่อให้ดูสวยงามขึ้น (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.31 ลายเรียบหรือลายพื้น

2) ลายหมากจับ ทั้งลายหมากจับหนึ่ง ลายหมากจับสองและลายหมากจับสาม
ยังทอเหมือนกับการทอในอดีต (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.32 ลายหมากจับ

3) ลายเปีย การทอเสื่อกกให้เป็นลายเปียเกิดจากการเปียเส้นกกแห้งให้เหมือนกับ
การเปียเส้นผมของสุภาพสตรีที่ผมยาว แล้วนำเส้นกกไปข้อมสี ส่วนมากเสื่อลายเปียจะนิยมข้อม
ด้วยสีดำและสีน้ำตาล สาเหตุที่เปียเส้นกกก็เพราะว่าให้เส้นกกที่ข้อมแต่ละทีโดนสีข้อมไม่เท่ากัน
เกิดเป็นสีต่างในเส้นกก ถ้าเปียเส้นกกแล้วข้อมด้วยสีดำ เส้นกกหนึ่งเส้นที่ข้อมออกมาจะมีสีดำต่าง
ทั้งดำมาก (เข้ม) และดำน้อย (จาง) ผสมกลมกลืนกันและเส้นกกทุกเส้นจะมีสีคล้ายๆ กัน ทำนอง
เดียวกันถ้าเปียเส้นกกแล้วข้อมด้วยสีน้ำตาลเส้นกกที่ข้อมออกมาจะเป็นสีน้ำตาล ต่าง น้ำตาลเข้ม
และน้ำตาลจือจาง เส้นกกทุกเส้นก็จะมีสีคล้ายๆ กัน วิธีทอเสื่อลายเปียทอง่ายกว่าทุกลายเพราะ
เส้นกกที่ข้อมเป็นลายเปียทุกเส้นมีสีเหมือนกัน (คล้ายกัน) ถ้าข้อมดำก็เป็นสีดำต่าง ถ้าข้อมน้ำตาลก็
เป็นน้ำตาลต่าง คนสอดเส้นกกไม่ได้ใช้ความคิดและจินตนาการอะไรเลยในการสอดเส้นกกสอด
เส้นกกทุกเส้นไปเรื่อยๆ สอดเส้นกก เส้นที่ 1 โดยสอดส่วนที่เป็นลำต้นกกเข้าไปในรูฟืมก่อนสอด
เส้นกกเส้นกกเส้นที่ 2 สอดในส่วนที่เป็นปลายเส้นกกเข้าไปในรูฟืมก่อน สลับกันไปเรื่อยๆ จน
เสร็จพื้น เสื่อลายเปียมีคนเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปบางคนเรียกชื่อลายเปลือกไม้ (วัฒนา ถา
กันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.33 ลายเปีย

4) **ลายมัดหมี่** การทอเลือกลายมัดหมี่ เอาแบบอย่างวิธีการและลักษณะการมัดมาจากการมัดหมี่เส้นไหม มัดเหมือนกับมัดหมี่เส้นไหม แต่มัดหมี่เส้นไหมละเอียดกว่า (พริชวรณ อุดมวิทย์ 2554 : สัมภาษณ์) ลายมัดหมี่ที่ได้ออกมา เกิดจากเส้นกทที่มัดไว้ไม่ให้โดนสีข้อม (สีซึมเข้าไม่ถึง) ในส่วนที่มัดไว้ เมื่อแกะส่วนที่มัดไว้ ออกจะเป็นสีขาวและเป็นลายตามที่คนมัดหมี่ต้องการ การมัดหมี่เส้นกมัดได้หลายลาย เช่น ลายหมี่ 1 ลายหมี่ 2 ลายหมี่ 3 ลายหมี่ขอ ลายหมี่ผสมลายเปีย ลายหมี่ผสมลายหมากจับ ลายหมี่ผสมลายเรียบลายรูปภาพต่างๆ และลายตัวหนังสือ การมัดหมี่เลือกให้เป็นลายหมี่ต่าง ๆ ได้มีขั้นตอน วิธีการและลักษณะการมัดหมี่คล้ายๆ กันและมีการประยุกต์เอาลายหมี่ต่างๆ มาผสมผสานกันให้เป็นลายใหม่ๆ ได้มากมายหลายลาย การมัดลายหมี่ 1 ลายหมี่ 2 ลายหมี่ 3 และลายหมี่ขอ จะมัดไม่ยุ่งยากไม่ซับซ้อนมากนัก ส่วนการมัดหมี่เป็นลายรูปภาพต่างๆ และลายตัวหนังสือมีขั้นตอนและวิธีการที่ยุ่งยาก ซับซ้อนละเอียดกว่าลายมัดหมี่ธรรมดาทั่วไป

การมัดหมี่ลายหมี่ 1 ลายหมี่ 2 ลายหมี่ 3 และลายหมี่ขอ มัดเส้นกเป็นก้ำทีละก้ำใหญ่ๆ มัดเป็นลายตามที่ต้องการ ส่วนการมัดหมี่เป็นลายรูปภาพต่างๆ และลายตัวหนังสือ มัดเส้นกเป็นก้ำ ทีละก้ำเล็กๆ 1 ก้ำจะมีเส้นกประมาณ 10-15 เส้น ใช้ความละเอียดและความประณีตใช้เวลานานในการมัด ผู้มัดหรือช่างมัดลายต้องมีความอดทนและใจเย็นเป็นอย่างมาก (วัฒนา ถากันหา 2554 : สัมภาษณ์)

ลายหมี 1,2 และ 3

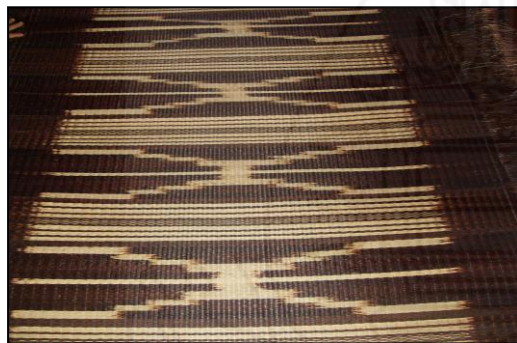
ลายหมีขจร

ลายหมีผสมลายเปีย

ลายหมีผสมลายหมากจับ

ลายหมีผสมลายเรียบ

ลายรูปภาพ

ลายตัวหนังสือ

ภาพที่ 4.34 ลายมัดหมีต่างๆ

วิธีการทอเสื้อลายมัดหมี่ทุกลายมีการทอเหมือนกัน ทอไปตามลายที่มัดไว้ผู้สอดเส้นกกต้องใช้ความระมัดระวัง ความประณีตและความละเอียดในการสอดเส้นกกไปตามลาย สอดเส้นกกให้ถูกต้องตามลาย ถ้าสอดเส้นกกผิดจะทำให้ลายเสื้อที่ทอไม่เป็นลายตามที่ต้องการ หรือลายที่ออกมาเป็นลายที่สื่อความหมายไม่ได้ ถ้าเป็นลายรูปภาพก็ไม่เป็นรูปภาพตามที่ต้องการ หรือถ้าเป็นลายตัวหนังสือก็คงอ่านไม่ออก ไม่ได้ความหมายอะไรเลย

จะเห็นได้ว่าแนวทางในการอนุรักษ์การทอเสื้อกกที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีหลายแนวทาง เช่น การตั้งกลุ่มแม่บ้านทอเสื้อกก การสร้างศูนย์ OTOP ตำบลแพง การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่และการเขียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอเสื้อกก ส่วนแนวทางในการพัฒนาการทอเสื้อกกที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า จากอดีตถึงปัจจุบันมีการพัฒนาหลายอย่าง เช่น วัสดุดิบ เครื่องมือ เครื่องใช้ ลายเสื้อ ผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ และการแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นรา การแก้ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่คงที่และปัญหาราคาเสื้อกกตกต่ำ แนวทางในการอนุรักษ์และแนวทางในการพัฒนาการทอเสื้อกกดังกล่าวจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เสื้อกกคงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนของการทอเสื่อกก

การทอเสื่อเริ่มมีมาประมาณ 100 ปี มาแล้ว เริ่มแรกทอเสื่อจากต้นปรีอ (ฝื่อ) ทอเพื่อใช้สอยในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เสื่อทอจากต้นปรีอในสมัยนั้นเป็นเสื่อที่ไม่ละเอียด ไม่มีความสวยงาม ทั้งย้อมสีและไม่ย้อมสีเป็นการทอแบบธรรมดาๆ ไม่ประณีต ต่อมาพระที่วัดบ้านแพงได้นำพันธุ์กกกระจูด (ต้นไหล) มาจากจังหวัดร้อยเอ็ดมาปลูกที่บริเวณริมบึงบ้านแพง เพราะมีแนวความคิดว่าควรจะพัฒนาการทอเสื่อจากต้นปรีอเปลี่ยนมาเป็นทอเสื่อจากต้นกก ต่อมาปรากฏว่าคนที่ปลูกริมบึงบ้านแพงได้ผลดี ปลูกได้ง่าย โตเร็วยารัฐจึงนำมาปลูกมาก คุณสมบัติของต้นกกกระจูด มีความมั่นคงแข็งแรง มีความทนทานมากกว่าต้นปรีอ เมื่อทอเป็นผืนเสื่อแล้วจึงใช้งานได้นานกว่า ดีกว่าและสวยงามกว่าเสื่อที่ทอจากต้นปรีอ ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2521 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เห็นว่าชาวบ้านแพงส่วนมากยึดอาชีพทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริมจึงเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพทอเสื่อกกอย่างเต็มที่ โดยได้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีทอเสื่อกกบ้านแพงขึ้น ต่อมาการเสื่อกกมีความสวยงามขึ้น ประณีตขึ้น เริ่มมีพ่อค้าเข้ามาซื้อเสื่อกกกับชาวบ้านที่ทอเสื่อไปขายในต่างพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ เสื่อกกบ้านแพงจึงเริ่มมีการผลิตเพื่อขายเริ่มมีชื่อเสียงมียอดขายเพิ่มมากขึ้น สร้างอาชีพสร้างรายได้เข้าสู่บ้านแพงอย่างต่อเนื่อง

โดยขั้นตอนและอุปกรณ์ในการทอเสื่อกก ผู้ผลิตต้องมีขั้นตอนในการทอที่หลากหลายขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยขั้นตอนของการทอเสื่อกก คือ

- 1) การเตรียมพันธุ์กก หรือการเตรียมพันธุ์กกหมายถึงการเตรียมหาพันธุ์กกเพื่อจะทำการปลูก ซึ่งการจัดหาพันธุ์กกทำได้โดยหาพันธุ์กกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และหาพันธุ์กกจากแปลงปลูกกกเดิมนำมาปลูก
- 2) การคัดขนาดหรือคัดรุ่นต้นกกหรือคัดรุ่นของต้นกกต้องคัดตามความกว้างของเสื่อที่จะทอซึ่งนิยมวัดความยาวหรือความสูงของต้นกกเป็นเซนติเมตร
- 3) การจักหรือซอยต้นกก เส้นกกที่จักแต่ละเส้นจะมีความกว้างโดยประมาณ 5 มิลลิเมตร การจักจะจักเอาเฉพาะส่วน

ที่เป็นเปลือกสีเขียวข้างนอกของต้นกกเท่านั้นส่วนที่เป็นใสนหรือเส้นใยสีขาวภายในลำต้นกกก็ทิ้งไป 4) การตากต้นกกและเส้นกก คือ การนำต้นกกที่แก่เกินไปในแปลงหลังจากตัดมาแล้วมาตากแดดให้แห้ง 5) การมัดหมีเส้นกก เพื่อต้องการให้เส้นที่ทอออกมามีลายตามที่เรชอบตามที่เราต้องการ มีลักษณะการมัดเหมือนกับมัดหมีเส้นไหม 6) การข้อมสีเส้นกก สีที่ชาวบ้านแพงนำมาข้อมเส้นกคนั้นเป็นสีเคมีหรือที่เรียกว่าสีวิทยาศาสตร์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศคือประเทศเยอรมัน และประเทศจีน 7) การร้อยเชือกในล่อนเข้าฟืมบน โครงที่ทอ เพื่อให้เส้นมีเนื้อแน่นและมันคง 8) การทอเส้นเป็นผืน

ส่วนอุปกรณ์ในการทอเสื่อกก การทอเสื่อกกมีอุปกรณ์ที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ดังนี้ 1) กี่ทอ หรือ โสงสาต เป็นโครงไม้ที่ใช้สำหรับทอเสื่อกก 2) เหล็กสอดดินเสี ที่สอดไว้ที่ดินเสีสำหรับมัดในล่อนให้ตั้งอยู่เสมอ 3) ฟืม 4) ไม้สอดเส้นกก 5) ไม้รองใต้เสื่อ 6) มิดจกก 7) ไม้รองนั่ง 8) แผ่นพลาสติกห่อเก็บกก 9) เทียนไข ใช้สำหรับทาเส้นยีนให้มีความมันเพื่อง่ายและสะดวกในการทอหรือกระตุกฟืม 10) เชือกในล่อนหรือเชือกฟาง เป็นเส้นยีนที่ใช้ในการทอเสื่อ ใช้ในล่อนหรือฟางหรืออื่นก็ได้ 11) มิด ใช้สำหรับตัดเชือกในล่อนและตัดแต่งเสื่อไม่ให้เสื่อมีขนซึ่งเป็นมิดขนาดกลางที่ต้องคมพอสมควร

การอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการทอเสื่อกกที่บ้านแพง

การอนุรักษ์การทอเสื่อกกที่บ้านแพง การทอเสื่อกกที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีแนวทางในการอนุรักษ์ดังต่อไปนี้

1. **จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านทอเสื่อกก** การทอเสื่อกกที่บ้านแพงในอดีตทอเสื่อเพื่อใช้สอยเพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อเป็นอาชีพเสริม เมื่อมีเวลาว่างจากการทำนาจากการเก็บเกี่ยวก็จะทอเสื่อกก ด้วยเหตุนี้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยจึงได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนการทอเสื่อกกที่บ้านแพง โดยให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพทอเสื่อกกรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นกลุ่มสตรีทอเสื่อกก เพื่อดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม

2. **การสร้างศูนย์ OTOP ตำบลแพง หรือศูนย์ทอเสื่อกกตำบลแพง** เป็นที่ทำการกลุ่มผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากเสื่อกกออกแสดงและจำหน่ายที่ศูนย์ OTOP ตำบลแพง

3. **การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่** ไปตามงานและตามสถานที่ต่างๆ ภายในตำบล ภายในอำเภอ ภายในจังหวัดและไปจัดนิทรรศการที่ต่างจังหวัด รวมทั้งในกรุงเทพมหานคร

4. **หลักสูตรท้องถิ่น** การอนุรักษ์การทอเสื่อกกที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อีกรูปแบบหนึ่งคือ การเขียนหลักสูตรท้องถิ่นการสอนทอเสื่อกก

ซึ่งเขียนเป็นหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อเป็นองค์ความรู้ เป็นศาสตร์ให้ผู้สนใจ ผู้ใฝ่รู้ ผู้ใฝ่ศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา

การพัฒนาการทอเสื่อกก พบว่า มีการพัฒนาหลายอย่างจากอดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น วัสดุดิบ เครื่องมือ ลายเส้น ผลิตภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อ ซึ่งการพัฒนาทุกอย่างที่กล่าวมานี้ต้องใช้เวลาที่ยาวนานพอสมควรนับเป็นเวลาหลายสิบปี เป็นการลองผิดลองถูกบ้าง เป็นการเลียนแบบหรือเอาแบบอย่างจากที่อื่นมาเป็นตัวอย่างบ้างและโดยจากประสบการณ์ตรงบ้าง การพัฒนาแต่ละอย่างแต่ละเรื่องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **วัสดุดิบ** วัสดุดิบที่ใช้ในการทอเสื่อกกคือเส้นกกแห้ง การปลุกกกเพื่อผลิตเป็นเส้นกกแห้ง ที่ใช้ในการทอเสื่อกก ซึ่งส่วนมากกกจะปลูกได้เฉพาะหน้าฝน ในอนาคตการปลุกกกเพื่อให้มีวัสดุดิบใช้อย่างเพียงพอและตลอดไปมีวิธีการ เช่น ปลุกกกในท่อระบาย ปลุกกกในบ่อน้ำเสีย สร้างเครือข่ายในการปลุกกก เป็นต้น

2. **เครื่องมือที่ใช้** เครื่องมือที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเพื่อการทอเสื่อกกที่ดี เช่น กี่หรือโพงสาด ฝีม เอ็น หรือเชือกไนลอน สีย้อมเส้นกก มีดจักกก และเทียนไข

3. **ลายเส้น** การทอเสื่อที่บ้านแพง มีการพัฒนาลวดลายมีสีสันเพิ่มขึ้น สีสันความหลากหลายขึ้น มีความสวยงามมากขึ้น มีลายต่างๆ เพิ่มขึ้นหลายลายจึงเป็นเพิ่มมูลค่าให้เสื่อกกอย่างมากมาย

4. **ผลิตภัณฑ์** การทอเสื่อกกที่บ้านแพงในอดีตนั้นทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยและแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ต่อมาจึงเริ่มมีการแปรรูปเสื่อ เช่น เสื่อ กระเป๋า รองเท้า รองจาน เสื่อพับลายมัดหมี่ต่างๆ ที่นอนบุฟองน้ำ หมอนอิง ลายมัดหมี่ ม่านกันแดด กระเป๋าถือ เข็มขัด เข็มใส่เอกสาร เสื่อบุฟองน้ำ เสื่อนั่งสมาธิ หมอนข้างลายมัดหมี่ ถังขยะ ฉากกันห้อง หมวก โคมไฟ ที่ใส่ของจดหมาย พวงกุญแจ ที่ใส่ไม้จิ้มฟันกล่องใส่ทิชชูและรองเท้า

5. **บรรจุภัณฑ์ (Packing)** ในอดีตการทอเสื่อกกทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ทอเพื่อการค้าหรือการพาณิชย์แต่อย่างใดจึงไม่มีการบรรจุภัณฑ์ ต่อมาการทอเสื่อกกได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จากเสื่อกกผืนได้พัฒนาโดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากมายหลายชนิดทำให้เกิดการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับสินค้า

6. **สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์** ในอดีตเมื่อไม่มีการทอเสื่อเพื่อจำหน่ายจึงไม่มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ต่อมาการทอเสื่อเริ่มมีการพัฒนามากขึ้น การแปรรูปเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์ก็มากขึ้นตามไปด้วย ร้านค้าหรือสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ก็มากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

7. ปัญหาจากผลิตภัณฑ์และการแก้ไขเพื่อการพัฒนา ปัญหาที่พบที่ผ่านมามีอยู่ด้วยกันหลายปัญหาและผู้ผลิตก็พยายามหาทางแก้ไขอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาการทอเสื้ออกให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น

7.1 ผลิตภัณฑ์ขึ้นรา ผลิตภัณฑ์จากกกทุกอย่างเมื่อโดนความชื้น โคนละองน้ำหรือโดนน้ำจะทำให้เกิดราที่ผลิตภัณฑ์ การป้องกันและแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นราโดยการใช้แปรงขัดแล้วนำไปตากแดด

7.2 คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ ผู้นำชุมชนจะพยายามรณรงค์ให้ผู้ผลิตเสื้ออกและผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากกกให้มีคุณภาพคงที่และคุณภาพดียิ่งขึ้น

7.3 ราคา ควรให้มีข้อเสนอแนะจากภาครัฐและภาครัฐช่วยจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้น เพราะตลาดจำหน่ายสินค้ากับราคาสินค้าเป็นของกลุ่มกัน เมื่อมีตลาดมากก็จำหน่ายสินค้าได้มากและเรื่อยๆ ราคาสินค้าก็จะไม่ตก

8. ลายเสื้ออก มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนจากการทอเสื้ออกจากต้นปรีอมาเป็นการทอเสื้ออกจากต้นกก เริ่มมีการทอเสื้ออกเป็นลายต่างๆ หลายลาย ลายเสื้ออกลายเริ่มแรกคือ “ลายหมากจับ” และประยุกต์เป็นลายต่างๆ หลากสีอีกหลายหลาย ซึ่งแยกเป็นลายต่างๆ ได้ 7 แบบ คือ ลายหมากจับ ลายพินปลาหรือพินเลื้อย ลายพินหรือลายเรียบ ลายตารางหรือลายหมากรุก ลายล่อง ลายรี้วสลับ ลายบาหรือลายบาตา

2. การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบมีประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

2.1 ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของการทอเสื้ออกที่บ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การทอเสื้ออกมีประวัติความเป็นมายาวนาน ซึ่งในชุมชนหรือสังคมต่างก็มีโครงสร้าง มีหน้าที่ที่คนในสังคมจะต้องทำจะต้องปฏิบัติและรับผิดชอบต่อหน้าที่ แต่ละคนแยกหน้าที่กันทำแยกหน้าที่กันปฏิบัติ ทำหน้าที่อย่างเต็มความสามารถให้สำเร็จ ซึ่งในชุมชนบ้านแพ่งมีการประกอบอาชีพทั้งพ่อค้า ข้าราชการ เกษตรกร ทำไร่ ทำนา และการทอเสื้ออก ซึ่งแต่ละอาชีพก็มีการถ่ายทอดความรู้ให้กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอเสื้ออกเป็นการเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนในครอบครัวและภายนอกและยังมีการแบ่งงานกันทำ เมื่อเสร็จจากการทำไร่ทำนา พ่อบ้านจะเตรียมอุปกรณ์ในการทอเสื้ออก ส่วนแม่บ้านก็จะจัดเตรียมวัตถุดิบเพื่อนำมาทอเสื้ออก ลูกๆ หลานๆ ก็ช่วยกันทำงานบ้าน ทำความสะอาดบ้านหรือเป็นคนทำหน้าที่ช่วยสอดเส้นกกในการทอ

เลือก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของทาลคอตท์ พาร์สัน (อ้างถึงในสมศักดิ์ ศรีสันติสุข 2536 : 70) ที่เสนอแนวคิดว่าสังคมทุกสังคมมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่างๆ แต่ละหน่วยทำหน้าที่ประสานกันสัมพันธ์กันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่ละหน่วยปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่ หากแต่ละหน่วยทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์หรือทำหน้าที่ไม่ได้ระบบใหญ่หรือสังคมก็อยู่ไม่ได้หรือถ้าอยู่ได้ก็ไม่มีคุณภาพ ไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มั่นคง ไม่ยั่งยืน

ผลการศึกษาระดับต้นของการผลิตเลือกและอุปกรณ์ในการทอเลือกที่บ้านแพง อำเภอ กลุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ทั้งขั้นตอนการผลิตเลือกและอุปกรณ์ในการทอเลือกเป็น ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทางชุมชน ได้คิดค้น ค้นคว้าคิดขึ้นมาและสร้างขึ้นมารวมกันเป็นวัฒนธรรมชุมชนเกิดจากการทดลอง ฝึกปฏิบัติให้ได้สิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการและให้ได้สิ่งที่ผู้สร้างมีความพึงพอใจ จนทำให้ชุมชนกระทำและปฏิบัติตามกันและยังมีการใช้ร่วมกันทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญรุ่งเรืองงอกงามขึ้น ชุมชนจึงมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (อ้างถึงใน บำรุง บุญปัญญา 2549 : 17-35) ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้ว มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชนคือให้คุณค่าแก่ความเป็น “คน” และ “ชุมชน” ที่มีความผสมกลมกลืน วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชน มีการปลูกให้สมาชิกแห่งชุมชนสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน ชุมชนมีโครงสร้าง กลไกภายในเป็นระบบๆ หนึ่งของตัวเอง ความเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนก็คงทนมาเป็นหลายร้อยปีแสดงถึงความเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เป็นอิสระ มีแบบแผนระบบการผลิตระบบจัดการทรัพยากร ระบบสุขภาพ ระบบการศึกษาเรียนรู้ ระบบการปกครอง ระบบยุติธรรมของตนเอง ในชุมชนมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิตมีเป้าหมายของตัวเองคือมุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพได้และชุมชนอยู่รอดและผลิตซ้ำตนเองได้ ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง แม้อาจผลิตเพื่อขายก็ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัวไม่ใช่ให้มีกำไรสูงสุดให้ร่ำรวยใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก มีน้ำใจมีความเอื้ออาทร ความเป็นญาติมิตรเป็นเครื่องร้อยรัดส่วนต่างๆ ของระบบ มีการจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (อ้างถึงใน ยุคติ มุกดาวิจิตร 2548 : 3-4) วัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวความคิดที่มีหลักให้ความสำคัญอยู่ที่การเชื่อมั่นและการส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้าน ผู้รับผลของการพัฒนา ว่าสามารถที่จะฟื้นฟูดำรงอยู่และพัฒนาตนเองได้ ด้วยพื้นฐานทางความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชนและภูมิปัญญาหรือที่รวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” ในแง่รูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งไปกว่านั้น องค์ประกอบสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่มักจะถูกเน้นย้ำอยู่เสมอโดยนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนได้แก่ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ ของชาวบ้านซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นและแน่นอนว่า แตกต่างกับองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวเมือง ภูมิปัญญาชาวบ้านมิได้เป็นเพียงองค์ความรู้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ หรือในประเด็นปลีกย่อยประเด็นใดประเด็นหนึ่งหากยังเป็นทั้งโลกทัศน์ที่ชาวบ้านใช้ทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายและกระทำการต่างๆ และยังได้แก่วิธีการปฏิบัติหรือองค์ความรู้ที่ชาวบ้านใช้สำหรับประกอบกรงานอาชีพและดำเนินชีวิตประจำวัน หากกล่าวได้ว่า ชุมชนคือพลังที่คอยควบคุมให้ชีวิตกำกับดูแลชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านก็คือ แบบแผน เนื้อหาสาระของชุมชนที่คอยชี้นำหรือเป็นแนวทางให้ชาวบ้านดำเนินตาม ในแง่ของพลังชุมชนแต่ละชุมชน พลังดังกล่าวมีลักษณะทั่วไปที่เหมือนกันทุก ๆ ชุมชนแต่ในแง่ของภูมิปัญญาชาวบ้านแม้จะมีอยู่ในทุก ๆ ชุมชน แต่ละหมู่บ้านก็จะมีภูมิปัญญาที่เฉพาะของตนเองแตกต่างกันออกไป

การทอเสื้อกที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ยังสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ ทาลคอตท์ พาร์สัน (อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข 2536 : 70) ที่เสนอแนวคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงของแต่ละส่วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบเกิดความสมดุล หากระบบย่อยทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถกระทำหน้าที่ได้ระบบใหญ่หรือสังคมก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้หรืออยู่ได้ก็ไม่มีคุณภาพ ไม่มีคามเข้มแข็ง

สังคมหมู่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพทอเสื้อกและแปรรูปเสื้อกเป็นผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นอาชีพเสริมรองจากอาชีพหลักคือการทำนา ในทุกครอบครัวที่ทอเสื้อกต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน พ่อแม่และลูกช่วยกันทอเสื้อกแล้วนำไปขายให้กับร้านค้าหรือพ่อค้าหรือผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการร้านค้าก็จ้างช่างเย็บเสื้อกมาแปรรูปเสื้อกเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อกระเป่า รองแก้ว รองจาน ชุดปูโต๊ะ เป็นต้น แล้วนำออกจำหน่าย ซึ่งจะมีพ่อค้าจากต่างถิ่นมารับไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง แต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง จากสังคมครอบครัวไปสู่สังคมหมู่บ้านที่ใหญ่ขึ้น สังคมแต่ละสังคมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ เมื่อต่างปฏิบัติหน้าที่ตนเองมีอยู่อย่างดีไม่บกพร่อง โครงสร้างของสังคมก็เข้มแข็งสังคมส่วนรวมก็จะอยู่ได้อย่างดีมีคุณภาพ

2.2 ผลของการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และแนวทางในการพัฒนาการทอเสื้อกที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2.2.1 ผลของการศึกษารูปแบบในการอนุรักษ์

พบว่ามีการตั้งกลุ่มแม่บ้านทอเสื้อกขึ้น มีการรวมหุ้น ระดมทุน ร่วมกันบริหารจัดการในรูปแบบของกลุ่มทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกันซื้อ ร่วมกันแปรรูปผลิตภัณฑ์ร่วมกันขาย ปันผลกำไรให้สมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (อ้างถึงในสุเมธ ตันติเวชกุล 2554 : 284-291) ได้กล่าวว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนที่ได้รับการตอบรับลงสู่การปฏิบัติมากที่สุดคือแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึงการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเรา โดยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกสาขาอาชีพ ทั้งเกษตรกร พ่อค้า ข้าราชการ และพนักงานบริษัทต่างๆ ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบเสมือนเป็นการปักเสาเข็มก่อนการสร้างบ้านหรือเป็นการวางรากฐานของบ้านให้มีความมั่นคงนั่นเอง เศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอนการปฏิบัติอยู่ 3 ขั้นตอนคือ 1) การผลิตเพื่อพึ่งตนเอง ทำกินให้พอเพียงเพื่อเลี้ยงชีพในระดับประหยัด ระดับครอบครัว 2) การรวมพลังในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เริ่มมีการแลกเปลี่ยนเกื้อกูลกันซึ่งเป็นการผลิตขายสู่ตลาด ชุมชนเป็นความพอเพียงระดับชุมชน 3) การดำเนินธุรกิจโดยเชื่อมโยงและร่วมมือกับองค์กรนอกกลุ่มเกษตรกรเพื่อทำธุรกิจชุมชนหรือเรียกว่าสร้างเครือข่ายระบบธุรกิจที่ยั่งยืนมุ่งเน้นความพอเพียงระดับประเทศ

จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจชุมชนทุกสาขาของชุมชนและหมู่บ้านนั้นต้องดำเนินอยู่บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม คุ่มค่าและยั่งยืน เป็นการผลิตที่เลี้ยงชีวิตครอบครัวและชุมชนได้อย่างเพียงพอ ส่วนเกินแห่งผลผลิตจะเป็นเศรษฐกิจแห่งการแลกเปลี่ยนซื้อขายหรือแปรรูปตามกำลัง ซึ่งความพอเพียงเริ่มจากระดับครอบครัว สู่ระดับชุมชน สู่ระดับประเทศ หรือเรียกว่าความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้ในระดับประหยัด เป็นเป้าหมายเบื้องต้นของทฤษฎีใหม่และเป็นเงื่อนไขที่จะเป็นของการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่สูงขึ้นนั่นคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2.2.2 ผลของการศึกษาแนวทางการพัฒนา พบว่า การพัฒนาการทอเสื่ออกมีหลายแนวทาง มีหลายอย่าง เช่น แนวทางการพัฒนาวัตถุดิบพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ พัฒนาลายเสื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาการบรรจุหีบห่อ การพัฒนาสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์และพัฒนาการแก้ปัญหาจากผลิตภัณฑ์ โดยทุกอย่างที่พัฒนาทำให้เสื่ออกมีความสวยงาม มีความหลากหลาย ลายเสื่อมีสีสันสวยงามขึ้น รวมทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์มีความทันสมัยขึ้น พัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายๆ ด้านสอดคล้องกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ (อ้างถึงใน Jan Aart Scholte 2000 : 15-17) ได้ประมวลออกมาว่าแนวคิดโลกาภิวัตน์ เกิดขึ้นในวงวิชาการเป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและรุนแรงที่ได้นำพาทุน สิ้นค้าและบริการ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เทคโนโลยี รวมทั้งวัฒนธรรมต่างๆ ก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมต่างชาติ ปัจจุบันประชาชนสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการนำวัฒนธรรมมาเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

โลกาภิวัตน์จึงกระทบต่อชาวบ้านแพงที่ทอเสื่อกกโดยตรง โดยชาวบ้านแพงได้พัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่น จุดแข็ง จุดขายและให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาทำให้เสื่อกกเป็นสินค้าที่สร้างเศรษฐกิจ สร้างรายได้ สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนบ้านแพงซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิทยานิพนธ์ของพระมหาวิฑูรย์เป็นกระโทก (2551 : 97-98) ที่วิจัยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเสื่อกกเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การทอเสื่อกกเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่นิยมทำมานาน ถ่ายทอดสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน ทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ปัจจุบันมีการพัฒนาการทอเสื่อเพื่อการจำหน่าย เพื่อการค้า หรือผลิตในเชิงพาณิชย์และเพื่อการแสวงหากำไร ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการวิจัยของยุพาวดี น้อยวังคลังและพิทักษ์ น้อยวังคลัง (2543 : 93-99) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการย้อมเส้นกกด้วยสีธรรมชาติกับสีวิทยาศาสตร์ และกระบวนการทอ รวมทั้งการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก พบว่า ปัจจุบันเส้นกกนิยมย้อมด้วยสีวิทยาศาสตร์ ได้แก่ สีเหลือง สีแดง สีน้ำเงิน สีน้ำตาล และสีดำ เมื่อมีการใส่สีลงไปทำให้เกิดความสวยงามขึ้น ทำให้ดูมีราคาขึ้นอีก และด้านต้นทุนการผลิตคิดจากราคาเสื่อฝืน รวมค่าวัสดุอุปกรณ์ที่ซื้อมา ราคาจำหน่ายไม่แน่นอน จะปรับตามราคาวัสดุ อุปกรณ์

การผลิตเสื่อกกในปัจจุบันนี้ เป็นการผลิตเพื่อสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านของปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น และเพื่อยังชีพให้อยู่ได้ คือ สามารถเลี้ยงตัวและครอบครัวได้ด้วย เมื่อทำหรือผลิตขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตร เสนาะ (2543 : 1-12) ที่วิจัยการการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื่อ : กรณีศึกษาชาวบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจุบันการผลิตเสื่อทอ เพื่อการจำหน่ายหรือผลิตในเชิงพาณิชย์ เพื่อการแสวงหากำไร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม และยังสอดคล้องกับรายงานผลการวิจัยของมนตรี จงตระการสมบัติ (2546 : 60-62) ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า เรื่อง การจัดการการผลิตและการตลาด เสื่อธูปฤาษี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การผลิตเสื่อกกจากต้นกกข้างหรือธูปฤาษีนี้ ชาวบ้านจะไปหาด้านกกจากแหล่งน้ำ ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติในบริเวณชุมชนและชุมชนใกล้เคียง แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการทอเสื่อกกแบบฝืนมาเป็นเสื่อพับ มีชนิด 3 พับ 4 พับ ซึ่งการพัฒนาเสื่อกกแบบฝืนมาเป็นเสื่อพับเป็นการพัฒนาการที่ดีขึ้น แต่มีต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง เพราะต้องใช้วัสดุและอุปกรณ์ในการผลิตเสื่อพับเพิ่มขึ้น เช่น เส้นกก ฝืนเสื่อกก ฝ้ายชนิดต่างๆ ตามที่ความต้องการใช้ให้เหมาะสมกับชิ้นงาน เข็ม ด้าย จักรเย็บผ้า อุปกรณ์ในการตัด เช่น กรรไกร มีด อุปกรณ์ในการขีดเขียน วัดขนาด เช่น ดินสอ ปากกา ไม้บรรทัด ส่วนราคาขายขึ้นอยู่กับขนาดของเสื่อพับ เช่น ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และความสวยงามด้วย และยังสอดคล้องกับรายงานผลการวิจัยของ อนงค์ อัมพรายน และคณะ (2547 : 76) เรื่อง

“การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น” ตำบลท่าฉนวน อำเภอโมรเมย์ จังหวัดชัยนาท พบว่า เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัย กลุ่มทอเสื่อกกได้ลวดลายใหม่ๆ จากเทคนิคการมัดย้อม ลวดลายมัดหมี่ ผสมกับลายดั้งเดิมของบ้านท่าฉนวน มากกว่า 10 ลาย ได้รับความสนใจมาสามารถขายได้ราคาสูงกว่าปกติและกำลังพัฒนาต่อไป มีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ไปยังชาวบ้าน หมู่ที่ 8 นอกจากนี้ได้สืบทอดภูมิปัญญาการทอเสื่อกก ไปยังลูกหลานเยาวชนโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 57 โดยจัดการอบรมนักเรียนจนสามารถทอเสื่อได้เป็นที่น่าพอใจ และสร้างหลักสูตรท้องถิ่นการทอเสื่อกกเพื่อใช้สอนนักเรียนต่อไป โดยเป็นหนึ่งในโรงเรียนหนึ่งผลิตภัณฑ์

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 การทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริมที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการใช้ภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว ต่อสังคมและต่อชุมชน เป็นการร่วมมือกันทำงานก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนโดยที่ประชาชนในชุมชนไม่ต้องอพยพแรงงาน ไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่ต่างจังหวัดรวมทั้งกรุงเทพมหานคร เป็นการแก้ปัญหาการหย่าร้างของครอบครัวและปัญหาอื่นๆ ของสังคมหลายปัญหา เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ควรส่งเสริมการผลิตเสื่อกกไม่ให้เกิดตลาดหรือเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ

3.2 ควรมีการส่งเสริมการตลาดเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์มากกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้มีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ที่แน่นอน เพิ่มช่องทางการระบายสินค้าโดยจัดให้มีร้านค้าต่างๆ เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ทั่วประเทศรวมทั้งจุดศูนย์กลางของประเทศคือ กรุงเทพมหานคร

3.3 เสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีชื่อเสียงเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดมหาสารคาม เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อและทำให้คนทั่วไปรู้จักจังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างมาก จังหวัดมหาสารคามควรให้การสนับสนุนส่งเสริมสร้างเครือข่ายให้มากขึ้น

3.4 ภาครัฐควรให้การส่งเสริมสนับสนุนการใช้สีย้อมมากที่ได้มาจากธรรมชาติแทนสีย้อมที่มาจากสารเคมีหรือสียวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นการลดปัญหามลพิษที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สอดคล้องกับโครงการลดปัญหาโลกร้อนโดยณรงค์ให้ประชาชน “รักษ์สิ่งแวดล้อม รักษ์โลก”

3.5 ภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรสนับสนุนนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องเชื้อราที่เกิดกับผลิตภัณฑ์จากกก มาให้ความรู้โดยการฝึกอบรมและเรียนรู้วิธีปฏิบัติในการป้องกันและแก้ปัญหาผลิตภัณฑ์ขึ้นราอย่างยั่งยืน

ควรทำการศึกษาวิจัยในลักษณะเดียวกันหรือคล้ายๆ กันของหมู่บ้านอื่นในเชิงเปรียบเทียบกับผลการวิจัยในลักษณะเดียวกัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2548) *ร้อยเล่าตำนานโอท็อป* พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร ขวัญประกฤษ์ บิสตินีส กรู๊ป
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2549) “สมาร์ท โอท็อป วิลเลจ” ส่วนนโยบายและ
พัฒนาวิสาหกิจชุมชน สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนออกแบบและ
บางกอกบล็็อก
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2534) “ประวัติและผลงานผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับ
จังหวัดประจำปี พ.ศ. 2534” กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
กรุงเทพมหานคร
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (2546) กลุ่มสตรีดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์จากก
บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ม.ป.ท.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร (2532) “การคงอยู่ของหัตถกรรมทอเสื่อ จังหวัดมหาสารคาม”
มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒมหาสารคาม 8(1) (มกราคม – มิถุนายน) : 55-70
- จิตบุญย์ กุลสุวรรณ (2551) “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอเสื่อกกสามเหลี่ยม” ปรินญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. 2551
- จิตร เสนะ (2534) “การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื่อ : จังหวัดมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม” ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
- จุฬาลักษณ์ ถาชินเลิศ และดวงดาว สิงห์ชัย (2549) *การพัฒนาอุปกรณ์ผ้าด้นกกสำหรับการทอ
เสื่อกก* ภาควิชาวิศวกรรมเกษตรกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ชนัญญา สุขสุตติ (2546) “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทอ
เสื่อกก” ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ชวนพิศ อวฮวัน (2551) “แนวทางบริหารจัดการพัฒนากลุ่มทอเสื่อกกบ้านแพงเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวชุมชน สหกิจศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์” วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ชวลีกร เพ็ชรดวงษ์ (2549) “ธุรกิจเสื่อกกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอ
โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น” ปรินญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
- เคลินิวส์ (2 เมษายน 2550: 32) “เสื่อกกบ้านแพงสินค้าโอท็อปสู่คลาสสิก” *เคลินิวส์พิมพ์*
กรุงเทพมหานคร หน้า 32

- ทองพันธ์ นาสมบัติ (2546) “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การสารพัดใบข้าวจากต้นกก” ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ธิดารัตน์ ลำพวย (2543) “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอเสื่อ” ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ประมาภรณ์ เทิดทามี่ (2549) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอเสื่อกก ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- พระมหาวิฑูรย์ เป็นกระโทก (2551) “การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเสื่อกกเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา” ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- เพื่อนเดินทาง (2548) “เสื่อกกงามที่บ้านแพง” 27, 308 (สิงหาคม) : 14 กรุงเทพมหานคร
- ปัญญา ไกรทัศน์ (2551) “เบิ่งตาแลเสื่อกกที่บ้านแพง มหาสารคาม” สำนักพิมพ์โพสท์บุ๊ค (ตุลาคม) : 3 กรุงเทพมหานคร
- มนตรี จงตระการสมบัติ (2546) “การจัดการการผลิตและการตลาด เสื่อธูปฤาษี อำเภอโนนไผ่ จังหวัดขอนแก่น” ปรินญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2546
- ศิริวรรณ ภิรมย์ไกรภักดิ์ (2549) “การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การสานกระติบข้าวจากต้นกก” ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 4 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เอกสารเลขที่ 14/2549 (2549) โครงการประกวดหมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Village Champion : OVC) ปี พ.ศ. 2549
- อุทร คิคคี (2554) “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกกของชุมชนบ้านแพง มหาสารคาม” รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สมพิศ บุญทิม (2523) การทอเสื่อกก ณ บ้านท่าสองคอน ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551) 11 ชุมชนน่าเที่ยว 154 ถนนพระราม 1 วังใหม่ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2552) Directory homestay Standard Thailand ทำเนียบที่พักสัมผัสวัฒนธรรมที่ได้รับมาตรฐาน กลุ่มประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว สนามกีฬาแห่งชาติ ถนนพระราม 1 ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

สำเนียง รักษาเคน (2529) “ประวัติบ้านแพง” ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ม.ป.ท.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม (2549) “หนึ่งตำบลผลิตภัณฑ์จังหวัดมหาสารคาม
เสื่อกกบ้านแพง สินค้าระดับประเทศ” ม.ป.ท.

อดิศร ปรีกุล (2548) “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ
เทคโนโลยี เรื่องการทอเสื่อกก” ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อภิญา จันทะหาร (2551) “ธุรกิจกลุ่มทอเสื่อกก บ้านหนองไม้ตาย ตำบลดอนเงิน
อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม” ปรินญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อารีรัตน์ นามวิสัย (2546) “การพัฒนากระบวนการประเมินผลตามสภาพจริงในหลักสูตรท้องถิ่น
เรื่องการทอเสื่อ” ปรินญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อสำรวจข้อมูลนำไปใช้ในการพัฒนาการทอเสื่อกก
2. แบบสอบถามฉบับนี้มีจำนวน 3 ตอน ได้แก่
ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการทอเสื่อกก
ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
3. โปรดตอบแบบสอบถามทุกข้อและกรอกข้อมูลให้ตรงกับความเป็นจริง โดยกรอกข้อมูลหรือกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลหรือกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. เพศ
 ชาย หญิง
2. อายุ.....ปี
3. วุฒิการศึกษา
 ปริญญาเอก ปริญญาโท ปริญญาตรี ต่ำกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพของท่าน

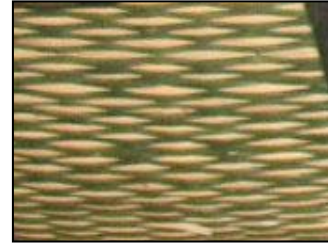
ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการทอเสื่อกก

1. ท่านทราบหรือไม่ว่ามีศูนย์จำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวกับกกอยู่ที่ใดบ้าง
 ทราบ เช่น
 ไม่ทราบ
2. ท่านตั้งใจอยากซื้อผลิตภัณฑ์จากกกหรือไม่
 ตั้งใจ เพราะ.....
 ไม่ตั้งใจ เพราะ.....
3. หากท่านต้องการซื้อผลิตภัณฑ์จากกก ท่านจะซื้อโดยคำนึงถึงเรื่องใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ราคาที่จำหน่าย
 รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม ทันสมัย
 ลวดลายสวยงาม ทันสมัย
 สีสวยงาม ทันสมัย
 ประโยชน์ของการนำมาใช้
 สถานที่จำหน่าย
 อื่น ๆ ระบุ.....
4. ท่านต้องการให้ผลิตภัณฑ์จากกกพัฒนาเรื่องใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 สถานที่จำหน่าย รูปแบบผลิตภัณฑ์
 สี ลวดลาย
 ราคาให้เหมาะสม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังการซื้อ เช่น การขึ้นรา ชำรุดเร็ว
 อื่น ๆ ระบุ.....

5. ท่านชอบลายเลือกกใดมากที่สุด

ลายเป็ย

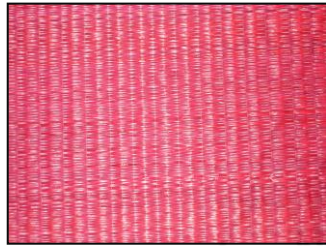
ลายหมากจับ หรือลายเมล็ดข้าวสาร

ลายรูปภาพ

ลายตัวหนังสือ

ลายเรียบหรือลายพื้น

ลายหมี 1,2 และ 3

ลายหมีผสมลายเป็ย

ลายหมีผสมลายพื้น

ลายหมีผสมลายหมากจับ

 อื่น ๆ ระบุ.....

6. ท่านชอบผลิตภัณฑ์ใดจากเลือกมากที่สุด

- เสื้อผ้า
- กระเป๋า
- ที่รองแก้ว
- ที่รองจาน
- ที่นอนนุฟองน้ำ
- เสื่อนั่งสมาธิ
- อื่น ๆ ระบุ.....

7. ท่านทราบสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเลือกจากสิ่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP (ศูนย์ OTOP)
- งานแสดงสินค้า
- ทาง INTERNET
- อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเลือก

.....

.....

.....

.....

.....

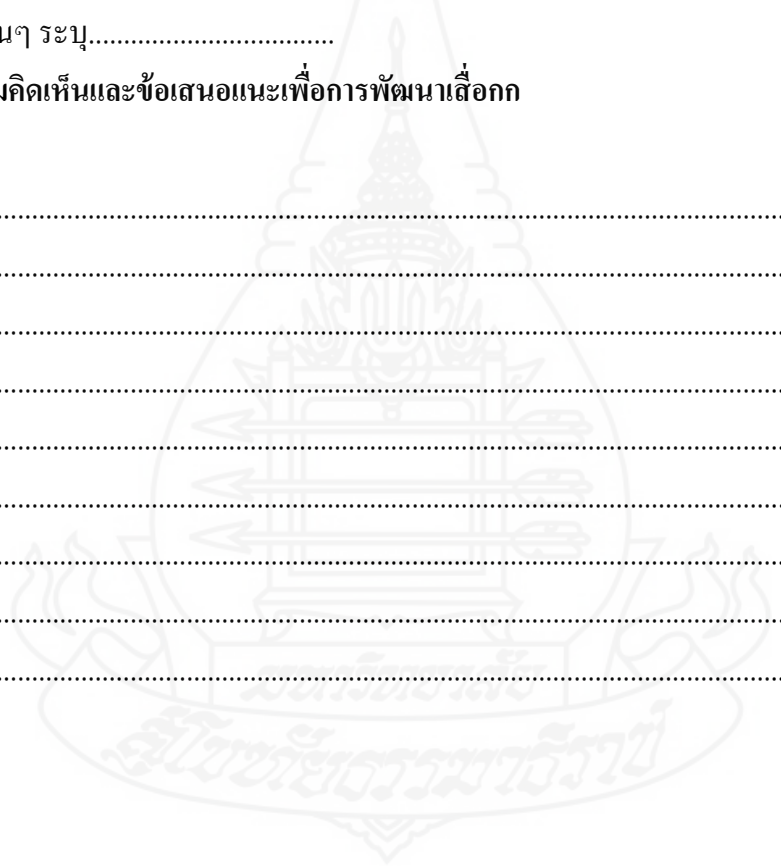
.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ผู้ให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์

- ทองทวี พิมเสน (2554, 3 พฤษภาคม) ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์โดย บุญพรรค
อวบอ้วน ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม ตำบลเวียงนาง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- ศิริพันธ์ ชุ่มด้วง (2554, 8 เมษายน) นายอำเภอโกสุมพิสัย สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน
ที่ว่าการอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ยุทธภูมิ กุรัตน (2553, 3 เมษายน) นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลแพ่ง สัมภาษณ์โดย บุญพรรค
อวบอ้วน สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สมปอง ชุนบุญมา (2554, 5 มกราคม และ 10 มิถุนายน) รองประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพ่ง
สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 120 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- บรรจง มูลโพธิ์ (2553, 15 มีนาคม) ครู สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 167 หมู่ที่
1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สัมฤทธิ์ ชาญศึก (2553, 5 มกราคม และ 3 เมษายน) ประธานกลุ่มหัตถกรรมบ้านแพ่ง
สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- ชวนพิศ อวบอ้วน (2554, 23 เมษายน และ 3 พฤษภาคม) ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพ่ง
สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 182 หมู่ที่ 11 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- ฉวีวรรณ วันดี (2554, 10 มิถุนายน และ 7 กรกฎาคม) ประธานกลุ่มสตรีดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์
จากกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุม
พิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- อุดม พินหอม (2554, 7 กรกฎาคม และ 11 กรกฎาคม) ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพ่ง
สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- บุญเล็ง ชัยล้นฟ้า (2554, 10 กุมภาพันธ์ และ 15 มีนาคม) สารวัตรกำนันตำบลแพ่ง สัมภาษณ์
โดยบุญพรรค อวบอ้วน บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

- มานพ นามวงษา (2553, 24 กรกฎาคม และ 10 สิงหาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 บ้านแพง
สัมภรณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 162 หมู่ที่ 14 ตำบลแพง อำเภอโกสุม
พิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สงกรานต์ นามวงษา (2553, 24 กรกฎาคม และ 10 สิงหาคม) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วน
ตำบลแพง หมู่ที่ 14 บ้านแพง สัมภรณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 162 หมู่
ที่ 14 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ผิน รักษาเคน (2554, 10 มิถุนายน และ 21 มิถุนายน) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านแพง
สัมภรณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- ทองพูน รักษาเคน (2554, 10 มิถุนายน และ 21 มิถุนายน) คณะกรรมการบริหารกลุ่มสตรี
สหกรณ์บ้านแพง สัมภรณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- พระครูพิทักษ์ชัยประสิทธิ์ (2553, 10 กุมภาพันธ์) เจ้าอาวาสวัดชัยประสิทธิ์บ้านแพง สัมภรณ์
โดยบุญพรรค อวบน้ำ วัดชัยประสิทธิ์ เลขที่ 202 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- บุญเพ็ง ภาระธา (2554, 12 กันยายน และ 6 ตุลาคม) ทอเสื้ออกและแปรรูปเสื้ออก สัมภรณ์
โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- หนูแดง พลเชียงสา (2554, 12 กันยายน และ 9 ตุลาคม) แปรรูปเสื้ออก สัมภรณ์โดยบุญพรรค
อวบน้ำ บ้านเลขที่ 207 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สองสี พลเชียงสา (2554, 9 ตุลาคม) ทอเสื้ออกและรับจ้างทั่วไป สัมภรณ์โดยบุญพรรค
อวบน้ำ บ้านเลขที่ 207 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- วิเชียร สารสังข์ (2554, 6 ตุลาคม และ 9 ตุลาคม) ทอเสื้ออก สัมภรณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ
บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ราตรี สารสังข์ (2554, 19 เมษายน) คณะกรรมการบริหารกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพง สัมภรณ์
โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- พรธีวรรณ อุดมวิทย์ (2554, 11 มีนาคม และ 19 เมษายน) คณะกรรมการบริหารกลุ่มสตรี
สหกรณ์บ้านแพง สัมภรณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 133 หมู่ที่ 1 ตำบลแพง
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

- ทองคำ สารสังข์ (2553, 5 พฤษภาคม) ช่างแปรรูปเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ
บ้านเลขที่ 183 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- วัฒนา ถากันหา (2554, 21 ตุลาคม และ 28 ตุลาคม) ช่างมัดหมี่เสื่อกกและทอเสื่อกก สัมภาษณ์
โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 9808 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- ทัศนีย์ สิทธิจินดา (255 , 9 ตุลาคม และ 28 ตุลาคม) ค้าขายเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค
อวบน้ำ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สมัน พันธินา (2554, 12 พฤษภาคม และ 25 พฤษภาคม) ช่างทำฟืมทอเสื่อ สัมภาษณ์โดย
บุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 240 หมู่ที่ 13 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- วาสนา บุรณะ (2554, 5 มกราคม และ 11 มกราคม) ค้าขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากกก
สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม
- อมรรัตน์ วงศ์งามสุข (2554, 11 มกราคม และ 24 กรกฎาคม) ค้าขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์
จากกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 183 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- หนูเนียม สอนเกตุ (2553, 19 เมษายน) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่
133 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- บุญเลิศ วิชา (2553, 4 กุมภาพันธ์ และ 11 มีนาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค
อวบน้ำ บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- คำพาย บุญเกิด (2554, 19 เมษายน) รับจ้างทอไปและทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค
อวบน้ำ บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ฉลาด วันดี (2554, 11 พฤษภาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 130
หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ประเทือง เกตุษา (2554, 12 มิถุนายน) ค้าขายเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรรค อวบน้ำ
บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สายทอง วันทา (2554, 12 มิถุนายน และ 24 กรกฎาคม) ค้าขายเสื่อกกและทอเสื่อกก สัมภาษณ์
โดยบุญพรรค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

- ไกรรัตน์ แก้วตา (2554, 10 มิถุนายน) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 165 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- เพ็ญศรี อัครคุนย์ (2554, 7 กรกฎาคม) ค้าขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 183 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- จันทร์ คุ้มศาสตร์ (2554, 7 กรกฎาคม) ค้าขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 183 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ประนอม มุลมณี (2554, 15 สิงหาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- กอบแก้ว สีลาโชติ (2554, 15 สิงหาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 201 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ต้อง รักษาเคน (2553, 10 สิงหาคม และ 15 สิงหาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สมบัติ แก่นสุวรรณ (2553, 26 มกราคม และ 4 กุมภาพันธ์) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- วิโรจน์ บุญโส (2553, 11 มีนาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทองมา ธรรมวงษา (2554, 7 กรกฎาคม) ค้าขายเสื่อกกและผลิตภัณฑ์จากกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 146 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- บุญบัว สิทธิจันดา (2554, 7 กรกฎาคม) ค้าขายเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- สดสี วิชา (2554, 11 พฤษภาคม) ทอเสื่อกก สัมภาษณ์โดยบุญพรอค อวบน้ำ บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 1 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๕/๐๖๕

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๘ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ขอข้อมูลประกอบโครงการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยว:
กรณีศึกษาย่านบาง อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”

เรียน นายอำเภอกอสุมพิสัย

ตามที่ นายบุญพรอค อวบอ้วน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แผนกวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยว:
กรณีศึกษาย่านบาง อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับ
บัณฑิตศึกษา ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นั้น

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย แนวทาง
การแก้ปัญหา และการส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการท่องเที่ยว บริเวณบ้านบาง อำเภอก
โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้ นายบุญพรอค
อวบอ้วน เป็นผู้สัมภาษณ์ ท่านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวข้างต้นด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

(คณบดี)

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๐๔ ๘๕๑๑ ถึง ๘๕๑๔ , ๐ ๒๕๐๓ ๓๕๖๔

โทรสาร ๐ ๒๕๐๓ ๓๕๖๔

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๕/๐๖๕

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๓ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูลประกอบโครงการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการทอเสื่อกก:
กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”

เรียน นายกองคํการบริหารส่วนตำบลบ้านแพง

ตามที่ นายบุญพรรค อวบอ้วน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการทอเสื่อก
ก: กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับ
บัณฑิตศึกษา ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นั้น

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน เป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย แนวทาง
การแก้ปัญหา และการส่งเสริมการทอเสื่อกกของผู้ประกอบอาชีพการทอเสื่อกก บริเวณบ้านแพง อำเภอ
โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในกรณีนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้ นายบุญพรรค
อวบอ้วน เป็นผู้สัมภาษณ์ ท่านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวข้างต้นด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์
(คณบดี)

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๐๔ ๘๕๑๑ ถึง ๘๕๑๔ , ๐ ๒๕๐๓ ๓๕๖๔

โทรสาร ๐ ๒๕๐๓ ๓๕๖๔

ที่ ศร ๐๕๒๒.๑๕/๑๖๕

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ขอข้อมูลประกอบโครงการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยว:
กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม

ตามที่ นายบุญพรรค อวบอ้วน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยว:
กรณีศึกษาบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับ
บัณฑิตศึกษา ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นั้น

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน เป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย แนวทาง
การแก้ปัญหา และการส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการท่องเที่ยว บริเวณบ้านแพง อำเภอ
โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้ นายบุญพรรค
อวบอ้วน เป็นผู้สัมภาษณ์ ท่านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวข้างต้นด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

(คนบตี)

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ที่ ๐๒๕๐๔ ๘๕๑๑ ถึง ๘๕๑๔ , ๐๒๕๐๓ ๓๕๖๔

โทรสาร ๐๒๕๐๓ ๓๕๖๔

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายบุญพรรค อวบอ้วน
วัน เดือน ปีเกิด	25 กรกฎาคม พ.ศ. 2504
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 1 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2550
สถานที่ทำงาน	ที่ทำการกำนันตำบลแพง บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 1 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ตำแหน่ง	กำนันตำบลแพง อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

